

КОМСОМОЛОЙ 80 ЖЭЛЭЙ ОЙГООР БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ПРЕЗИДЕНТ Л.В.ПОТАПОВАЙ АМАРШАЛЖА

Мүнөөдэр ороноймнай түүхэдэ дурасхаалта үдэр тохёодо. 80 жэлэй саана комсомол байгуулагдаа нэн. Россин олон эрхэтэдэй ажабайдалда тэрэнэй шухала һуури эзлэхэниинь сохом.

Дэлгүүрэй реформонуудай эхилэн сагнаа зарим ажал ябуулагшад үнгэрэн бүхы юумые үгы хэжэ, залуушуулай эгээл хүсэтэй, эгээл олон гэшүүдтэй эмхи байһан комсомолой үүргэ, аша габьяае багдахаа, алдуу, эндүүнүүдыень үлүү гарама болгохо гэжэ оролдоо. Гэбшье үнгэрэн үеые доромжолго, тэрэнһээ арсаалга ерээдүйдэ асари ехэ хохидол асардаг гэжэ түүхэ гэршэлэнхэй.

Харин бодото дээрээ комсомол арадай нэгэ хубинь ходоодо байжа, тэрэнтэй бүхы бэрхшээл түбэгүүдые хубаадажа, хэрэг бүхэниие эдир залуугай олһо абьястайгаар шиидхэдэг байгаа.

20-дохи, 30-дахи онуудташье, бүгдэ зоной үзэг, бэшгүгэй ябадалтай тэмсэлэй боложо байһан, индустриин эршэ хүсэнтэй үндэһэ һууриин табигдажа байһан үедэ тиимэ байгаа. Ороной залуушуу Днепрогэс, Магниткые, Турксиб болон Амур гол дээрхи Комсомольск хотые бодохоон юм.

Комсомолой хүмүүжэмэлүүд Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай фронтнуудта нугаршагүй эрлэхг габьяа харуулаа. Дайнай һүүдээрхи нэргэлтын, арадай ажахые нэргээн хүгжөөлгын жэлүүдтэ 40-дахи, 50-дахи онуудай комсомолшууд хүбүүд,

басагадта эдэбхи үүсхэлэй жэшээ харуулан, урагшаа дабшадаг байгаа.

ВЛКСМ-эй туг дээрхи зургаан шагнал - Эсэгэ ороной үмнэ тэрэнэй аша габьяае эли тодоор гэршэлэн ушар.

Буряад ороной, бүхы манай Эхэ ороной хүгжэлтэдэ Бурядашье комсомол өөрынгөө хубита оруулан байна. Республикын комсомолшууд барилганууд дээршье, сэрэгэй жагсаалдашье ходоодо түрүү ээргэдэ дабшадаг нэн.

Буряад ороной алдар соло болоһон комсомолшууд эрдэмтэд, соёлой ажал ябуулагшад, гүрэнэй ажал ябуулагшад, хүдэлмэришэд, таряшад, багшанар, инженерүүд тухай бидэ үнэн зүрхэнэй баяр баясхалантай үгэнүүдые хэлэнбди. Эдэ хүнүүдэй бэлиг абьяас, ажабайдал, хүдэлмэринүүдын бүхы Буряад орондо, тэрэнһээ холо гадуур мэдэжэ болонхой.

Олон жэл үнгэрэнхэй, гэбшье мүнөөдэршье бидэнэр Буряад ороной түрүүшын комсомолшуудай нэрэнүүдые омогорхолтойгоор дурданабди. Тусхайлбал, Николай Евгеньевич Кузьня, Саврана Яковлевна Ербанова, Михаил Николаевич Балков, Баир Мункуевич Вацданов, дайнай үсын комсомолшууд Андрей Урупхесвич Модогоев, Бато Семёнович Семёнов, Николай Иванович Котоманов, дайнай һүүлээрхи үсын комсомолшууд Афанасий Константинович Гергесов, Николай Васильевич

Бутуханов, Октябрь Гармаевич Дамбаев, БАМ-ай барилгашад Лев Бороев, Михаил Кокорин, Сергей Ефимов гэгшэд болоно.

Эдэ хүнүүдхэ жэшээ абан, яагаад ажаһууые һурадаг байгаа.

Гэхэ зуура комсомолой ажал ябуулагад алдуу эндүүнүүдэй байһание тэмдэглэнгүй гарахын аргагүй. Хараалагдаһан юмэнэйнь олоһинь хүсэлдүүлэгдэнгүй үлдэг байгаа. Хэгдэһэн бүхы юумэринь омогорхохын аргагүй Бзелүүлжэ шадаһан, ажабайдалдаа үзэһэн бүхы юумые мүнөөдэр бидэ дурсанабди.

Өөһэдэнгөө түүхэ мүнөөдэр бодомжолжо үзэхэдөө, бидэнэрэй урда тээ юунэй болоһые, үнгэрэн үсын хүнүүдэй яагаад ажаһууһание, ажалаһание, ямар юумэндэ этгэдэг байһание ойгохо гэжэ оролдонобди. Юундэб гэхэдэ, бидэнэр тэдэнэй туйлаата, баатаршалгые, тэдэнэй шэн зориг, тэсэбэриие сэгнэжэ, үнгэрэн үсын дүй дүршэлһөө мүнөөдэр манай залуушуулай халажа абаха эгээл үнэтэй, сэдхэлэй үндэр болбосоролтой, үнэн зүб ямар зүйлүүдыень тодруулаха уягатайбди. Энэ хадаа манай түүхэдэ үнэн зүбөөр, залан сэхээр хандаһан гансахан лэ арга зам боложо, тэрэнһээ бидэ хүсэ шадал, ерээдүйдэ этгэл найдал халажа абанабди.

Бүхы үсын комсомолшуудые комсомолой 80 жэлэй ойгоор амаршалжа, тааһадта залуугай эршэ дэлисэ, сэдхэлэй абьяас зориг хүсэнбди!

«Хүтэлбэрини жопоо - хүшэ зоригтойгоор»

Эдэни аймагай захиргаанай гулваа, Буряад Республикын Арадай Хуралай депутат А.Ц.Индамжапов республикын аймагуудые толгойлогшоһор сооһоо ажахын онсо дүришлэй, хүтэлбэрини бэлиг шадабаритай, мэргэжэлтын эрдэм мэдэстэй ударидагша мүн.

ВЛКСМ-эй 80 жэлэй ойдо

«...ЗАЛУУ НАҢАНАЙ ЗОЛТОЙДО...»

Манай ороной олон үетэнэй хуби заяанда ехэ пүлөө үзүүдэн залуушуулай коммунист нэгдэлэй - комсомолой байгуулагдаһаар 80 жэл гүйсэбэ. Түүхэдэ ехэ хугасаа бэшшье наань, Советскэ Союзай залуушуулые зүб замаар дабшуулаха, хүбүүдэ, басагадые Эхэ орондоо, түрэл арадтаа үнэн сэхэ байхаар хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ эдэ жэлүүдтэ асари ехэ ажал ябуулаа эрхилэгдэһэн бэлэй. Энэ дэмбэрэлтэ хэрэгын миинтэ хосороогүй, гэрэлтэ ерээдүйе бодото дээрнэ тогтоохо гэгһэн манай аха захатанай сэдхэлдэй бөөмэйлжэ ябаа хүсэл зоригые бзелүүлгэдэ энэ холбоон гордтой хубитаяа оруулан байха юм.

Далан гурбан жэлэй туршада (1991 ондо манай орондо засаг гартаа абагшадай оролдолгоор комсомолой ажал ябуулаа боллоулагдаһан гээд сэхэ хэлэхэ шухала) комсомолой манай орон дотор бүхы хүн зоной адли тэгшэ эрхэтэй байхын түлөө, ажалла, малша хүнэй ажана тэнюун байдалай түлөө тэмсэлдэ залуу үетэнине зоригжуулаһание, шэнэ үе сагай түрүү үзэл суртал баримталһан хүбүүд, басагадые хүмүүжүүлһэниие хэн мүнөө арсахаб?

«Комсомол арюухан соломнай холые зоринһон юумэл даа» гээд, манай Буряад ороной олохон лэ үсын залуушуу дуулагдажа, «хатуухан зоригоо шангадхаад», хамтадаа эбтэй эетэйгээр урагшаа дабшадаг байгаа.

Наян жэлэй саана Росси гүрэн али зэргын байгаа нэм гэжэ бидэ түүхэнэ хайн мэдэхбди. Зүгөөр байгуулагдаһан сагнаа хойшо түрэл ороноо гээгдэнги, ахир ядуу байдалһаа түргэн болзор соо гаргажа, дэлхэйн түрүү, эгээ хүгжэнги хүсэтэй ороноудай нэгэн болгохо хэрэгтэ, ороной бүхы зах хизаарнуудай, илангажа Сибирин, Алас Дурна зүгэй асари ехэ баялигуудые ашаглажа эхилхэдэ, шэнэ ба боро газар хахалжа, эдэе хоол элбэгжүүлхэ хэрэгтэ, манай бүмбэрсэгһөө түүхэдэ эгээн түрүү Хүниие - манай ороной эрхэтэниие сансар-замбуулидад гэгдэлгэдэ, эрдэмэй, соёлой, бэеин тамирай хүгжэлтые хурдадхалгада, ороной Зэбсэгтэ Хүсэнүүдые бэхжүүлгэдэ комсомолой аша габьяа сэгнэшгүгэй.

Үнгэржэ байгаа зуун жэлэй эхээр шэнэ байдал тогтоохо хэрэгтэ ами бээе хайрлангүй тэмсэжэ, илалтада хубитаяа оруулалсаад, ороной арадай ажахые - промышленность болон хүдөө ажахые бодохоолсоод, эрдэм соёлой орьёл өөдэ дабшаһаар байтарнь, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайн залуушуудда туйлай шанга шалгалта болоо. Шэнэ үсын залуушуул аха нүхэдэйнгөө, эхэ, эсэгэнэрэйнгөө дамжуулан түрүү үзэл сурталые даган, түүхэдэ үзэгдөөгүй баатаршалга харуулаа нэн. Өнзмүнэй хэдэн олон миллион эдиршүүлэй бүхы дэлхэе гайхуулан баатаршалга бэлэй. Харата муухай дайсантай тэмсэлдэ ами наһаа үгэһэн хүбүүд, басагад, байлдаанда баатарай үхэлөөр улаһан сэрэгинд дайһанай һүүдэдэ дүшөөд гаран жэлэй үнгэрөөд байхада, түрэл Эхэ ороһинь элдэб этгээдүүдэй оролдолгоор, мэхэ гөхөөр халан һандарха гэжэ яагаад мэдэхэ бэлэй...

(Түгэхэлын 2-дохи нюурта).

АША ГАБЬЯАНЬ МҮНХЭЛЭГДЭБЭ

Һаяхан Бурядай болон России Федерациин олонитын, гүрэнэй, партиин ажал ябуулагша, Бурядай, мүн РСФСР-эй эрдэм ухаанай габьяата ажал ябуулагша, социалист хүдөө ажахын отличник, ветеринарна эрдэмэй доктор, профессор Василий Родионович Филипповэй нэрэ Бурядай Гүрэнэй хүдөө ажахын академида оролдоһон юм.

Октябриин 20-до хүдөө ажахын академиин ректор Александр Петрович Попов пресс-конференци үнгэрэгжэ, сэтгүүшэдэе Василий Родионовичой хэһэн хэрэгтэинь танилсуулаа нэн.

Василий Родионович 1913 оной апрелин 26-да Эрхүүгэй мөжин Олын аймагай Матаган һууринда түрэнн юм. Оюутан ханаһан энэ хургуулида (тэрэ үедэ Буряад-Монголой зооветеринарна институт) үнгэрөө. 1936 ондо үшөө оюутан ябахдаа, КПСС-эй гэшүүн болоол, бурлсалайнгаа хажуугаар Улаан-Удын үдэшин һуралсалай партийна хургуулине дагшаар ажаллаа. 1939 ондо һуралсаала эрхимээр түгэсхэжэ, микро-биологийн кафедрада ассистентээр үлэбэ.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай жэлүүдтэ В.Р.Филиппов КПСС-эй обкомой хүдөө ажахын таһагые дагшаар, Улаан-Удын КПСС-эй Хорин райкомой секретаряар хүдэлөө. 1945 ондо тэрэ Харьковай ветеринарна институтай аспирантурада ороод, 1947 ондо кандидатска диссертаци хамгаалан юм. Тиин түрэл дээдэ хургуулида бусажа, түрүүн кафедрае дагшаар, удаань деканаар, тэрэнэй удаа бурлсалай болон эрдэмэй талаар директорэй орлогшоор, һүүлэй шүүдээ өөрөө директорээр үүдэлһэн намтартай. 1953 ондо ветеринарна эрдэмэй доктор, Улаан-Удын профессор болоһон байна.

В.Р.Филиппов «Бурядай колхоз, совхозуудта ажахын тоосооной комплексно бригаданууд» гэгһэн номой автор мүн. Гадна эрдэмэй 50 гаран хүдэлмэри толилууланхай. В а с л и й Родионовичой хүтэлбэри дор биологийн, ветеринарна, хүдөө ажахын 15 кандидаттауу, ветеринарна эрдэмэй хоёр доктор бэлдэгдэжэ гаранан байна.

Энэ хүн олонитынһые хэрэгтэ адли тэгшээр хабаадагч нэн. Тус дээдэ хургуулин ректор байха үедөө хоёрхон факультэдэ бүридэһэн Буряад-Монголой зооветинститудые олон факультэдтэй болоторнь хүгжөөгөө. Тэрэнэй ударидалга дор академиин һуралсалай гол байшан, ветеринарна клиникшүүл, столово, гурбан хамтын байранууд баригдан түүхэтэй.

В.Р.Филипповэй үүсхэлээр 1955 ондо тус дээдэ хургуулида технологическа факультет нээгдэһэн юм. Тэрэнэ 1962 ондо тусхай дээдэ хургуули болоо. Тиинхэдэ Зүүн Сибириин

Гүрэнэй технологическа университетэдэ «эсэгэ» В.Р.Филиппов болоно. Василий Родионович СССР-эй Эрдэмэй академиин Сибириин отделениин Бурядай филиалай Президиумэй түрүүлэгшэ байхада, геологическа институт нээһэн. Гадна 1958-1960 онуудаар Бурядай АССР-эй Министруудэй Советэй түрүүлэгшээр, 1960-1962 онуудаар КПСС-эй Бурядай областной комитедэй нэгэдэхи секретаряар хүдэлөө. Мүн тиинхэдэ Буряад-Монголой АССР-эй Верховно Советэй депутат, СССР-эй Верховно Советэй депутат, КПСС-эй XXII, XXIII съездиндэй делегат болоһон, «1941-1945 онуудай Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үедэ шэн габьяата ажалай түлөө»,

«Ажалдаа шалгарһанай түлөө», «Шэн габьяата ажалай түлөө» гэгһэн медальнуудаар, Лени-нэй, «Хүндэлэлэй Тэмдэг», Октябриин Революциин орденуудаар, ВДНХ-гай алтан медальар шагнагдаһан юм.

Октябриин 23-да В.Р.Филипповэй дурасхаалда бодохоодоһон хүшөөгэй нээлгэн баяр ёһололой оршон байдалда үнгэрөө.

Дыжит МАРХАДАЕВА. ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: В.Р.Филипповэй гүрэ; пресс-конференциин үедэ академиин ректор А.П.Попов, ветеринарна факультедэй декан Ч.М.Санганов, профессор, кафедрае дагша С.Н.Балдаев, В.Р.Филипповэй зээ, кафедрае дагша И.М.Филиппов. А.БАТОМУНКУЕВАЙ фото.

үхибүүдгэ бэлэгүүдые, нааданхайнуудые, номуудые, бусадшые зүйлнүүдые суглуулжа эльгээдэг нэмди. Эндэ гол шухала юуб гэхэдэ, холын үетэндэ ахадүү ёноной туһа хүргэхэ, үхибүүдэй сэдхэлдэ интернациональна найрамдалай мэдэрэл

«...ЗАЛУУ НАНАНАЙ ЗОЛТОЙДО...»

(Түгэсхэл. Эхининь 1-дэхи нюурта)

Залуу үетэнэй дунда эмхидхэлэй хүдэлмэри ябуулхадаа, хүбүүд басагадые найн найхан хэрэгүүдтэ элсүүлхэдэ, комсомол ехэдүй дүршэлтэй байһан. Бүхэсоюзна габшагай барилганууд, ажалай үзэгдөөгүй үндэр бүтээсэ харуулдаг залуушуулай бригаданууд, мэргэжэлээрэ эрхимлэхын түлөө мурьсөөнүүд, эрдэмт-техническэ зохёохы бэдэрэлгэнүүд - эдэ бүгэдэ залуушуулай эдэхи үүсхэл дэгжээдэг байһан.

Би табяад онуудай эхээр хургуулин шаби байхадаа, комсомолой гэшүүн болоһон хүм. Дээдэ хургуулин олонхи оюутадгал адли ниитын ажал ябуулгада хабаададаг байгаа. 1962 ондо Хурамхаанай дунда хургуулида багшалжа байгараа, комсомолой обкомой лекторнүүдэй хүтэлбэрилэгшөөр томилогдоһон хүм. Удаань комсомолой обкомой секретаряар табан жэл шахуу хүдэлхэн намгартайб. Юу хэлэхэб, ниитын ажал ябуулгада хабаадахадаш, аха нүхэдэй дүй дүршэл, сугтаа хүдэлдэг хүбүүд, басагадай энэрхы хандаса, урдашни табигдаһан тодорхой зорилгонууд ямаршые бэрхэшээл дабажа, ханаһандаа заатагүй хүрэхэ зориг түрүүлдэг хэн. Тэрэ үеын залуушуул мүн лэ найн найхан үүсхэлнүүдые гаргадаг байһан.

1967 ондо Буряад орондомнай оюутаддай түрүүшын республиканска отряд байгуулагдажа, би тус отрядтай түрүүшын комиссараар томилогдоһон хүм. Оюутад миин лэ үмдэхэ хубсаһа худалдажа абаха мүнгэ зөөри олохо бэшэ, зүгээр ажал эрхилэлгын, хүтэлбэриин хэды ехэ дүршэл олодог байгаа гэшэб гэжэ мүнөө ханагшаб.

Ургажа ябаа хүбүүд, басагадга түрэл арадайнгаа ажалай ба дайшалхы ёно заншалнуудые дамжуула, манай ороной, бусадшые оронуудай арадуудтай аха дүү ёноной мэдэрэл түрүүлхэ, хүгжөөхэ гэжэ оролдодог байгаа. Шуната дайнай боложо байгаа Вьетнамай үхибүүдтэ, газарай хүдэлэлгэнөө хандаралгада ороһон Ташкент хотын

түрүүлхэ гэшэ холын хараата зорилго байһан.

Комсомолой зэргэнүүдтэ ажабайдалай хургуули хоёр зуу гаран миллион хүбүүд басагад гараһан гэжэ тоологдодог, имагтал энэ холбооной гэшүүд олоороо дайнай, ажалай баатарнууд, гүрэнэй болон ниитэ - политическэ мэдээжэ ажал ябуулагшад, эрдэмтэд, искусствын ододшые болоһон адартай.

Залуушуулай эмхиин ажал ябуулгада заримдаа дутагталнууд, алдуу эндүүтэйшые ушарнууд дайрададаг хааб даа, аха нүхэдэй шанга эрилтэгтэй шүүмжэлгэдэ орохо, заабари абаха сагыше байгаа. Теэд юумэ хэдэггүй хүн алдуу гаргадаггүй хэмнай...

Залуушуултай али олон уулзалгануудай болоходо, комсомол минии хуби заяанда ямар үүргэ нүлөө үзүүлээб гэхэн асуудалда харюу үгэхэдөө, ажабайдалай эрхим хургуули байһан юм гэжэ харюу садагби. Залуу хүн бүхэн комсомолтой хуби заяагаа холбоо хаа, төөрижэ, түншэжэ ябахгүй, ходоодо олон нүхэдтэй ябаха, тэдэн хэрэгтэй сагтань туһалха, дэмжэхэ, ханааень заһажа табиха шадалтай байдаг хэн.

Зүблэлтэ засагай үедэ, комсомолой эмхиин ажал ябуулгата зүбөөр эрхилхэн лэ ушарта залуу хүнүүд мүнөөнэйхидэл төөрижэ, эдихэ, үмдэхэ юумэ газра үйлсэдэ хаядаһан соо бэдэржэ ябаагүй! Комсомолой ажал ябуулгын үедэ залуу хүнүүд зайгуултажа, гуйраншалжа, хүхэ сэдбэг тэнгэрээр хүнжэл хэжэ, үлдэжэ, дааража ябаагүй!

Теэд мүнөө үедэ тохёолдоһон хүшэр хүндэ байдал мүнхэ байха бэшэ юм ааб даа. Залуу үетэн ажабайдалаа зүбөөр түбхинүүлхэ зорилго табихадаа, түрүүшын үенүүдэй дүй дүршэлдэ анхаралаа хандуулжа, комсомолой түүхэ-нээ өөрынгөө асуудалнуудта харюу олохол байха. Ушар тиимэһээ комсомолой түүхэ, дүй дүршэл миинтэ үнгэрөөгүй гэжэ баталан мэдүүлхэ хүсэлэнтэйб.

Бүхы үеын комсомолшуудые манай эмхиин ойн баяраар үнэн зүрхэнһөө амаршалан, доро дохиноб.

Ревомир ГАРМАЕВ,
50-60-аад онуудай комсомолой гэшүүн.

Таряа хуряалга-98

ХАРААЛНАНАА ХАДАЖА АМЖАБА

Үсэгэлдэрэй мэдээгээр, республикымнай ажакнууд 280 мянган гектар талмай ургаса хуряжа, дүн хамта 330 мянган тонне орооно абаба. Республика соо мүнөө наа гаран онуудайхиһаа таряалангай талмай 30 мянган гектараар бага болгогдонхойше наа, орооно таряанай тогтууритай ургаса хурялгын онол аргуудые холын хараатайгаар, даамгайгаар ябуулһанай ашаар хэрэгээ түйсэд хааха арбай таряан абтана.

Зүгөөр орооно таряа эрхилдэг таряашадай, фермерэй ажакнуудһаа энэ шухала хүдэлмэрийн ябаса тухай мэдээн даб дээрээ абтаагүй байһаар. Уридшалан тоолон тодорхойлогдоһоной ёһоор, байгша ондо фермернүүд 20 мянган тонно арбай таряа хуряжа абаба.

Далай ХУБИТУЕВ.

АРБАЙ ТАРЯАН - АМБААРТА

Байгша оной таряа хуряалга ороо байдалда үнгэрбэ. Оролдожо ургуулһанаа сагтань хуряжа абаха талаар Хэжэпгыш аймагай таряашад ехэ шадабари гаргажа, бүри октябрийн тэнгээр таряашадай «Залаата» ажакы (хүтэлбэрилэгшэнь С.Г.Гунсурунов), хизаарлагдамал харюусалгатай «Мөгсохон» нүхэсэл энэ шухала хүдэлмэрь аймаг соогоо түрүүлэн дүүргэбэ.

Тус ажакнууд гектар бүриһөө дунда зэргээр 15-17,8 центнер орооно хуряжа абаба. Николай Павлович Одарюгай хүтэлбэрилдэг таряашадай «Сатурн» ажакынхид таряаланайнгаа зарим газарһаа гектар бүриһөө 24,5 центнер орооно сохибо. Иигэжэ аймагай таряашад арбай таряагаа гээлтэ хороолтодо оруулангүй, амбаарта оруулхын тула оролдожо байна.

Далай ХУБИТУЕВ.

ЕРЭЭДҮЙДЭ ЕХЭ АЖАЛ ХҮЛЭЭНЭ ГҮ?

Октябрийн 26-27-ной үдэрнүүдтэ «Түб Азийн арадууд XXI зуун жэлэй эхиндэ» гэжэ нэрлэгдэнэн уласхоорондын 3-дахи заншалта болоһон эрдэмт-практическа конференци Буряадай Гүрэнэй хүдөө ажакын академидэ үнгэргэгдэбэ. ВСГАКИ-гай ниитын эрдэмтэй кафедрые даагша, философийн эрдэмтэй доктор, профессор Г.И.Балханов, ВСГАКИ-гай эрдэмтэй талаар проректор, философийн эрдэмтэй доктор, профессор Ю.А.Серебрякова конференци нээжэ, Түб Азийн арадуудай хүгжэлтын болбосоронги байдалые Баруун оронуудай байдалтай, философийтой зэргэсүүлэн харуулхые оролдоо.

«Экономическые и социальные проблемы аграрной реформы в регионе Центральной Азии» гэхэн темээр БГСХА-гай эрдэмтэй талаар проректор, экономикын

эрдэмтэй кандидат, доцент М.Б.Туманова, «Современное состояние села в регионе Центральной Азии» гэхэн темээр энэл академийн доцент, хүдөө ажакын эрдэмтэй кандидат В.С.Потаев элидхэхэдээ, Монголдо, мүн Буряадта ябуулагдаһан уласхоорондын экспедицийн шэнжэлгын материалнуудээрэ үндэрлэһэн байна. Сэлэнгэ аймагай (Монгол орон), Хяагтын аймагай (Буряад Республика) хүдөө ажакын байдалай жэшээнүүд, баримтанууд, дүй дүршэл, ёно заншал, шиндхэгдээгүй асуудалнууд тухай В.С.Потаев тодорхойгоор хөөржэ үгөө.

«Земельная община в Забайкалье: общее и особенное» гэхэн темээр хүдөө ажакын академийн түүхын кафедрые даагша, түүхын эрдэмтэй доктор, профессор Л.А.Зайцева элидхэ. Хоёрдохи үдэртэ 40 жэлэйнгээ оёе эдэ үдэрнүүдтэ тэмдэглэжэ байһан

Монголоой хүдөө ажакын университетэй багшанар Сосорбармын Мүнхцэцэг, Баточирын Отгонбаяр, Цымбелин Оюнбат, Загдын Ганццэцэг (эдэнэр хара соо манай хүдөө ажакын академийн аспирантурада хураа) хабаадаһан байна.

Ерээдүйдэ эрдэмтэдэй шэнжэлгын материалнуудые хэрэглэжэ, Сэлэнгэ мүнхэй оршондохи (Монголоой Хүбсэгэл нуурһаа эхилээд Байгал хүрэтэр) байгаалие аршалан хамгаалха зорилготойгоор эколого-экономическа системэ байгуулаха, тиин правительствуудай шийдхэбэринүүдтэ хабаадуулаха, мүн хүдөө ажакые хүгжөөлгын асуудалнуудые элэрхэйлхэ, Түбэй Азийн арад зоной аша туһада шийдхэхэ шухала гэжэ конференцидэ хабаадагшад тэмдэглээ.

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

ТҮРҮҮШЫН БРИФИНГ

Республикын Президент Л.В.Потаповай пресс-секретарь Сергей Трофимов пенсдельнигтэ сэтгүүлшэдтэй уулзалга гэхэ гү, али брифинг үнгэргэбэ. Хожомоо иимэ уулзалга пенсдельник бүри үнгэргэгдэдэг заншалтай болохо юм.

Түрүүшын иимэ ажалда худалдаа наймаанай комитедэй түрүүлэгшэ Валентина Дамбаин, үнэ сэнгүүдэй комитедэй түрүүлэгшэ Владимир Карпуков хабаадажа, республика дотор эдэ хоолой сэнгүүдэй байдал шэнжэлэн тодорхойлобо.

Тэдэнэй хэлхэнэй ёһоор, сентябрь соо хари гүрэнһөө асарагдаһан эдэснэй зүйлэй сэн гэнгэ дээшлэһэн байна. Харин октябрь соо шютагай продукциян сэн мүн лэ ургаха баатай болобо. Сэнгүүдэй «хүрэлгэдэ» мэргэжэлтэд иимэ тайлбари үгэнэ:

«Бурятмясопромой» колбасагай, консервын зүйлнүүд, «Амта» фирмын амтан эдэсн, «Макбурай» макароний зүйлнүүд үнэтэйшэг болоо. Гол шалтагааниинь - американ долларой сэн нэмэнэ. Юуидэ мяханай комбинадай, «Амтын» продукциян сэн долларһоо сэхэ дулдыдаха болоноб гэхэн асуудал гаража болохо. Юуб гэхэдэ, мяханай комбинат 90 шахуу процент түүхэй эд гэхэ гү, али мяхала хари гүрэнһөө доллароор худалдажа абаад, эндээ колбасагай зүйлнүүдые үйлдэбэрилнэ бшуу. «Амта» мүн лэ иимэрхүүгээр хүдэлнэ.

Брифингын түгэсхэлдэ Сергей Трофимов Президент Л.Потаповай Швеци албанай хэрэгээр ошоһон тухай, таряа хуряалгын ябаса тухай, ноябрийн 7-до үнгэргэгдэхэ республиканска хэмжээ ябуулануудай бэлэдхэл тухай тобшохоноор хөөржэ үгөө.

Бадмажан ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ.

ҮЙЛСЭДЭ - ХОРОТО БОДОС

Октябрийн 27-ной үдэр нислэл хотын Спободын ба Үдэ голы эрье шадарай үйлснүүа милициинхидээр бүһэлэгдэнхэй байба. Ушарын гэрбэл, эндохи хүүгэд гаражнуудай хажууда багахан баллог амхартануудые олоод, зосоохи зүйлэйнь хорото ртуть байһые мэдэнгүй, хаа-яагуур аджажа таадаа бшуу.

Аха зоной адаглажа, аюулай дохёо табяагүй хаа, юунэй болохо байһые тухайлаханыше ханаа зоборитой. Тэрэ дары милициин, граждан оборонын санитарно-эпидемиологическа станциин хүдэлмэриэлэгшэд ерээжэ, үйлснүүдые бүһэлөөд, хорото бодос суглуулаа. Онсо байдалай талаар гүрэнэй комитедэй (ГКЧС) химическэ таһагта хонходоходомнай, али бодо хонходоһон хүнүүа элэрүүлэгдээгүй гээд мэдүүлээ хэлэ.

Туяна САМБЯЛОВА, Гомбо САМБЯЛОВАЙ фото.

Амьарлан тагалжа үгэхэ гэхэдэ, олонхи зон зүрхэсэжэ ядана. Энэ тогтууриггүй хаһада налогуудын ямар болохо нэм, элдүүрилжэ диилэмээр гү гэхэхээ эхилээд, толгой зобоохо асуудалнууд юундэ дууһаба гээшэб?

— Мүнөө жэлэйнгээ баян ургаса

Хүн ба үе саг

хургуулинуудта компьютерна классуудые, мебель абажа үгэхэ. Класс-комплектнүүдые тэрэ зандань үлөөхын тула оролдохо хэрэгтэй. Зарим хуурин тосхонуудга хаагдаад байһан соёлой гуламтанууд хүдэлмэрээ эхилхэ. Уран

«Зэдэ» гэхэн энэ кооператив хуряанан таряагаа байра дээрэн буйлуулан болбосоруулха, машина, тракторнуудые заһабарилха, залас частьнуудые худалдан абаха зорилготойгоор эмхидхэгдээ нэн. Абаһан продукция

Н.Д.Доржиев, З.В.Дамчеев, С.Д.Жигжитова, В.Д.Шарапов, захиргаануудай толгойлогшонор сооһоо Зэдэ хууриной захиргаанай гулваа М.С.Уркунов, Каландаришвилевскэ хүдөөгэй захиргаанай гулваа С.Д.Раднаев, Зэлтэрын хүдөөгэй захиргааниие

ХҮТЭЛБЭРИИН ЖОЛООЕ - ХҮШЭ ЗОРИГТОЙГООР

Алексей Цырендоржиевич Игамжапов — Зэдын аймагай захиргаанай гулваа, Буряад Республикын Арагай Хуралай депутат.

Намтарһаань: Зэдын аймагай Дээдэ-Үшөөтэй нютагһаа урган гараа. Нютагайнгаа хургуули дүүргээд, түрэл колхоздоо трактористаар, жолоошоноор хүдэлөө. Монгол һайхан орондо армиин алба гаража ерэхэн байна.

1979 ондо Буряадай гүрэнэй хүдөө ажахын институтдай агрономическа факультет заочноор дүүргэхэн юм. Институтта хураһынгаа хажуугаар «Машина, тракторнуудые ашагалга» гэхэн кафедрата 4 жэлэй туршада хуралсалай мастераар ажамта. Угаань Петропавловскын СПТУ-да багшалба. 1981 ондо таряалан газартай холбоотой ажалаа эхилээ — Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ колхоздо агрономоор хүдэлбэ. Эндэхээл шатаһаа шатые габан, тушаалһаа тушаалда дамжаба: ахамаг агроном, колхозой түрүүлэгшэ, аймагай захиргаанай гулваа. Захиргаанай гулваагаар ажалажа эхилһээрнэ эгсэ 5 жэл үнгэрөө.

А.Ц.Игамжапов — Буряадай АССР-эй габьяата агроном, Россин Федерациин хүдөө ажахын габьяата хүдэлмэрилэгшэ, Арагай Хуралай депутатаар хоёрдохи зарлал угаа гараалан хунгагдба. Арагай Хуралай бюджетэй, налогуудай, финансын болон банкнуудай талаар комитетэй гэшүүн.

— Алексей Цырендоржиевич, һүүлэй үедэ жабайдалдаа али болохо ндгэрнүүдые туйлажа байнат. Россин хэмжээнэй иэрэ зэргэдэ хүртөөт, арагай хунгамал болоот. Яар дээрэ баяр — баян ургаса бурханай хайраар буйжа ерээл. Энэ амжалтын гол эшэ үндэхэн имар гээшэб?

амбаарлааг, байдалай хүндэхөө айлтагүй хуухатнай гээшэ. Хэды зэргын бэ, таряанай нөөсэ хэшэг?

— Хамта дээрээ 650 мянган центнер болохо хараатай. Эсэсэй хуряалгын дүнгүүдые нэмээ һаамнай... Энэ дүн нёдондойхиһоо хоёр дахин шахуу дээгүүр болоно. Үнгэрһэн жэлдэ 60 үдэр соо

хайханай харалгада хабаададаг Зэлтэрын хасагуудай хоор, «Дэбэснэм», «Ая ганга», «Подснежник», «Визит» болон бусад ансамбльнуудта нютаг нютагуудта дэмжэлгэ үзүүлэгдэхэ. Жэл бүри аймагһаамнай 100-гаад хүн дээдэ хургуулинуудта ородог. Мүнөө ажахынудта хүдэлэгшэдэй олзын

холын зайда зөөжэ, үнэтэ түлишэ галдажа байхын орондо нютаг дээрээ буйлуулахда, экономическа талаараа булюу талатай хая юм. 400 миллион түхэригэй хүсэ ехэтэй нэгэ тээрмэ абажа хабсаргаабди, үшөө нэгые тодхохобди. Бүхыдөө хамтын ажахынудта 14 жэжэ тээрмэ хүдэлнэ.

— Буйлуулан болбосоруулдаг промышленностиин байдал ямар бэ?

— Мяханай комбинат «Агроинвестээр» 360 миллион түхэригэй урьһаламжа абаа. Мүнөө эндэ үдэрэй 50 толгой эбэртэ бодо мал үүсэлэгдэнэ. Малай тушаагдаад байбал, тус комбинат түхэрээн жэлэй туршада хүдэлхэ аргатай. Тогоной завод сүүдхын туршада 3 тонно һү

толгойлогшо Г.Г.Гончарова гэгшэдые нэрлэмээр.

— Газар элдүүрилгын түрүү аргануудые нэбтэрүүлхэ талаар эгээл аша үрэтэй хүдэлмэри Зэдын аймагта ябуулагдараг гэжэ республикын хэмжээнэй олон тоото семинарнууд гэршэлнэ. Эндэ танай хубита эли — ушарын габэл, эрдэмтэдтэй харилсаа байгуулаһаа гадуур, эрдэм-шэнжэлгын хүдэлмэри өөрөө ябуулнат. Танай бэлдэжэ байһан кандигагай диссертаци ямар темээр гээшэб?

— «Газар элдүүрилхэ элдэ аргануудай агроэкономическа ашаг үрэ болон һалхинда үлээлгэжэ, уһанда угаалгажа нуралгаһаа хамгалга» гэхэн темээр юм. Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой полинууд дээрэ хэгдэжэ байһан туршалгын үндэхөөр энэ диссертаци бэлдэнэб.

КОРРЕСПОНДЕНТ: Аймагай захиргаанай гулваагай тушаалда А.Ц.Игамжаповай ороһон саһаа эхилээд, үнгэрһэн 5 жэл амар заяатай байгаагүй. Гэбшье Алексей Цырендоржиевич зэрэлгээтэ Зэдэгээ хүтэлбэриин жолооо хүшэ зоригтойгоор, хам адхан ябуулаһаар, мэргэжэлтэн-эрдэмтэнэй бэлигтэй, таряашан — эзэнэй мэдгэрэлтэй ажаһууһаар, ажаллаһаар.

Амжалта хүсэе!

Галина ДАШЕЕВА.
Галина ЗАНАЕВАГАЙ фото.

Эдэ табан жэлнүүд амар заяатай байгаагүй

нэгэ монсогор дуһалшые бороогой ороогүй уларилда район дотор 360 мянган центнер ороһон абтаа нэмнай.

— Зэдын ургамал шиш ундагайгөөршье оогдэлдэг шэдигтэй гэхэншүү ха...

— Унда уһалууриһаа гадна таряан ажалда технологическа шанга журам түбхын түрүүндэ шууд баримталагдаха ёһотой. Жэл бүриин уларил хараадаа абан, эгээл таарамжатай хаһада хахалха, харууһалха, түрүү технологи, шанга журам сахиха шухала. Ажахын хүтэлбэрилэгшэд энэ хаһада ажалаа тоб байса тодоор, үндэр мэдэсэ, харюусалгын хэмжээндэ эмхидхэн ябуулха, захиргаалха, залан хүтэлхэ шадабаряа элирхэйлхэ зэргэтэй.

— Ургаса хэр нөөсэлэгдөөб — энэнһээ аймагай хүн зоной хуудал байдал сэхэ дулдыдаха жэшээтэй...

— Тиймэ. Социальна талаар абаад харабал, таряа ехээр абдарлаһан дүрбэ-табан ажахынуд

дээшэлхэдэ, Д э э Д э хургуулинуудта орогшодой тоо холо дээгүүр болохо. Мүн лэ колледжнуудта, лицейнүүдтэ үхибүүд олоор һурана, бүришые олошорхо.

— Үйлэдбэриин хааяагүй һал унааг байхада, холоһоо суутай хонин хүрэгтнай хэр үсөөрүүлэгдээ гээшэб?

— Республикын байдалтай жэшээд үзэбэл, хонин хүрэгтнай дан ехэ хохидоогүй, үрин таран үгы болгогдоогүй. Анхандаа 365 мянган хонитой һаа, энэ тоо мүнөө 85 мянганда хүрэнхэй. Саашадаа хоролтыень тогтоожо, үдэсэ һайнтайгаар үсхэбэрилбэл, энэ һалбаримнай удаа дараалан урданайнгаа түхэлдэ орохо бэээ. Гансал Борьёогой талада 18 мянган хонин мүнөө бэлшэнэ. Бусад ажахынудта - 2 мянганһаа 7 мянга хүрэтэр. Республикамнай бүхыдөө мүнөө оройдоол 210 мянган хонитой гээд хануулаа. Зэдын хонишодой ажалын аза хэшэг арьбадахал байха гэхэн бата этигэл бии.

— Нёдондоо хүдөө ажахын-үйлэдбэриин кооператив райондоо байгуулаа һэнта. Тус предприятиин ашаг үрэ ямар гээшэб?

— Зэдын аймаг таряан жалаараа анханһаа суутай эжэ мэдээжэ. Гэбшье ороё энэ сагта урданайнгаа сууе йдахагүйн тула эгээл түрүүшын зорилгоёо саг соонь тодорхойлоо һэмди. Энэмнай болбол үйлэдбэриин гол фонднуудые алдахагүй гэхэн уухатай. Илангаяа таряаланайнгаа, нуга сабшаланайнгаа талмайе бата болгохогүйн тула аһан шадалаараа оролдобди, энэ хараалһанаа гол түлэб туйлаабди. Хэрбэээ һайн сагуудта 110 мянган гектар газар хахалдаг һаа, мүнөө 90 мянган гектар элдүүридэ юм. Үлөөшэ 30 мянганиинь хайшаа орооб гэбэл, анхан фермэ болон хониной байрануудай дэргэдэхи газар эрьсэдэ сүм оруулагдадаг һаа, мүнөө хэрэглэмжэнээ орхигдоо. Сабшалангай талмайе - 18,5 мянган гектарай 3,5 мянган гектарыень үмсэдөө мал баригшадай мэдэлдэ үгөөбди. Аймагтаа зохёон табилһан «Моё подворье» гэхэн программатай зохиладуулан, малтай айл бүхэн 1 гектар сабшалан үгэхэ гэхэн хараа бии. Аймаг дотор 9,5 мянган иимэ айл тоологдоно. Бэлшээринүүднай 250 мянган гектарта, тон ашагтайгаар хэрэглэхые оролдохо ёһотойбди.

«Аламжа Мэргэн Арюун Гоохон хоёр-98»

гэжэн конкурсдо

ХИЙЭМ ДУРАМГАЙ ДУГААСАМ...

Басаган хүбүүн хоёрто Баярлан байхан намда Эдир наһам, юундэшьеб, Элихэнээр харагдана: Хүннөө байлайш дутаагүй Хүбүүн ябаһан

Дамба Зодбич, Валентина Зундуевна Жалсараевтан

байналби, Тангил нэгэ басагантай Танилсаһан байналби... Бурядай арадай мэдээжэ поэт Дамба Жалсараевтай зохиоһон «Басаган хүбүүн хоёр» гэжэ шүлэгэйнэ эдэ мүнүүдээр бэшэлгээ эхилхэдээ, сэдхэл дайрама, бодол хүлгөөмэ шэмэг найхан түүрээлгэнүүд тушаан тогтохо бэшэ, харин тэрэнэй жэшээтэ гэр бүлэ тухай хөөрөхэ гэжэн зорилго урдаа табиһан байнаб. Жэшээтэ гэжэ хэлэхэдэмни, сониноймнай уншагда абаһаар ойлгохо байха. Ушар юуб гэхэдэ, хахад зуун жэл соо бэе бээ гамнан, ээм ээмээ дүнгэлсэн, эб хамта ажаһууһан энэ жаргалтай бүлэ алтан түрээ тэмдэглэнхэй.

алба хэжэ, 1952 ондо гэртээ бусаа нэн. Бүлэгтээ хамта Улаан-Үдэ зөөжэ ерэхэдэнь, бэлэн гэр, ажал хаанаһаа байха нэм даа... Мэгдээд абаха ушарнууд найсахан болоо. «Буряад үнэн» сониндо, бусад хэблэлнүүдтэ, радио—до ээлжээтэ амаралтада гараһан ажалшадые нэлэн, саг зуураар хүдэлжэ байтарнь, залуу коммунистые (армида партиин гэшүүн болоһон байгаа) партийна ажалда абаба. Уданшьегүй Москвагай литературна институтда орожо, тэрэнээ дүүргэхэдэ, дахинаа партийна ажалда бусаа. Нүхэрэйнгөө хаанашье ажал хэхэдэ, хурахада, Валентина Зундуевна үхибүүдтээ хамта хажуудань ябалсажа, туһалаа, дэмжээ нааб даа. 2 жэлэй туршада ТАСС-ай корреспондентээр амжалтагай ажаллажа, шагналда хүртөө, гэр байратай болоо, бүлээ тэжээх мүнгэ абажа эхилээ нэм гээд Дамба Зодбич хэлээ бэлэй.

Мэндэтгээ бууһан хүндэ Үүдэн зүрхэн хоёрнай Үдэр хүнигүй нээлтэтэй! Иимэ найхан ёһо гурим баримтан ажаһуудаг Жалсараевтанай гэрэй богонд элээдэг, элээхэшье дүгын нүхэд, нютагаархид олон лэ байха даа. Бүхы юумэ зүрхөөрөө мэдэржэ, зондо шадаха зэргээрээ туһалха гэжэ халирхайд, оролдожол ябадаг гайхалтай найхан шэнжэнь үри хүүгэдтэнь дамжуулагданхай. Эхын урин энхэрэлһээ элыг нимгэн, эсэгын эмээлтэ агтые багтаажа шадаха уужам сээжэһээ сэдхэл тэнюун, ухамай һонор хүбүүн басаган хоёрын хүл дээрээ гаранхай, бүдүүн гэр бүлэнүүд болонхой, өһөдэньгөө үринэрые мүн лэ иимээр хүмүүжүүлнэ. Дамба Зодбич, Валентина Зундуевна ашанартаа ходо ланаагаа зобожо, арга шадал соогоо дэмжээ байдаг. Ямаршы гэр бүлэдэ жаргал, амгалан байдал тэнгэриһээ гэнтэ буушадаг бэшэл. Зүрхэнүүдээ халуун дураар холбон ниилүүлһэн инаг хоёрой юушы тэнсүүлжэ шадаха сэсэн ухаан бодол, тэсэбэри гол үүргэ дүүргэдэг. Үри хүүгэдтээ зүрхэ сэдхээтээрэ таһаршагүй холбоотой гэжэн үгэнүүд Жалсараевтанай бүлэдэ эгээл хабаатай. Өһөдэнь болбосорол эндэ ехэ үүргэ дүүргэдэг байха. 50 жэлэй туршада дулаахан гар гараа барилсан, үринэрэйнгөө түлөө, зоной, золот түлөө дорюун алхалжа ябаһан тэдэнэй зам бусадайхиһаа тиимэшье ондоогоор эхилээгүй.

Дамба Зодбич сэрэгэй училищи дүүргээд, 9 жэлэй туршада армида

Уран зохиолшодой холбооной түрүүлгшээр, удаань 16 жэлэй туршада соёлой министрээр ажаллажа, хэдэ сүлөөгүй ябадаг байгаа да гэжэ Валентина Зундуевна хөөрэнэ. Үндэр дээдэ тушаалнуудта ажаллажа байһан нүхэртөө илдам зөөлөнөөр хандажа, эдэе хоолыень, хубсаһа хунарыень тордиһогүй бэлдэжэ, гэрэй ажал бэе дээрээ даажа абаһан Валентина Зундуевна маанадта, эхэнэрнүүдтэ, жэшээ боложо үгэнэл. Ганса гэрэй эзэн эхэнэр болоод хуугаа бэшэ, 27 жэлэй туршада таһалгаряагүй Бурядай радиодо дикторээр амжалтагай ажаллажа гараа. Үнэнхэни зүрхэйнгөө оролдожо ажал хэдэгыень бүхы танилнуудынь найн мэдэхэ. Саад, огород ургуулхадашье, үхибүү боомэйлһэндэл энхэрэгээр харууһалха... Иигээд лэ халуун мэндээе зондо сүршэжэл, үри хүүгэдээ баярлуулжал, үндэр наһанай орьёл өөдэ үбшэн баршад үзэнгүй дабшажал ябахыень хүсэнэбди.

Дарима ЭРДЫНИЕВА.

«Аламжа Мэргэн Арюун Гоохон хоёр-98» гэжэн конкурсдо

ЭЖЫ АБЫН БУЯНГЫЕ ЭДЛЭЖЭ НУУХА ЖАРГАЛТАЙ...

Зэригшэһэн дэлгүүрэй экономикын дэмьрһэн эрьесэ даруухан зантай, даамайхан ажалтай яруунындые баһал дайранхай гэжээ. Ажабайдалай шэрүүн долгиндо сохюулан, түрүүлэн байбашье, ондоогоор нэрлэгдэбэшье, Эгэтэмнай совхоз байһаар зандаа юм. Ажахыгаа найдамтайгаар тулгалһан, хүтэлһэн эрхим хүтэлбэрлэгшэнь хадаа 18 жэл соо директорээр ажаллажа байһан Чимит Цыбикдоржиевич Банзатов болоно.

Хүдэлмэришэдэйнгөө ажалыё хинан шалгаханаа гадуур хубсаһа хунараһаа эхилээд, эдэе хоолыень хангахын тула эрилтэ өхэтэй директор үдэр хүнигүй өөрөө оролдолго хэжэ ябадаг. Чимит Цыбикдоржиевичай хүндэ хүшэр байдалда ороһон зондо, мал бариһан айлуудта ходооо туһалдагыё ганса эгэтээрхин бэшэ, мүн хүршэшье нютагаархин баталха байха. Мүнөө сагта хэлһэн үгэдөө хүрдэг найдамтай хүн ямар сэнтэйб даа.

Эгэтын дасанай дахинаа мүнделгэдэ, Зандан Жуу нангин шүтээниё Эгэтэдээ залан асаралгада харьяата ажахын хамһабари, хүтэлбэрлэгшын холын хараа бодол эли мэдэгдээ нэмнай. Эгэтын 8 жэлэй хургуулин бааза дээрэ дунда хургуули нээлгыё түрэл ажахымнай найдамтай хүтэлбэрлэгшэ баһал олгоһон габыятай. Совхозой директор Ч.Ц.Банзатовай, хургуулин директор С.Б.Баяндуевагай оролдолгоор дунда хургуулимнай тэрэл зандаа үлэнхэй.

Хүдөө ажахын хүтэлбэрлэгшэ Ч.Ц.Банзатов нютагайнгаа уржа ябаа улаан бургаһад болохо үхибүүдэй хуралсал, хүмүүжэлдэ саг үргэлжэ туһалдаг габыятай байһандаа «РСФСР-эй арадай гэгээрэлэй отличник» гэжэн нэрэ солодо хүртэнхэй.

Чимит Банзатовай - Аламжа Мэргэнэй Арюун Гоохонинь Эгэтын дунда хургуулин директор Светлана Борисовна Баяндуева гэжэ бүри дүтөөр танилсуулаа. «РСФСР-эй арадай гэгээрэлэй отличник», «РСФСР-эй хургуулин габыята багша» гэжэн нэрэ зэргэнүүд 19-дэхи жэлээ директорээр амжалта түгсөөр хүдэлжэ байһан Светлана Борисовнагай эрмэлзэл зоригтой, эршэтэй ажалыень гэршэлнэ бшуу. Яруунынгаа аймагай 80-яд онуудаар социалис мүрысөөндэ гурба дахин удаа дараалан

илаһанай гэршэ болохо дамжуулгын Улаан тугта, мүн республикын эрхим ЛТО-нуудай (ажалай болон амаралтын лагерь) тоодо оржо, Эгэтын хурагшад трактор шанда хүртөө бэлэй.

Мүнөө жэл 80 жэлэйнгээ оёе утахана байһан Эгэтын хургуулин багшанарай ажал, ариг сээр байдал, мүн нодэндэ урин, удхатай, мүнөө сагай эрхим хургуулин эрилтэдэ таарама шэмэглэлнүүд ороһон зоние гайхуулдаг, баясуулдаг.

Светлана Борисовна Чимит Цыбикдоржиевич хоёр гэр бүлынгөө байдалыё тон нарин нягтаар зохёон байгууланхай. Хоёр хүтэлбэрлэгшэ 4 үхибүүнэйнгээ хүл дээрээ гарахада, хамһалсан, зохидоор түбхинулэнхэй. Харин 9-дэхи классай одхон Баяр хүбүүнинь түрэл арадайнгаа түүхээр һонирхдог, үлгэр домогуудыё олоор мэдэдэг, түүрээдэг. «Гэсэрэй» 1000 жэлэй түгсэхэлэй нааданда, «Байгалай уулзалганууд-98» гэжэн уласхоорондын фестивалиин үлгэршэдэй конкурсдо лауреадай үндэр нэрэ солодо хүртэнхэн юм. «Тэнгэриһээ заяатай харгана угай түмэршэ дархан» үбгэн эабарай Ц.Д.Банзатов тухай, мүн эхирэд угай Ойхон аралһаа гарбалтай Баяндушка нагасанар тухайгаа Баяр Банзатов олоной һонирхохоор хөөрөдэг. Эдирхэн Баярай хонгёо хоолой, ирагуу найхан дуунууд Ахада, Хэжэнгэдэ, Агада, Улаан-Үдэдэ эдлээлэ юм.

...1948 оной ноябриин 14-дэ Эгэтэ нютагта түрэнэн Ч.Ц.Банзатов таби наһатай болохо, алтан ойгоо угтаа юм. Эгэтэдэмнай энэ ушарта зориулагданай наадан дээрэнь буряад найхан хубсаһаа үмдэһэн Баяр хүбүүнэйн найхан дуунууд Эгэтын айлшадай шэхэнэй шэмэг, нодэнэй хужар болохо байха.

Чимит Цыбикдоржиевичай алтан ой хүндэлэлдэ, гэр бүлэдэнь үрэл үгэнүүдыё шүлэглэн хүргэнэбди.

Урдатнай ехэ ажал Ухаан, сэдхэл, шадал, Улад зонийтнай найдал Угтанал таанадаа, Урма баяр зоригтой Урагшаа амжалтатай дабынт даа.

Уужам Буряад ороңдоо Угаараа булта суурхыт даа. Эжы абынгаа буян эдлэжэ, нэрэ сольыень арьбадхажа, холуур суурхуулжа, ажалдаа алдаршажа байһан Чимит Цыбикдоржиевичай эбтэй гэр бүлэдэ, хүүгэдтэнь, зээнэртэнь аза жаргалтай ажаһуушыё, арадтаа хүндэтэй, амжалтатай ажаллахыё хүсэе!

Бальжина ЦЫБИКОВА, Россия гэгээрэлэй отличник. Буряад Республикын эрдэм туһалсагай габыята хүдэмэрлэгшэ, буряад хэлэнэй багша.

Зураг дээр: Банзатовтан Баяр хүбүүнтээ. Гэр бүлын альбомһоо Яруунын аймаг.

«БААТАР МЭРГЭН-98» ГЭЖЭН КОНКУРСДО

ЗОЛТОЙ ЯБЫШ ДАА, НЮТАГАЙ ХУБҮҮН!

Нютаг нутадаа, үетэн нүхэдтөө хүндэтэй хүнүүд ганса наһатай зоний дуида бэшэ, мүн лэ залуушуулай дуида олон ха юм. Хурса ухаагаараа, онсо бэлэг шадабаряараа, найхан зангаараа тэдэнгэр бэшэһэнэй илгардаг. Нютагайнгаа хүбүүн Эрдэни Дагбаевыё иимэ хүнүүдэй нэгэн гэжэ тоолодогбди.

Эрдэни мүнөө буряад хэлэ бэшэгэй факультетэй III курсын оюутан, Залуушуулай хэрэгүүдэй, аяналтын, физическэ культура болон спортын талаар гүрэнэй комитетэй стипендиат. Факультетэймнай «урдаа хараха» оюутадай нэгэн.

...Эрдэниин бага наһан Яруунын аймагай үзэй найхан Улдэргэ нютагта, Обоотын үбэртэ үнгэрөө. Шүтэжэрхэй, жаахан харахан хүбүүн 1986 оной сентябриин 1-дэ эрдэм шудалхана түрэл хургуулингаа богонд алхан ороо бэлэй. «Үшөө эхин классуудта хурахаһаа хойшо Эрдэни суг хурадаг нүхэднөө ондооног, һонюуһа, нүбэлгэн хүбүүн байһан» - гэжэ түрүүшын эдэ наһандаа оршуула тухай бодохоб даа. Саашадаа Эрдэни түрэл хэлэн дээрээ тоонто нютаг, байгааи тухай шүлэгүүдыё зохиёжо эхилһэн юм. Нүгөө талаһаа тэрэ шог зугатай, нуури байрагүй, тэршээхэн хүбүүн һэн. Урагшаа наһаатай, баян хурса хэлэтэй, наһанаһаа бөлүүдэжэ шадаха энэ хүбүүе буряад хэлэ ба литературын багша Очигма Галановна Будацыренова анхаржа, саашадаа туһалжа эхилһэн. «Буряад арадайнгаа ёһо заншал, түрэл хэлэнэйнгээ,

баялыгыё сэгнэхэ, хүндэхэ хүсэл намда миний эгээл дуратай багша Очигма Галановна түрүүлһэн юм. Хамта ехэ бэлдхэл хэжэ, «Эдир Гэсэр» гэжэн республикын хэмжээнэй конкурсдо амжалтатайгаар хабаадабди. Саашадаа багшамини наһаа залуушгүйгөөр Усть-Орда, Хягта, Байгалаар дахууһан юм» - гэжэ Эрдэни тон дулаанаар дуратай багша тухайгаа хөөрөнэ.

9-дэхи класс дүүргэһэн, нодондоо галтанхан энэ хүбүүе, Буряад үндэһэтэнэй нэгдэхэн лицей-интернадай директор Жалсан Батуевич Санжиев анхаржа, оорынгоо хургуулида уриба. Энэһиниёнь, Эрдэниин гэртэжин дэмжээ, мүн тэрэ өөрөөнье дуртаанаар лицейн гуманитарна классай шаби болоо һэн. Хүдөөһөө ерөһэн хүбүүн богони болзор соо оорыгөө харууажа шадаа. Хүхюун зантай, сэхэ, найдамтай һэн тула, тэрэ удһиниёгүй суг хурадаг нүхэд соогоо хүндэтэй хүн болоо һэн.

Хүн бүхы юумэ шадаха гэжэ байдаггүй гэлсэдэ, харин миний наһахада, Эрдэниин мэдэхгүй, шадахагүй юумэн үсөөн. Хотин хургуулида ерһөөр удһиниёгүй хүүгэдэй «Наран» ансамблада хатардаг болоһоно гэжэ хэн мэдэбэ. 11-дэхи класса хуража байхадаа, Эрдэни буряад литературар республиканска олимпыдада шалгаржа, БГУ-гай буряад хэлэ бэшэгэй факультетэй 1-дэхи курсда абаба. Хоёр жэл соо эндэ хураха үедөө тэрэ эрхим хураалсаараа, бүхы юумэндэ эрлэхитэйгээр хабаадаһаараа шалгараа. Жэл бүхэндэ үнэргэгдэдэг оюутадай эрдэм-практическа конференциүүдтэ тэрэ һонин элидхэл бэлэддэг. Философөөр «Философия нейротиасения зуу насалием Алья Николаевича Толстого» гэжэн тэмээр хүдэлмэрин хэблэлдэ дуралдаһан юм. Энээнһээ гадуур Эрдэни журналистикаар һонирхдог, гуурһаа туршадаг.

Халыг Республикын Президент Кирил Николаевич Илюмжинов тухай «Буряад үнэн» һониндо бэшэһэн статья тухайн хэдэн уншагшаһаа наһамжануу ерһэн байна. Мүнөө тэрэ «История прародины бурят» гэжэн Баргуджин-Токум асуудалаар шэнжэлэлгын ажал ябуула. Эрдэни саашадаа аспирантурада хуралсаһаа үргэлжэлүүхэ хүсэлтэй. Энэ хүбүүн сагаан сэдхэлтэй, хүндэмүүшэ зантай. Хүнтэй хөөрөлдэхэдөө, уринаар энэбхиэлэн, анхаралтайгаар шагнаад, зааа һаа оорынгоо наһамжыё хэлэдэг. Эрдэниин танихагүй хүн гэжэ байхагүй. Ханаа, хэзээ танилсажа урдаг юм, бү мэдээ. Холыё үүсхэлтэй, дундаршагүй эдлэхи үүсхэлтэй, Эрдэни гэртэжинэйнгөө багшанарайнгаа, нүхэдэйнгөө найдал заатагүй хароухал байха гэжэ наһагдана. Эрээдүйдэ нютагаа суурхуулашыё магадгүй. Зоринтой, хүсэлшэнье заабол бэлдэг лэ даа. Золтой ябыш даа, Эрдэни!

Оюна БАТУЕВА, БГУ-гай 5-дахи курсын оюутан. Гомбо САМБЯЛОВАЙ фото.

«Будамшуу-98» гэгэн конкурсно

ТООНТОЁО СУУРХУУЛЖА ТАЛААН БЭЛИГТЭЙ

«Эртэ урда сагһаа хойшо эжы, ашын аман гэшэмнай Амилаа арюун агаар гү? Эхын хүнэй хангал гү? Эрхэхэ наранай элшэ гү? Юунтэйш, юрэдөө, жэшэжгүй Юртэмсын эрдэни зэндэмэни гү? Автор.

«Эдин Ярууна нютагтай, Эгэтын Адаг тоонтотой, Эхэ эсэгын үрээлтэй, Үнэр баян гарбалтай, Хори буряад угтай, Маараттын малгайгүй Моодхон Харгана обогтой, Түмэр морин жэлтэй, Нэгэ сагаан мэнгэтэй, Хурдан түргэн ухаатай, Хурса мэргэн бодолтой, Хүнэй хойно ородоггүй Хоёрдохи ангинн хурагша Нангин найман наһатай Абидын Амгалан гэшэб. Абиды Баатарай, Баатар Халхарай, Халхар Дондогой, Дондог Загшин, Занги Харалдай, Харалдай Толбын, Толбо Байха бүхын, Байха бүхэ Бөхлин.

Абиды - минни аба, Баатар - үбгэн баабай, Халхар аба - элинсэг, Дондог аба - хулинсэг, Занги гэшэ намда Үндэр үбгэн болодог юм, тээд Амгалан ашынни «Эдир Гэсэр-98» гэгэн Сагаан нарын конкурсно оперо болон баледай театрай ендэр дээршээ уг гарбал, өөр тухайгаа удхалжа хөөрхөдэни, хүншэн эжынь ашяа хөөршөөн, сэдхэл соогоо тухшэн элхэржэ хуугаа бэлэйб.

Байха бүхэ гэшэмнай Үлгэр Домогто оройн, «Эгэтын-Адаг» дуунай Хүсэтэ баатар гэгдэлэн Элинсэгэй - омогорхол. Угаа уһанда хаян үн, Гэрбалаа газарта булангүй, Хүн гэгэн нэрэеэ Ходоооо үргэжэ ябаял даа, - гэжэ түгсэхэдэнь үрээл табяа лэн.

Амгаланнайнгаа хуяг дуулга баринхай «Баатарай хатар» түгсэхэдэнь, бусад Гэсэрнүүдэйн хатар хуу баран буряад хадаа нэгэл адли

республиканска фестивальда Саяан Будаев хабаадажа, нонин наадануудые харуулжа, харагшадай зүгһөө һайшаал магтаалда хүртэһэн байха.

Буряадай телерадиокомпаниин анха түрүүшынхией эмхидхэгдэһэн «Оюун бэлиг» гэгэн эдир дуушадай радиоконкурсно 200 гаран үхибүүд хабаадаһан байна. Жюрин түрүүлэгшэ, композитор Виктор Усович, жюрин гэшүүд, Россин арадай артистка Чимита Шанюшкина, республикын габьяата артистнууд Эржена, Саяан Жамбаловтан эдир олон дуушадые шагнажа, эрхимүүдыень шэлээ һэн. Тэрэ тоодо буряад арадай дууе ханхинуулан Ивалгын аймагай Оронго нютагай Саяан Будаевай уран бэлигыё онсо тэмдэглэжэ, үнэтэ шан барюулаа һэн.

«1992 ондо хизаар ороноо шэнжэлэлгын үхибүүдэй республиканска фестивальда Оронгын хурагша Будаев Саяан хабаадажа, буряад арадай шагай наадан тухай хоорэхэһөө гадна, үбгэ эсэгэнэрэйнгээ урда сагта шагайгаар наададаг олон янзын наадануудыё тон бэрхээр харуулжа шадаа», - гэжэ, профессор И.Туугтов «Бурятия» газетэдэ бэшээ һэн.

Жэл бүри Саяанай уран бэлиг саашаада ургажэ байһыень 1994 оной «Сагаан нарын эдир Гэсэрнүүд-94» гэгэн мүрысоон гэршэлээ. Түрэл буряад арадынгаа ёһо заншал, уг гарбал, дуу, хатар, үлгэр, хур харбалга, зүүн зүгэй барилдаа шадамар бэрхээр харуулжа, Саяан түрүүшын хуурида хүртэжэ, «Океан» лагерята амарха путёвкоор шагнагдаа бэлэй.

Саяан алинь тэгшээ тэгшэ бэлигтэй хүбүүн гэхэдэ болохо бшуу. хурахадаашыё оролдосотой, спортдо ехэ дуратай,

мүрысөөнүүдтэ баһал амжалтануудыё туйлажа, район, республика дотороо суурхажэ, нютагайнгаа зоние баясуулдаг, тоонтоёо нэрлүүддэг даа.

Һүүлшын хоёр жэлдэ республикын буряад үндэһэтэнэй 1-дэхи лицей-интерналда хуралсалаа үргэлжэлүүлээд, мүнөө хүдоо ажахын академидэ амжалтатай хайнаар хуража байна.

Заншалта болоһон «Гэсэрэй ба дагынны» дуунай конкурсно 1997 ондо баһал хабаадажа, түрүүшын хуури эзэлжэ, «Гэсэр-97» гэгэн нэрэ зэргэдэ хүртөө бэлэй.

Һүбэлгэн эсээн ухаатай, шуран, хурдан, түрэлхин бэлиг талаантай, алинь тэгшээ тэгшэ бэрхэ, олон нүхэдтэй, нютаг зондоо хүндэтэй энэ залуу хүбүүе одоол «Буряадай Будамшуу» болоно гэжэ тоолоноб.

Пурбо-Доржи ГАРМАЕВ.
Ивалгын аймагай Оронго нютаг.

«Сагаан үбгэн-98» гэгэн конкурсно

ТҮҮХЭТЭ АКТ УНШАНАН ГАБЬЯАТАЙ

Холборхой энэ юртэмсэдэ хүн боложо түрэхэ гээшэ одо заяата бурхадай үршөөл гээд тоолохоор байдаг. Дэлхэйн шорой гэшхэһэн хүн бүхэн өөрын дабташагүй хуби заяатайнь эли юм. Гэбэшыё заяандаа найдаад байбал, юунэйшыё миин бүтэсэхэгүйнь мэдээжэ. Ушар имэхээ энэ дэлхэйдэ түрэхэн хүн бүхэн өөрынгөө ухаан бодолойнгоо, шадалайнгаа зэргээр золоо түхээржэ, жаргаха замаа бэдэрдэг. Нэгэ заримашуул алта мүнгэ, эд зөөри хэмхээ ехээр үдхэхэдөө, энэниие ехэ жаргалда тоолодог. Харин нүгөөдүүлшын Эхэ ороңдоо, арад зондоо үнэн сэхээр алба хэжэ, олоной түлөө оролдохо хэргыё энэ наһанай жаргалда тоолодог.

Урагшаа урид наһатай, хамтын хэргэй түлөө бүхы наһан соогоо хам оролсоһон хүтэлбэрихы шадабаритай хүндэтэй хүнүүдэй тоодо Хорган Алхасвич ородог юм.

Айл аймагтаа хүндэтэй энэ хүнэй гаталхан наһанайнь зам бусадайхиһаа илгараадхидэг. Бүмбүрэгсг дэлхэиё доһолгоһон Октябриин хубисхалай һүүлээрхи 1919 ондо дунда шадалтай малша Бадмын бүлэдэ абын алдар нэрыё алад үргэлжэлүүлхэ Хорган хүбүүн түрэхэн бэлэй. Хүбүүнэй балшар, эдир наһан тэрэ үсын хүлгөөтэ үедэ үнгэрһэн тула шэнэ байдал зохёолгын бүхы хайн талаануудыё зүрхэ сэдхэлээрээ Хорганай шэлэн абаһан ушар мэдээжэ. «Һайн хэрэг һарь-дагай оройдол арюун» гэгэн арадайнгаа эсээн үгыё Хорган Бадмаев замайнгаа залуур болгоһон тула хаана, ямаршыё ажадаа хүдэлмэрилхэдөө, Хорган Алхасвич хүндэ туһалха сэдхэлтэй ябаһан гээд онсолон тэмдэглэмээр юм.

Хорган Бадмаев Хурамхаанай дунда хургуули 1936 ондо амжалтатайгаар дүүргээд, Эрхүүгэй юридическэ хургуулида хуралсалаа үргэлжэлүүлээ бэлэй. Хуули ёһо гуримыё эрхимээр шудалхан залуу мэргэжэлтэ Хорган Бадмаевыё Эрхүү хотын Сталинска районной дотоодын таһагай мүрдэгшөөр хүдэлмэрилхыень эльгээбэ.

Орон доторхи хамалган хашалганай хаһа нилээд буурабашыё, зүгөөр уласхоорондын байдал нилээд түгшүүрилтэй болоһон 1939 ондо Хорган Бадмаев совет арминн уялгата албанда мордоо һэн.

Оройнойнай баруун талада фашиё Германи дайгаар жүрөөдөһөнхэй, харин зүүн хилэдэмнай милитарис Япон Ази түбидэ нилээд һүйдхэлтэ ябадалуудыё үүсхэжэ байгаа, 1940 ондо Владивосток шадар сэрэгэй албанда байһан Хорган Бадмаев олон хүбүүд сооһоо шэлэгдэжэ, Алас-Дурна зүгэй гүрэнэй универсидтэй хари хэлэнүүдэй факультедтэ япон хэлэ шудалхыень тэрэниие эльгээбэ. Эндэ жэлһээ үлүү хураад байхадань, энэ факультедыень

сэрэгэй оршуулагшадай хургуули болгоһон бэлэй. Табан жэлэй энэ хургуулиие 3 жэл соо 1943 ондо эрхимээр дүүргэһэн Хорган Бадмаев Дальневосточно фронтын политическэ таһагта 1-дэхи разрядай оршуулагшаар албая үргэлжэлүүлэбэ.

Үхэлтэ дайнай гал дүлөөр түлэг бушхажэ байһан түгшүүрилтэй сагта оройнойнай зүүн хилэ шадаршыё нилээд хүлгөөтэй һэн. Ушарынь юуб гэхэдэ, миллионһоо үлүү сэрэгшэдтэй Квантунска арми захиралта хүлээнхэй үлгөө-мүлөө манда дайгаар орохоор бэлэн байдаг һэн. Иимэ эрхэ байдада алба хэлэн офицер Бадмаев дайсанай ара тала ноусаар гаража, япон сэрэгэй, мүн тэндэхи хүн зоной байдал шэнжэлэлгэдэ эдэбхи үүсхэлтэйгээр хабаадаһанайнгаа түлөө хүтэлбэринн зүгһөө оло дахин магтаалда, гүрэн түрынгөө хайра шагналнуудта хүртэһэн габьяатай.

Илалтаар бадарһан 1945 оной мартагдашагүй тэрэ намар Харбин хотын Соборно талмай дээрэ япон арминн капитулицида ороһон тухай актыё ород, хитад, манжуур, англи, немец болон япон хэлэнүүд дээрэ сопосхолгын хэмжээ ябуулгада Хорган Бадмаев хабаадахадаа, тэрэниие япон хэлэн дээрэ ушһанан юм. Дайнай һүүлээрхи жэлүүдтэ Хорган Алхасвич Хабаровск хотодо плендэ абтаһан япон сэрэгшэдтэ зорюулагдаһан «Нихон Симбун» газетэдэ хүдэлмэрилөө. Энэ газетэдэ ехэ олон япон мэргэжэлтэд хабаададаг һэн. Тэдэнэй дунда Какиучи Хироси сэрэгшэтэй Хорган Бадмаев дүтөөр таңилсаһан бэлэй. Сэрэгэйнгээ албыё 1956 ондо майор зэргэтэйгээр дүүргээд, Хорган Алхасвич түрэл шотагаа бусажа, ажахын болон аймагайнгаа хүгжэлтэдэ хүтэлбэрилхыё бэлигээ зорюулжа, хүнзонийнгоо һуудал байдалыё һайжаруулсаһан габьяатай.

1992 оной «Гэсэр» буудалда үшинэйнгөө таңил Какиучи Хиросотой уулзажа, үнгэрһэн үеэ дурсан наһажа, таңил тала мэтгээр тараа бэлэй.

Үнэр бүлын эсэгэ Хорган Алхасвич Цырма Цыденовна нүхэртгээ Улаан-Үдэдөө үхибүүдэйнгээ, 4 ашынгаа, 3 зээгэйнгээ дулаахан дүхэриг соо дэлхэйн гурбан зөөлнөөр хүндэлүүлжэ, ан-бунхан ажаһа һуудаг.

Далай ХУБИТУЕВ.

«Будамшуу-98» гэгэн конкурсно

АМИННААМ СЭНТЭЙХЭН АШАМНИ

Ашын аман гэшэмнай Амилаа арюун агаар гү? Эхын хүнэй хангал гү? Эрхэхэ наранай элшэ гү? Юунтэйш, юрэдөө, жэшэжгүй Юртэмсын эрдэни зэндэмэни гү? Автор.

«Эдин Ярууна нютагтай, Эгэтын Адаг тоонтотой, Эхэ эсэгын үрээлтэй, Үнэр баян гарбалтай, Хори буряад угтай, Маараттын малгайгүй Моодхон Харгана обогтой, Түмэр морин жэлтэй, Нэгэ сагаан мэнгэтэй, Хурдан түргэн ухаатай, Хурса мэргэн бодолтой, Хүнэй хойно ородоггүй Хоёрдохи ангинн хурагша Нангин найман наһатай Абидын Амгалан гэшэб. Абиды Баатарай, Баатар Халхарай, Халхар Дондогой, Дондог Загшин, Занги Харалдай, Харалдай Толбын, Толбо Байха бүхын, Байха бүхэ Бөхлин.

Абиды - минни аба, Баатар - үбгэн баабай, Халхар аба - элинсэг, Дондог аба - хулинсэг, Занги гэшэ намда Үндэр үбгэн болодог юм, тээд Амгалан ашынни «Эдир Гэсэр-98» гэгэн Сагаан нарын конкурсно оперо болон баледай театрай ендэр дээршээ уг гарбал, өөр тухайгаа удхалжа хөөрхөдэни, хүншэн эжынь ашяа хөөршөөн, сэдхэл соогоо тухшэн элхэржэ хуугаа бэлэйб.

Байха бүхэ гэшэмнай Үлгэр Домогто оройн, «Эгэтын-Адаг» дуунай Хүсэтэ баатар гэгдэлэн Элинсэгэй - омогорхол. Угаа уһанда хаян үн, Гэрбалаа газарта булангүй, Хүн гэгэн нэрэеэ Ходоооо үргэжэ ябаял даа, - гэжэ түгсэхэдэнь үрээл табяа лэн.

Амгаланнайнгаа хуяг дуулга баринхай «Баатарай хатар» түгсэхэдэнь, бусад Гэсэрнүүдэйн хатар хуу баран буряад хадаа нэгэл адли

хүдэлсэтэй, нэгэл хүнэй хатарһандаа гэжэ наһажа хуугаа һэн.

Һүүдээрнь бүхы наһаараа Тээлэмбэ нютагтаа хүтэлбэрилхы ажалда ябаһан Догсонжаб Боросгоевич Чимитов нагаса баабайнгаа залуудаа дууладаг дууе Димит Жамбаловна нагаса эжыдээ заалгаад, ямар хүхиюутэй зохидоор дуулаа гэршэб!

Яруунааа дөлгилүүддэг Яагааш шангахан палхын гэшэб?

Ябаһан ошоһоноор захууддаг Яагааш илдамхан амараг гэшэб?

Найма наһатайхан үхибүүнэй амарагаа магтажа дуулахадань, зал соо хуугшад һайса альгаа ташаа нааб даа.

Харин зүүн зүгэй барилдаанай (каратэ) зүйлүүдыё харуулха даабарида Амгалан ашамни тон уян пугархай, солбон шуран байһанаа харуулаа. Үлгэр түрээжэшыё шадаха байһанаа Амгаланни гэршэлээ даа.

Эдэ бүхы мүрысөөнүүдэй дүнгөөр шангай 3-дахы хуури эзэлээд, Хүндэлэлэй грамотатай, мүнгэн шанда хүртэнхэй, «Ярууна» эблэлэй түрүүлэгшэ Цырен-Доржо Жанчилович Жалсановһаа, мүн Зоние социальна талаһаа хамгаалгын министрствын зүгһөө Нина Чимитовна Цыбенковаһаа үнэтэ бэлэгүүдыё абанхай, ябаһан зорилгоёо хүсэд бэлүүлээб гэгһидэл, сэдхэл дүүрэн бусаа һэн.

Амгалан Дондоков гэшэмнай мүнөө намарһаа 3-дахы класта хуража эхилбэ. хурахадаашыё бэрхэ, гүйхэ харайхадаашыё шуран, солбон, түргэн, мэргэн. Хоёр хүбүүдэй ахань хадаа Амгалан харюусалга ехэтэй, наһанайнгаа зэргээр гар үзүүрэй юумэ хэхэдээ шадамар юм. Амгалан ашамни һүбэлгэн, хөрхө, ухаансар, хүндэмүүшэ, хүхиюу, хошонгууна, һонюуша, багхаан гэжэ баһахаар бэшэ, юумыё тэнсүүлэн, тэгшэлэн бодохо бодолтой гээдэл, дууһанайгүй хайн хайхан үгэпүүдээр ашяа магтажа, энэ наһандаа

дүүргэхэгүй хаб даа. Жэшээ болгон, аша хүбүүн хүншэн эжы хоёрой хөөрлөө дурадаһуу.

- Эжы, галай заяана гэгшээтэй галайнгаа носожо эхилхэдэ, шатадаггүй юм гү?

- Шатажа байхаар бэлтэй бэлтэ юм ааб даа.

- Бэегүй аад, хаанаһаа шодэтэй юм? Хурса үзүүртэй түлээ, зомгоһоор шодынь тэлэхэт гэнэ гүбта?

- Галай заяана гэгшэһэн манай шодэндэ харагдахагүй бурхан гэгшээ, - гэхэ мэтээр эжынь ойлгуулхыё оролдобо.

Ашамни алтан дэлхэйдэ мүнцэлжэ, хүншэн аба, эжынгээ сэдхэлдэ эсэгт тариха, эльгэ зүрхэнэйнь хүбшэргэй хүдэлгөөл үгйн дэжыё үргэжэ, эхэ зургаан зүйлэй үйлэ бүхэндэ баясаха һүдэ зориг бадаруулаа.

Амин голһоом сентэйхэн Амгалан хоорхэн ашамни Арад түмэндэо суутай Абай-Гэсэр болоһон аад, Буряад орондоо мэдээжэ, Буруугаа адуулдаг ажалтай, Булархай хурдан бодолтой Будамшуу гүүдэлхэл зэргэтэй.
Ц.Х. ЖАМБЯНОВА,
хүгшэн эжынь.

«ЕРЭЭДҮЙНГӨӨ ҮЕТЭНДЭ ҮЛӨӨХЭ ЗОРИЛГОТӨЙГӨӨР...»

Росси Федерациин Президентын Зарлигаар Буряад Республикын олонийтын мэргэжэ ажал ябуулагшадай нэгэн Лидия Чимитовна Нимаева Хани Барисаанай орденгоор шагнагдаба гээд мэргэсэгдэ хэн. Энэ ушараар «Буряад үнэн» газетын тухайтай корреспондент Далай Хубитув Лидия Чимитовнатай уулзажа, мүнөөнэйнь ажал хэрэгүүдээр хонирхонон, мүн саашанхи зорилгонуудаа хөөржэ үгэхыень гуйһан байна.

- Лидия Чимитовна, Танине гүрэн түрын үндэр шагналда хүртэһэн ушараартай «Буряад үнэн» газетын уншагдай зүгһөө амаршалнаб, саашанхи ажал хэрэгүүдэтэй амжалтануудые хүсэнэб.

- Найн даа.
- Түбэд медициннын Атласай выставкэ США-да үнгэргэгдэ эмхидхэлэй ехэ хүдэлмэри ябууһан байнат. Энэ гайхамшагта бүтээл мүнөө хаана харуулагдана гэшэб?
- Энэ ушар тухай оло дахин бэшэгдэһэншье, выставкэ үнгэргэгдэ буруушаһаншье, хайшааһаншье хүнүүд яһаа олон. Долоон эрдэнийн зүйлнүүдээр бүтээгдэһэн дэлхэйн гайхамшагта бүтээл - Түбэд медициннын Атлас энэ зуун жэлэй эхээр манда асарагдаһан түүхэтэй. Гүша гаран онуудай үеэр дасан дугангуудай хандаргагдахада, хүн түрэлтэний оюун ухаан бодолой энэ гайхамшагта бүтээл Одигитриевскэ хүмэдэхи түүхын музейн гол хадагаламжада байһан гэшэ. Нарата энэ дэлхэй дээрэ хэһшье, юушье мүнхэ бэшэ. Үе сагай өөрын онсо шэнжэтэй байдагынь хэндэшье мэдэжэ.

Хүн түрэлтэний хүгжэлтэд онсо нуури эзэлһэн оюун ухаан бодолой бүтээлнүүд, хэрэгсэлнүүд, хүшөөнүүд хэр парин нягтаар харууһалагдажа байбашье, болзоройнгоо үнгэрхэдэ, хэлбэн шэнжэлгэжэ баатай болодог. Манда хадагалагдажа байһан Атлас урданайнгаа шэнжые алдажа эхилэ гээд шэнжэлэгшэд тодорүүлһан байна. Хүн түрэлтэний оюун ухаан бодолой хүшөө болохо Түбэд медициннын Атласые ерээдүйнгөө үетэндэ үлөөхэ зорилготойгоор Росси Федерациин Соёлой министрствэтэй хамта хаана абаашажа, хэлбэн заһалгын хүдэлмэри ябуулбал, зохисотойб гэхэн асуудал дээрэ хүдэлмэрлэн байнабди. Олон тоото дурадхалнууд соһоо Америкын Холбоото Штатууд шэлэгдэһэн юм. США-гай гурбан хотонуудта Түбэд медициннын Атласай выставкэ

эмхидхэхэ, харин энэ оронойхид түлөөһэнэй орондо мүнөөнэй эрдэм туйлалтануудай аргаар заһабари хэжэ үгэхэ тухайгаа энэ хэлсээн соогоо хуулига болгон баталһан байна. Энэ выставкэ Атланта, Вашингтон, Нью-Йорк хотонуудта үнгэргэгдэхөөр хараалагдаһан юм. Атланта хотын хүлээр Түбэд медициннын Атлас мүнөө Вашингтондо амжалтатыйгаар харуулагдана. Атланта хотодо нээгдэһэн баяр ёһололдо үндэр түрэлтэ Далай лама хабаадажа, энэ хэмжээ ябуулыемпай үнэн зүрхэнһөө дэмжэжэ байһанаа элрхэйлһэн юм. Выставкын хүлээр Атласые харгыда бэлдэхэ, абаашалгые, мүн харалгада бэлдэлгые манай тала хинаха, адаглаха гээд хэлсээн соо онсологдонхой. Манай мэргэжэлтэдэй Америкэ ошолгын гаргашануудые выставкэ үнгэргэхэ тала гүйсэд даажа абаһхай. Энэ хүшэр сагта заһабарида орохо болоһон Атласые өөһэдүйнгөө аргаар бэсэлүүлхэ аргагүйһөө боложо, выставкэ эмхидхэхэ баатай болодоо. Президентын, Арадай Хуралай депутатуудай хунгалтын урда политическэ зарим ажал ябуулагшад энэ выставкэ үнгэргэлгые буруушаһан, шуура шурхираа гаргажа, хунгагшадаар дэмжэгдээгүйһи эли болонхой. Хэний зүб, эидүүтэй байһые саг элрүүлэ бээ.

- Лидия Чимитовна, правительствын шэнэ бүридэлдэ ороогүй ушарыетнай Москвада ажаллаха болоо гээд зон хэлсэдэг байгаа. Зүгөөр Та социальна асуудалнуудай талаар Президентын зүбшэлэгшоор томилогдот. Шэнэ тухаал тухайгаа хөөржэ үгыт.

- Миини арга боломжые үргэһэн ушар болоно. Мүнөө хүдэлмэрлэжэ байһан ажални Правительствын Түрүүлэгшын орлогшотой жэшэхээр бэшэшье наа, нилээд илгаатайшье, дүтэрхышье. Үнгэрһэн үе сагаа,

хүн зоной нуудал байдалай ерээдүйн асуудалнуудые шэнжэлхэ хэрэгтэ сүлөөтэй болоһондоо баяртайб. Зүүн Сибириин технологическа университетэ «Россидахи болон Буряадтахи мүнөө үешн социальна политика» гэхэн шэнэ курс уншаһаб. Хэшээлдэ бэлдэхэдэ, социальна асуудалаар ороной эрдэмтэдэй, мүн газетэ болон журналнуудта гараһан статьянуудые хэрэглэһэб. Уншаһан элидхэлүүдэтэм оюутайдай хонирхоһодо, хүсэ нэмэһэн мэдэрэлдэ абтадагби.

- Хани Барисаанай орденгоор шагнагдаһан ушараар оортоо ямар сэгнэлтэ үгэнэбта?

- Энэ шагналаа хамтын ажалымнай дүн гээд онсоллоб. Юуб гэхэдэ, Правительствын Түрүүлэгшын орлогшоор хүдэлмэрлэхэ үедөө хүн зоной социальна болон соёлой асуудалнуудые шийдэхэ хэрэгтэ хабаадаһан бүхы нүхэдэймни хүсэл оролдогын дүн гэхэ байһаб. Олон хүнүүдһээ амаршалгануудые абахадаа, энэ дэлхэй дээрэ түржэ, хүндэ туһатай ажални үндэр шагналаар тэмдэглэгдэб гээд сэдхэхэдэ, зохид юм бээ, теэд туйлаһанаараа ханаагаа амарангүй хамтын хэрэгэй түлөө бүри эршэтэй гээр хүдэлмэрлэхыемни энэ хайра уялгалнал даа.

- Сүлөө оложо намтай уулзаһандатнай танда баярые хүргэнэб. Саашанхи ажал хэрэгүүдтай урагшатай байг!

- Найн даа.

«Буян хэшэг-98» гэхэн

конкурсдо

АША ТУҢАНЬ АРАД ЗОНДОМНАЙ ХҮРТЭГ ЛЭ!

Эхирэдһээ гараһан угтай, Сэлэнгын аймагай Тохой нюотагта түрэнһэн Олег Протасович Бартаханов хургуулияа дүүргээд, Новосибирскын хэлхэе холбооной институтта (НИС) нуража гараа. Электрын элшэ хүсэний олон каналтай хэлхэе холбооной инженер мэргэжэлтэй болоһон Олег Протасович түрүүн Буряадайнгаа телеграфно-телефонно станцида инженерээр, һүүлдэнь ахмад инженерээр амжалта түгсөөр ажаллаба.

Һүбэлгэн хурса, эмхидхэлшын талаан бэлигтэй байһан залуу инженер жэл соо ПМК-да хүдэлөөд, удангүй анхандаа Эрхүүгэй управленийн мэдэлэй байһан, һүүлдэнь бээ даанхай байдалда ороһон, 1991 онһоо «Вторцветметалл» гэхэн АО-до (акционернэ нэгдэлдэ) директорээр, һүүлдэнь генеральна директорээр томилогдоо бэлэй. Үнэтэй, үнгэтэ түмэр хэрэгсэлнүүдые Ураалай болбосоруулгын, мүн аккумуляторна заводуудта тушаажа, һөөргэнь аккумуляторнуудые, үнгэтэ түмэрэй шудхамалнуудые (славы) болгожо гэхэриуудэг АО-гой генеральна директорэй ударидалга доро 60 хүн хүдэлдэг юм.

-Тухай гүрэнэй лицензитэйгээр ажалладаг хадамнай бидэнтэй мүрысэхэ ханаатай фирмэнүүд бии. Гэбэшье бидэ гүрэн түрынгөө түсэб ходоодоо бэсэлүүлжэ, салин хүлхэтэй байхаһаа гадна, буян үйлэджэ, тулюур байдалтай зондо, мүн артистнуудта, спортсменүүдтэ, уран найханай харалгада хабаадагшадта ходоо мүнгэ зөөрөөр туһалдагбди. Жэшээлбэл, олон хургуулинуудта, Загорскын хүүгэдэй байшанда, тулюур байдалтай бүлэнуудтэ мүнгэ үгэдэгбди. Тийхэдэ телевиденийн журналист-комментатор Миромановой гуйлтаар спортсменүүдтэ туһаламжа хүргөөбди. «Ажамидаралай хоол» («Пицца жизни») гэхэн бүлэгтэйхидтэ, мэргэжэлтэ артистнуудта, «Тэнгэри» студиинхидтэ, Дымбрыловтэнэй гэр бүлын ансамбляда, Виктор Куржумовой, бусад уран бэлигтэнэй зохёохы үдэшэнүүдтэнь мүнгэ зөөри дамжуулаабди. Нэгэ шархатаһан милиционерһээ эхилээд, олон зондо буян болгожо мүнгэ үгөө һэмди. Хүндэ туһалжа, бэлигын үргэжэ ябахата, аша буянгай шуура, - гэжэ Олег Протасович хөөрөө хэн.

Үбшэн үлбэр, үншэн хүүгэдые, зонийе, зохёохы ажалтаниие эдэе хоолоор,

мүнгэ зөөрөөр хангажа шадаха акционернэ нэгдэлэй бэрхэ хүтэлбэриэлгшэ өөрөөшье баһал ехэ бэлигтэй, дууша, уян сэдхэлтэй хүн юм. Аргагүй найхан төхөөрхөөр олоойтой Олег Протасович урданай орд романснүүдые, 30-40-өөд онуудай, мүн 1950 гаран онуудай дуунуудые, танго ехэ гоёор дууладаг юм.

Тэрэ үедэ эгээл мэдэжэ дуушад байһан Вадим Козиной, Георгий Виноградовой, Изабелла Юрьевагай репертуарай дуунуудые, романснүүдые ехэ зохидоор гүйсэдхэдэг О.П.Бартахановой дууладаг дуунуудые нэрлэе. Козиной «Осеня», «Дружба» мүн «Люблю» гэхэн танго, Виноградовой «Счастье мое», Строк гэгшын «Черные глаза» гэхэн дуунууд (Виктор Куржумов, Анатолий Бутуханов гитара, пианино дээрэ хүтэжэмыень дэмжэдэг) генеральна директорэй аргагүй баян сэдхэлые гэршэлнэ. «Институтта нурахаһаа гитара дээрэ наададаг, урданай романснүүдые ехэ дуратайгаар дууладаг һэм. Нёдондо оперно театр соо «Тэнгэри» студиин концертэдэ хабаадааб, харин мартын 9-дэ «Дружба» кинотеатр соо хубийнгаа концерт үнгэргөөб. Хүнүүдэй уяран уйлаадажа нуушын харахадаа, хүгжэмэй, романсын эди шэдэитэ хүсые мэдэрхш, сэдхэлээрээ ариун сээр болохош», - гэжэ Олег Протасович ехэ һонёр хөөрөөд, саашадаа буряад-неополитан дуунуудые дуулаха хүсэлтэйгөө хэлэ хэн.

Хүниие хайрлаха, үргэжэ, дэмжэжэ уян сэдхэлтэй, зохид хоолойтой, дабтагдашагүй талаан бэлигтэй, бэрхэ ударидагша Олег Протасовичай хэһэн аша буян гэр бүлэдэнь хүүгэдэнь, бүхы зондо хүртэжэ, сэдхэлыень баясуулжа, баяжуулжа байһань болтогой!

Бэлигма-ОРБОДОЕВА ДЭЭРЭ: «Вторцветметалл» АО-гой генеральна директор О.П.Бартаханов. Гомбо САМБЯЛОВАЙ фото.

Э-Д.РИНЧИНО - УЧАСТНИК МОНГОЛЬСКОЙ НАРОДНОЙ РЕВОЛЮЦИИ

Как один из ответственных работников «Азиатского бюро» при Сиблиссии по иностранным делам, а затем как руководитель монголо-тибетской секции Дальневосточного секретариата Коминтерна, Э-Д.Ринчино принял самое деятельное участие в событиях Монгольской народной революции.

Стого самого момента, когда монгольские революционеры прибыли в Верхнеудинск, чтобы просить помощи от России для изгнания из родной страны китайских милитаристов, которые оккупировали страну и ликвидировали автономию Внешней Монголии, он вплотную включился в дело освобождения Монголии от захватчиков.

Из Урги в Верхнеудинск приехали «пионеры революционного движения» Данзан и Чойбалсан. Через несколько дней приехали еще Сухэ-Батор, Бодо, Чагдаржап, затем Лосол и Доксом», - пишет Ринчино в своем воспоминании.

При участии Б.Шумяцкого, Ц.Жамцарано обсуждали ситуацию, сложившуюся в Монголии. В это время в Верхнеудинске создавалась буферная Дальневосточная республика. Поэтому вопросы активной помощи монгольским революционерам здесь не могли быть решены. Необходимо было обратиться к органам власти РСФСР. Монгольская делегация двинулась дальше в Иркутск и Омск в Сибревком. Из Омска Данзан, Лосол, Ринчино поехали в Москву, а Бодо и Донсом в Ургу для продолжения и упрочения начатой работы. В Иркутске остались Сухэ-Батор и Чойбалсан. Чагдаржап тоже вернулся в Монголию.

В Москве делегация встречалась с заместителем наркома по иностранным делам Караханом. На первоначальную работу отпущено 80 тысяч рублей серебром. В сентябре 1920 года она встречалась с В.И.Лениным.

В это время события в Монголии развертывались бурными темпами. Начались наступления белогвардейских отрядов Унгерна на Ургу. В результате они захватили столицу Внешней Монголии в начале февраля 1921 года, изгнав оттуда китайских оккупантов, которые частью ушли в Китай, а частью сосредоточились в районе южнее Кяхты.

Монгольским революционерам отныне предстояло вести борьбу не только против китайских оккупантов, но и против белогвардейских отрядов барона Унгерна. Они за короткий срок проделали большую работу. После возвращения из Советской России они начали вести разъяснительную работу среди населения для формирования партизанских отрядов. Созвали в Кяхте 1 марта 1921 года совещание участников революционного движения, на котором была принята платформа Народной партии. Это совещание впоследствии получило название Первого съезда Монгольской народной партии.

13 марта 1921 года на

совещании представителей аратов пограничных хошунов, партизанских отрядов и вновь созданной Народной партии было сформировано Временное Народное правительство. Это правительство, выступая от имени всего монгольского народа, стремилось координировать свои действия с органами власти пограничных районов ДВР и РСФСР в

народом». Так статья рисовала характерные черты народно-демократического строя революционной Монголии в предстоящем будущем.

10 апреля 1921 года решением объединенного заседания Временного народного правительства и ЦК МНП был создан Военный Совет, председателем которого в сентября 1921 г. был назначен

борьбе с китайскими оккупантами и отрядами белогвардейцев.

По решению Временного народного правительства 18 марта 1921 года началось наступление на Маймачен, в результате которого торговая слобода была освобождена.

До апреля 1921 г. Э-Д.Ринчино находился в Иркутске. По словам монгольского историка Д.Даш в этот период он активно включился в работу по переводам на русский язык документов представителей революционной организации Монголии, оказывал помощь в подготовке некоторых документов программного значения, давал советы по вопросам революционной тактики. Д.Даш также отмечает, что Ринчино деятельно участвовал в издании газеты «Монголын үнэн», в разработке политической линии газеты. Он писал в газету и пропагандистские листки и воззвания, которые распространялись среди населения. В них говорилось о приближении времени освобождения Монголии от иностранных захватчиков и

завоевании независимости путем объединения усилий всего народа. В статье - «Основные принципы создания новой власти аратов» вскрывалась реакционная сущность феодальной монархии, подверглась критике буржуазная демократия как власть эксплуататорского меньшинства. «В новом независимом монгольском государстве, - говорилось в статье, - будет создана особая народная власть с органами, избираемыми самими народными массами на определенный срок, подотчетными и ответственными перед

Э-Д.Ринчино. До этого он был начальником полуправления МНР (июль-сентябрь). В своей статье Д.Даш пишет, что Э-Д.Ринчино в период своей работы на посту члена и председателя Военного совета Монголии активно участвовал в изгнании с территории Монголии белых банд, много работало по реорганизации народного ополчения в регулярное войско, над укреплением безопасности границ страны.

Для создания боеспособной монгольской армии Э-Д.Ринчино привлекал военных специалистов из родственных монголам калмыков и бурят. Известный казыцкий деятель А.М.Амур-Санан, который вместе с Ринчино был на приеме у В.И.Ленина и добился автономии для бурят и калмыков, писал: «Выдающийся представитель монгольского ренессанса Элбек-Доржи Ринчино просил меня послать в Монголию военных инструкторов, родственных монголам калмыков. Я обещал. Вслед за тем товарищ Х.Кануков с восемнадцатью помощниками выехал туда».

Из бурятских военспецов известен Лобсан Цывано - преподаватель Даурской школы прапорщиков, который был советником Хатан Батор Максаржава, когда он очутился Западной Монголию от белогвардейцев. Затем он был военным комендантом Улан-Батора. Бурят Сандак Жамбалон был адъютантом Сухэ-Батора.

Характеристика, данная Э-Д.Ринчино руководителем дальневосточного секретариата Коминтерна Б.З.Шумяцким и командармом Пятой Армии и Восточно-Сибирского военного округа И.П.Уборевичем, завершившим дело ликвидации отрядов Унгерна, является лучшей аттестацией его деятельности в этот период.

«Один из самых идейных вдохновителей красно-монгольского революционного движения - ныне председатель Военного совета Народно-революционной армии Монголии тов. Ринчино, работая в качестве руководителя Монголо-тибетской секции Дальневосточного секретариата Коминтерна, с июля 1920 года развивает свою деятельность в двух направлениях: руководит красно-монгольским движением и одновременно организует и укрепляет связь Монгольской революционной партии с Советской Россией».

В связи с изменившейся обстановкой на Востоке тов. Ринчино в апреле сею года выезжает в Маймачен, где на месте закрепляет свои достижения в качестве председателя Военного Совета Народно-революционной Армии Монголии, содействует полному разгрому белогвардейских банд генералов Унгерна и Бакича».

«За самоотверженную работу и доблестное участие в боевых действиях в борьбе против белых отрядов Унгерна Э-Д.Ринчино был награжден орденом «Красного Знамени».

Б.ЦИБИКОВ.

(Окончание следует)

Ноёхоной хургуулийн 75 жэлэй ойдо

БАЯРТАЙ СЭДЬХЭЛЭЭР МИНЭРЭН УГТАНАБ

Байгша оной октябриин 24-дэ манай Ноёхоной дунда хургуули 75 жэлэйнгээ ойн баяр тэмдэглэхэ юм. Түрэл хургуулийнгаа ойн баярай үедэ, энэ хургуулиие хүтэлэгшэдэй нэгэн байхан Жалсарай Гыденович Дылыков тухай дурдан бэшэхэ хүсэлтэйб.

Минии эсэгэ Дылыков Жалсарай Гыденович 1916 ондо Моностойдо түрэнэн юм. Нютагайнгаа эхин хургуули дүүргэжэ, Загастайда хуралсаалаа үргэлжэлүүлээ. Хяагтын п е д т е х н и к у м амжалтатгайгаар дүүргэнэй удаа, багшын түрүүшын алхам аймайнгаа Үбэр-Зөөхэйн Эхин хургуулида эхилхэн намгаргай. Энэ үедэ нютагайнгаа Сындыжан Цыбиковнагай айл бүлэ боложо, Женя басагатай болохон юм. 1939 ондо аймагай захиргаанай гэгээрэлэй таһагай инспекторээр томилогдохон, тэндэ удааншье хүдэлэнгүй, сэрэгэй албанда татагдахан юм. Тиихэдэ 1939 оной сентябрь нара байгаа.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай эхилхэдэ, абамни зүүн зүгтэ алба хэжэ байханаа, баруун зүг руу абаашагдаа хааб даа. Дайнай дүлэтэ харгые дабажа, капитан нэрэ зэргэтэй, Улаан Одоной ордентой, хэдэн медальтай 1945 ондо бээ муудаланшье наа, амиды мэндэ ерэнхэндэнь, гэртэхиинийн ехэ баярлахан юм. 8 наратай үлэнэн ори ганса басаганиинь 6-тай болоод байгаа бэлэйб.

Дайнай хүүлээрхи амгалан тайбан байдалай үедэ минии эсэгэ аймагай захиргаанай сэрэгэй таһагые даагшаар хүдэлжэ эхилээ. Энэл үедэ нютагайнгаа долоон жэлэй хургуулида директорээр хүдэлхыень дурадхан. Тиигэжэ 1947 онһоо эхилээд, суг хүдэлжэ байхан багшанартага хамта олохон хурагшадые ажабайдалайн замда гаргахан байна.

Дайнай хүүлээрхи хүндэ хүшэр байдал мэдээжэ. Ажабайдалай сохилгонууд гэртэ үеын үхибүүдые нилээд тэсэмгэй ажалша болгожо хүмүүжүүлээ. хургуулида хураха үхибүүдэй тоо хураггүй олошороо, наһанайн забнар нилээхэн ехэ, нэгэ ангида 4-5 наһаар эгшээ, аха үхибүүд хурадаг байгаа. Би багаханшье наа, хэшээлэй хүүдэ хоолос түүдэгээ, ой соо өөһэдөө модо унагажа түлээ бэлдэдэгээ, ябаган ябажа Моностойдо хартаабха малтадагаа мүнөөшье болотор ханагшаб. Хонидто хуһан ба улахан модоной үшэрээр боодолнуудые ушаг, Царамай сабшалан сээрлэдэг, хониной дала хорёогой шэбхэ хаядаг лэ гэшээ нэмди. хурагшадгаа хамта бүхы энэ ажалда

эсэгэмни өөрөө ябагша хэн.

хуралсаалай ба ажалай забнараар Цайдамайнгаа хургуулийн талмай дээрэ багшанартага хамта бүмбэгөөр «лапта» наададаг байгаабди. Багшанарнай сүлөөтэй сагтаа уран найханай хүдэлмэридэ хабаадажа, бэлиг шадабарияа харуулжа, зүжэг табигша хэн. Минии аба мандалина дээрэ өөрөө наадажа, ирагуу гоёор дууладаг хэн. Зунай найр нааданда б а р и л д а а д ш ы е туршахадаа, түрүү хуурида гарагша бэлэй.

Мүнөө болоходо, абынгаа ажал хэрэгээрнэ омогорхон ябадагби. Эсэгынгээ мэргэжэл үргэлжэлүүлэн, багшаар 40 гаран жэл соо хүдэлнэб. Мүнөө 1-дэхи лицей-интернатда ажаллажа байнаб. Наһанайн нүхэр Евгений Лубсанович Бадмаев баһал багша мэргэжэлтэй, түүхын эрдэмэй кандидат. Бүлэдөө хоёр хубүүтэй, хоёр ашанартайбди. 80 гарахан буурал сагаан эжымни (Ноёхоной хургуулийн 2-дохи выпускын хурагша байхан) мүнөө манайдаа байдаг юм.

Түрэл хургуулийнгаа ойн баярые тэмдэглэхээ, эсэгэтэй хамта хүдэлхэн, мүнөө наһанайнгаа амаралтада байхан миини багшанар Ангелина Гунзыновна, Вера Ефимовна, Дулма Батуевна, Вера Бадмаевна, бултандань амар мэндые хүргэхэ байнаб.

Нютагаа суурхуулжа ябаха зоние ажалай замда үдэшлэн, бүхы наһаараа хүүгэдтэй нягта холбоотойгоор ажалаа ябуулан Ноёхоной эрдэмэй гуламтын бүхы багшанарые, хурагшадые, хургуули дүүргэжэ гарахан нютагаархидаа, суг хурахан нүхэдөө алдарта ойн баяраар үнэнхэ зүрхэнһөө амаршалаад, элүүр энхые, ута наһатай, удаан жаргалтай ябахыень хүсэнэб.

Е.БАДМАЕВА,
Буряадай габыата багша, Россия гэгээрэлэй отличник, багша-методист.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Дылыков-тэнэй гэр бүлэ.

«Сагаан үбгэн-98» гэхэн конкурсно

БУРЯАД ПОЭЗИИН ПОЛКЫН ТУГ ДОРО

Буряад ороноймнай Сагаан үбгэдэй нэгэн болохо Алексей Данилович Бадаев дала наһа хүршэбэл даа. Алексей Даниловичта Сагаан үбгэнэй бүхы шэнжэнүүд бии гэжэ хэлэхэдээ, би худалаар хэлэнгүйб. Буурал сагаан толгой, олье хараһан, үзэһэн ухаатай урилгы нюдээ, сэсэн хүнэй сэлмэг энэбхилээ, сагай шэмэрүүн шэнжэдэ сохигдожо буураагүй сагаан сэдхэл, хүн зоһиие, ан амитаниие хайрлан энхэрхэ нэшхэл, замай утгы гаталан гараха залан сэхэ хүсэл - эдэ бүгэдэ булта арадаймнай поэдэй абари заңда, шэг шарайдань бии гэшшэ.

тосхон нууриной байгааһые наа, үгыһые наа - суранзан мэтээр татахаяал татаха.

Юундэ гэгтэ юрын лэ поэдые бурхантай жэшэхэ болоо юм гэжэ буддын шажанай түүхэ мууса мэдэхэ хүн намайе зэмэлжэ болохо. Тиэхэдэн бидэ Сагаан үбгэн гээшэ буддын шажанай бурхашуудай тоодо анхан саһаа ородог байгаагүй, харин бүри наа, тодорхойбол, хэдэн зуугаад жэлэй саада тээ оруулагдаһан юм гэжэ хэлэхэ байнабди.

Дайнай шэрүүн жэлнүүдтэ ажалай гашуун амта үзэһэн, мүн баһа тэрэл жэлнүүдтэ түрүүшынгээ шүлэг зохёһон хүбүүн ажабайдалые философско талаһаань хаража, Эхэ орон, түрэл хизаар, арад зон тухайгаа шэнхинэмэ шүлэгүүдые бэшэжэ эхилээ һэмнай. Тэрэнэйнь гэршэ болгожо, нэгэ шүлэгыень харуулаа:

Сагнай нимэ юм гү?
Нютагаархиднай барандаа
Нюураарааш, сэдхэлээрээш
үлэмжэ сэрбэрхэн,
Нюдэдыше, огторгойшые
тунгалаг сэлмэгхэн,
хүгшэднайш бүхынэгүйл,
Хүбшэ тайгаш
ногоороод пэгшэгэрхэн...
Сагнай нимэ гү?
Жэгтэйхэн лэ үе саг даа!

Алексей Данилович Бадаев табяад жэлэй туршада буряад поэзидэ алба хэхэдээ, арадай поэт гэхэн үндэр нэрэ зэргэтэй болотороо урган гараһан байна. Бурханай хайрлаһан бэлигые дороо даража нуунгүйгоор, арад зондоо һөөргөн бусаахадда, ахатамнай Сагаан үбгэн болонгүй яахань даа!

Арадаймнай поэт энэ наһан соогоо гансал шүлэг зохёогоод ябаагүй, харин слесарээр, түмэр замшанаар, сэрэгтэй офицерээр хүдэлөө. Мүн гушан жэлэй туршада журналистаар ажаллаа гараа бшуу. Тэдэнэй дүрбэн жэлынь ханаха харбайха «Буряад үнэндэ», тэрэ мүргөө тон дуратай соёлой таһагта үнгрөө. Үлэгшэ 26 жэл соонь Буряадай

телевидениин буряад дамжуулгануудые ударидан ябаһан намтартай. «Үнэн» газетэдэ хүдэлһэн хүн бүхэн үнэн сэхэ нүхэрни мэтээр ханагдаша. Мүн баһа Алексей Даниловичые аха нүхэрни гэжэ үнэн зүрхэнһөө ханагшаб.

Табин жэлэй туршада 24 ном хэблэгдээ, олон арбаад дуунууд бэшэгдээ, тэрэнэй шүлэгүүд болон поэмэнүүд Эхэ ороноймнай түбэй дүшэ-табин газетэ болон журналнуудта ород, украин, молдован, мордва, татаар, азербайджан, армян, латыш, киргиз, белорус, туркмен, тува, хакас болон бусад хэлнүүд дээрэ оршуулагдаа.

Тэрэ М.Горькин нэрэмжэтэ Литературна институтдай Дээдэ курсануудта хурахадаа, манай ороной суута поэдүүд болохо Ярослав Смеяков, Михаил Луконин, Александр Яшин, Михаил Львов болон бусадта поэзинн орёо нуосануудые заалгаһан юм. Мүн тэрэнэй шүлэгүүдые нүхэд поэдүүдын Юрий Ршнцев, Олег Дмитриев, Евгений Храмов, Владимир Костров болон бэшшые нүхэдын оршуулжа, дэлхэй дүүрэн тарааһан байна.

Тээд Алексей Данилович даасгай даамайханаар, дару номгонор Поэзинн далайе гаталжал, хэтэлжэл ябана. Тэрэншые зүб. Харин «түргэн горхон адатгаа хүрэдэггүй» гэдэг бэлэй.

Мүнөө үедэ Алексей Бадаев «оршолон дэлхэйдэ омогорхон ябаха омог доркуун Эхэ орондоо, баяр, гунигаа хубаалдан ябаха баян нютаг Олзондоо», Сагаан үбгэн мэтэ дэбшалан нуунхай буряад поэзингээ баяжаһын тула хамсыгаа шаман оролдоһоор ябана.

Буряад поэзинн «Полкын туг доро»
Бусадай урда «Харюусалгаа» мэдэржэ,
«Энэбхилһэн мүшэдтэ»
«Хабарай шэнжээр»
Эрьен ерээл «Талынтнай аялга»
Олон жэлнүүдтэ Олоноо магтажа,
Омог дорюухан нуухыетнай хүсэжэ,
Үнэн нүхэдэйтнай дүхэригэй зүгһөө
«Үнэн» сонинийхид амаршалан байна.

Дондок БАЛЬЖИНИМАЕВ.

Захааминай аймагта ажаһуудаг мэргэжэ поэт Аюша Доноевой түрэхөөр 65 наһанай ой гүйсэбэ. Энэ ушараар гашарамдуулан авторы шүлэгүүдые гурагхая.

Аюша ДОНОЕВ

Зэдын эхин Уран Дүшэ
Эндэмэни хүшоо мэтээр
Зэрэлгээн соо байнаш

65 НАЖАРНИ

Жаргал гэшын эсэстэ
Жаран табан нажарни
Жамын ёһоор эрьежэ,
Жаахан зүрхым хүлгоогоо.
Ошон ошоо жэлнүүднн
Ошо сасан бутаржа,
Олон хэһэн ажалайм
Онсо шэнжэ үлоогоо.

Саһан дээрэ мүрлэхэ,
Саарһан дээрэ нэрлүүлхэ
Сарюун энэ хургаалайн
Сараа үлоо заа зуухан.
Эдир бага хүүгэдтэ
Эрдэм номой нуоусые
Эли бодоор ойлгуулаха
Эсэртээрэ тулаалби.
Дууһан хубияа эдлэһэн
Дуран мэтэ жаргалайм
Дундаршагүй охинһоо
Дуунууд шэнээр эдэлхэл.

БАГШАНАР

Эрдэмээ зондоо тарааһан
Эгээлэй түбшэн багшанар
Энэрхы һонор ухаагаа
Эдирхэн мандаа хубаалдаа.
Мүнхэ сэбэр булагшуу
Энхэ заахан хүүгэдтэ
Эрдэм номоо зорюулан
Эжы мэтэ багшанар.

Хамараа ходо хугшардаг
Хаһаараа нула хүүгэдтэ
Хабаяа бултын үгэһэн
Хайратай манай багшанар.
Сэбэрхэн залуу наһаа
Сэлмэг бага хүүгэдтэ
Сэдхэлэй дээжэ

болгожо,
Сэсэгтэл дууһынь

бэлэглээ.
Үгтэһэн ганса наһанай
Үнэтэй сэнтэй хубинне
Үхибүүд тандаа үршооһэн
Үргэлжэ урин багшанар.

ЛЭБЭЭНТЭЙ

Нюусаар дурлаһан хоёрой
Нюуры хамагһаа халхалһан
Нюудаг үбэрэй арада
нуудаг юумэл даа

Лэбээнтэй.
Урагшагүй дуранай
Удха шанар шэнгээһэн
Уулын үндэр Лэбээнтэй
Утаатадаа суурханхай.

Омог баянай басаган
Олон хүбүүдһээ шэлэжэ,
Ори гансахан баатартаа
Оюун сэдхэлээ зорюулаа.
Халуун нажарай үедэ
Хани хоёрнай тэрелжэ,
Хадын үндэрэй арада
Хара баабгайдал

шэбээлээ,
Яамын Толгойгоор нэршэһэн
Яама нүхэндэ байрлажа,
Ядуу байдалда байгааһаа,
Ямар сэбэрээр дурлаа һэм?
Ольбон хүйтэнэй хаһада
Отог байрыень
обёорһоор
Омог баянда дуулгажа,
Ойрын жаргалы
һалгаагаа.

УРАН ДҮШЭ

Уняар манан угалзатай
Уулын үндэр Уран Дүшэ
Улаа зоной домог зугаа
Угаа элээр абаад ерээ,
һарын юһэ юһэндэ гээ
һаруул тэнгэриимнай

бурхад
һарьдаг уулын Дүшэ дээрэ
һанаан соогоо дарха хэдэг.
Сабшуур шулуун орой
дээрэнь
Саһа бороон тогтоод гайхал.
Сагай эрхээр ангиушаднай
Сайнгаа дээжы сасаад

байхал.
Захааминайм хүлдэ
гэхээр

Дархан хүнэй түмэр дүшэ
Дандаа тодоор ханхинана,
Дайдын шэмэг Уран Дүшэ
Дахин урдан харагдана.

СЭДХЭЛ СЭБЭР НҮХЭРНИ

Долоон жэлэй урда тээ
Домог мэтэ суглаанда
Дорюун хоёр таңилсаад,
Дотор бодол үлээгээ.
Жэлнүүд удаан

хубарья,
Жэгтэй тэрэ уулзалга
Эгтэй ороод толгойдом
Элээр ходо ханагдаа.

Олон жэл соо уулзангүй
Одоо хүндөөр гуниглааб.
Ондоо сагта золгожо,
Онсо ехээр баярлааб.

Хараа муудаад
байхадам,
Ханин ёһоор ерээжэ,
Халуун гараа

һарбайгаш -
Халаглажа үлоолби.
Сэлээн зоной үхидһөө
Сэгнэн шамай илгажа,
Сээжэ соогоо боомэйлооб,
Сэдхэл сэбэр нүхэрни.

ҺҮҮЛШЫН ДУРАН

Һүниин тэндэ эрьһэн
Һүүлшын дуран тухайгаа
Һүүлшынхнээ дуулаха
Һүрхэй хүндэ ашаатайб.

Сэлмэг сагаан тэнгэринн
Сэхэ дээрэм бууһандаа,
Сэбэр хайхан басаган
Сэдхэл зүрхым

булагаа.
Илдам инаг зангаараа
Эхин дурым һэргээжэ,
Эгээ түрүүн золгоһон
Эжэл гансым һануулаа.

Үе сагууд үнгэрнэ,
Үбгэн наһан дүтэлнэ,
Үнгэ сэбэр басаган
Үлгэн зүрхым хүлгоогоо.

Һүүдэр мэтэ бэмни
Һүниш хожом үнгэрхэл.
Һүниш, үдэрш тамалһан
Һүүлшын дуран мүнхэрхэл.

ЗӨӨРИ ТУХАЙ

Зоори шүүдэр гэлэй,
Бэе һүүдэр бэлэй.
Бэлэн энэ хургаал
Бидэ мэдэнэбди.
Зоори тухай хэнтэг
Зүүдэн соогоо шэбшээ,
Зоори гэбэл, тэрэ
Зүдэртэроо шогшоо.

Зүһэн бүринн юумээр
Зоори хэхээр һэдээ,
Зүнтэг нохой шэнгээр
Зоожэл байгаа юумээ.
Тодхор шэнгээр нэгэ
Тоотой наһан дүүрээ,
Томо бага зооринь
Торолдошоо урдань.

Амин дээрээ эзэн
Алиш юумээ ханаа,
Ахир тэнэг замгаа
Адуу гэжэ тоолоо.
Наһан соогоо ноһон
Нарин эд бараан
Наашаа ерээд, шамда
Наһын ута болгоогүй.
Юунэй түлоо зоори
Юумэн болгоод
Юрын хүнүүд суглаулааб?
Юрын энэ асуудал -
Юртэмсыннай гашуудал.

«Гуа сэсэн хатан -98» гэхэн конкурсно

ЖАРГАЛТАЙШ ДАА, МИНИИ НАГАСА АБГАЙ

«Үнэн» сонинийнгоо конкурсно намда эгээл дүтөөр ханагдаха нагаса абгай тухайгаа бэшэхэмни. Та бүгэдэнтэй танилсуула хүмни Долгорма Жамсуевна Чимитова гээшэ. Тэрэ намарай хайхан сагта ажалла малша Чимидэй Жамсатанай гэр бүлэдэ гурбадахи үринь боложо түрөө һэн. Тоонто шотагынь - Үлэйтэ нуури.

партийн обкомой гэшүүн ябаа.

Нагаса абгай хара баһааа эхилэн, эхэ эсэгдээ туһалжа, аха дүүнэрээ харалсажа, уужам талаар хони адуулжа үндһэн намтартай. Тиэхэдээ бага балшар наһанһаа хүйтэндэ даараха, халуунда халуудаха гэшые яһала үзөөл даа. Абгаймнай абалсаһан хурьгад тоо томногүй олон юм.

Удаань тэрэ хүдөө ажахын техникумдэ зоочоор ороод, гэртэхиндээ хамһалсажал ябаа. Нагаса абгай 1983 онһоо эхэ эсэгээ халажа, ахалагша хониноһоор хүдэлжэ эхилээ һэн. Тэрэ хэдышые залуу наа, хүн зондоо хүндэтэй, ажалдаа амжалтатай ябаал даа.

Нагаса абгай жэл бүри зуун эхэ хонинһоо 102-105 хурьгадые абажа, тэдэнээ 20-23 килограмм шэгнүүртэйгээр тушаадаг байгаа. Тиэгэжэ аймагайнгаа баалуу хониноһодой дунда урдлажа шадаһай юм. Мүн түхэрэи жэлэй туршада нэгшын хони гарзада оруулдаггүй, хонин бүхэлһөө 3,3-4,7 килограмм шэгнүүртэй нооһо тушаадаг бэлэй.

Эрхим ажалайнгаа түлөө Долгорма Жамсуевна жэл бүри шагнагдажа, 1983 ондо Хара далай дээгүүр аяншалаа, 1985 ондо - Монгол, 1987 ондо герой-хотонуудлаар, 1989 ондо Залуушуудай болон студентнэрэй бүхэдэлхэйн XIII фестивалда Корейн Арадай Демократическа Республика ошонон юм. Гадна 1990 ондо Куба аяншалхадаа, ехэтэ һонирхоо бэлэй. Мүн баһа тэрэл жэлдэ «Ажалдаа шалгарһанай түлөө» гэхэн медалээр шагнагдаа. Харин хоёр жэл үнгэрөөд байхадаа, «Буряад Республикын габьяата малшан» гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэһэн байна.

Мүн нийтшынше ажалда яһала хүдэлөөл даа. Тэрэ оло дахин райсоведэй депутатаар хунагдаа,

Мүнөө үедэ нагаса абгай үглөө бүхэндэ улаан нара утгажа, Баян-Хаанайнгаа эзэдтэ хүнэйнгөө дээжэ үргэжэ, хоёр хөөрхэн басагадаа үндэлгэн гэртэхинээрээ болон дүү хүбүүдээрээ хонидоо харажал ябадаг даа.

Нагаса абгаймни ирагуу хайхан хоолойтой, буряад арадай дуунуудта ехэ дуратай юм. Тэрэ оло дахин элдэб конкурсуудта хабарадажа, дуугаа хангиурдаһан байха. Мүн нагаса абгай арадай аман зохёол һайн мэдлэг, өөрөөшнө шүлэг, үрелнүүдые зохёогоод хэлэжэ байдаг.

Үглөө бүхэндэ наранай туяа угтажа,
Үдэр бүхэндэ үрелэй хайхание шагнажа,
Ажалдаа амжалтатай, арадтаа хүндэтэй,
Ута наһатай, удаан жаргалтай,
Амгалан тайбан ажаһуухатнай болтогой!

Дарима БОДИЕВА,
Мужыхын дунда хургуулин
11-дэхи классай хурагша.

«Сагаан үбгэн - 98» гэхэн конкурсно

ЭХЭ ЭСЭГЫН БУЯН ЭДЛЭН...

Далан табанайнгаа дабаа абажа ябахан хүндэтгэ нагаса Ринчин-Доржо Гомбоевич Дашанилов тухай хөөрхэ хүсэлтэйб. Буурал сагаан толгойтой, урин дулаахан харасатай, бэсэр набтаршагаад, хүнгэхэнээр нэб-нэбхэн гэхээлэн ябадаг энэ хүн түрэл тоонто шотагтаа хүндэтэй, олон тоото аша гушанартай, зээнэртэй юм. Уг гарбалайнь талаар хэлэхэ болоо наа, хонгоодор угтанай-дүрбэнүүдэй эгээл аха захань үлөөд ябана. Энэл аха захатанай ашаар Далахайн хургуулин хурагшад уг гарбалаа 13-14 үе хүртээр тоолон мэдэхэ болоо хэн.

Илья таабайн бэшэжэ ябахан дэбгэрхэе уг гарбалаа буулгажа абахан юумэб. Ши эгээлнн хадгалжа ябаарай, - гээд нагасамни арбаад жэлэй саада тээ хүрин гадартай зузаахан дэбтэр асаржа үгөө бэлэй. Шойдонтоной уг гарбалаар хонирхон харахада Ринчин-Доржо таабайн бага хүбүүн Буладай хоёр хүбүүд - Гомбо, Буанта хоёр 13-дахн үсын хүнүүд болоо.

Шойдонтоной угай зон ажалша бүхэриг, хатуу яһатай, үбдэхэ барихагүй, уга наһатай, - гээд, нотагай үндэр наһатан хөөрэлдэдэг. Гомбо баабаймнай 96, Цыремжид тээбиимнай 85 наһа хүрэлэн юм. Ринчин-Доржо Гомбоевичой эсэгэ Шодоной Гомбо гэжэ ажалша, бэрхэ, хүбэлгэн хонор хүн байһан гээд баһа хэлсэдэг. Олон дүүнэртэй байһан дээрлэхэ сагай хүндэ хүшэр болоходо, 3 дүү басагадаа тарья талхата Түнхэн шотагта абаашанан юм. Дулма, Тогошоо, Будаа абгазынарнай Түнхэндэ хадамда гаража, Охор-Шабортэ Матгевтанай, Ускеевтэй, Тоородо - Суходасвтанай үнэр баян жынээр болоһон наһтартай.

Ринчин-Доржо нагасамнай 1924 ондо Захааминай аймагай Далахай шотагта түрэлэн. Түглын хургуулида хуралсажа, долоон класс дүүргээд, колхоздоо тоо бүридхэгшөөр ажаллаа. Уданшьегүй Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайн эхилжэ, эжын дүү болохо Лубсан нагасань, Дондог ахань дайнда мордохон юм.

1941 оной сентябрь наһа соо бишье дайнда мордоо бэлэйб. Баабаймни намаяа мори тэргээр тэрэ үедэ аймагай цэнтэр байһан Цакир хүргөө хэн, - гээд Ринчин-Доржо Гомбоевич хөөрэдэг. Берлин хүртээр дайлагдажа, олон тоото хото гороаудые сүүлөөлсөн, Илалтын үдэрше угтаха золтой байгаа. 1946 ондо түрэл нотагаа бусажа эрээ.

Нотагаа бусажа ябахандаа, эхэ эсэгэмни амиды мэлдэ намайгаа хүлээжэ хууна гээшэ гү? - гэжэ ханаһаар эрээ нэм, - гээд нагасамнай хаа-яа дайнай жэлүүдье дурсан хөөрхэхэ үедөө хэлсэдэг. Тээд эжы абань эхэ хүбүүгээ алабашье, бага хүбүүгээ угтан абаха, үри хүүгэдэнь бөөмэйлэн үргэхэ бунтай байгаа. Эхэ эсэгын буян хэсэгын үри хүүгэдэнь дамжуулагдан, мүнөөшье болотор дэлгэржэ байна.

Ринчин-Доржо Гомбоевич Санжид Дамдиновна нүхэртээ 2 хүбүү, 4 басага үргэжэ, хүд дээрнэ табна. Үнэр баян энэ айлайхи мүнөө 27 аша зээнэртэй, 9 гушанартай болоһон. Эдэнэй дунда хүдөө ажахын мэргэжэлтэд, жолоошод, багшанар бин. Жэлэй дүрбөн сагта үхибүүдэн үбгэн абынгаа үүднень татан орожо, үрээл үгнень тогтоон абадаг юм. Энэ айда гансаашье үри хүүгэдэнь айшалажа эрдэг бэшэ, нотагайнь зон, аха дүүнэрын ходоодоо ябажа, орожо байдаг. Түрэл тоонто нотагайнгаа үндэр наһатайшуудай нэгэн хадань залуушууд, хургуулин хурагшад олоор ябажа, хургаал, заабари, зүбшөөл эрин абадаг. Нотагай хүтэлбэрлэгшэд, багшанаршые элдэб асуудалаар Ринчин-Доржо таабайда хандадаг юм.

Ринчин-Доржо Гомбоевич мүнөө нотаг соогоо ори гансахан лэ дайнай ветеран үлэнхэй. Хэдхэн жэлэй саада тээ, Илалтын найндэрэй тэмдэглэгдэхэдэ дайнай арбаад ветеранууд жэрылдэн, орден медальнуудаа зүүхэй хүхилдэн, хөөрэлдэн хуугаа бэлэй. Тээд ортэмсын жама ёһо нимэл ха юм даа.

Дайнай, ажалай ветеран Ринчин-Доржо Гомбоевич Дашанилов гэр бүлөөрөө гуша гаран жэлдэ мал ажал дээрэ хүдэлөө. Жараад оной хүл багаар Нарин-Зураада хонишоноор, удаань Дунда-Төлөөндэ малшанаар олон жэлдэ ажаллаа. Хаанашье, ямаршые ажал хэхэдэ ходоодоо түрүү зэргэдэ жагсан, залуушуудда жэшээ болон ябадаг юм.

Нагасамнай уран гартай модошо дархан байхынгаа хажуугаар шадамар бэрхэ нешэншэн юм. Нотагай холын гүүртэнүүдэй малшадай гэрнүүдэй олонхинь Ринчин-Доржо таабайн табиһан нешэнгүүдээр дулаасуулагдан, үбэлэй янгинама хүйтэндэше уни бутарма дулаагаар ууян байдаг. Тийхэдэ олон тоото аша зээнэртэйгэй аил болон түбхнэхэдэ гэрнын барилсажа, нешэнгын табилсахаһаа гадуур шэнэ гэртээ ороходонь стол, стулууудые дархалжа бэлэлдэдэг байхан заншалтай юм.

Нотаг зондоо хүндэ ехэтэй, нотаг соогоо «Ринчин-Доржо таабай» гэжэ алдаршанан хайрата манай нагасада олон тоото зээнэртэй зүгһөө уга наһа, удаан жаргал хүсэнэб. Нагасамнай мүнөө буряадаараа 75 наһатай боложо ябана. Энэ ойгоор халуунаар амаршалаад, эдэхэн мүнүүдье зориулаб:

Наһан соогоо нагасымни Гатаалан бүхы замые Нэгэдүүлэн бултыень хэмжээ наа, Нэгэтэ бэшэ дэлхэй, тойроһонтой адли. Наһан соогоо нагасымни Хэлэн бүхы ажалыень Хамтаалан нэгэтэ тоолоо наа, Колхоз тогтоон байгуулхаар. Наһан соогоо нагасымни Хэлэлэн найхан үгэнүүдье Хэблүүлэн ном болгоо наа, Хэцэн боти болохол даа. Наһан соогоо нагасымни Заанан хургаал заабаринууг Залуу олон үетэндэ Замайнь залуур болоол даа.

Хандажап ДАМПИЛОВА. Захааминай аймаг.

«Сагаан үбгэн - 98» гэхэн конкурсно

БУУРАЛХАН АБАМНИ СЭНТЭЙХЭН ДАА

Сагаан харын тэн багаар, гахай жэлдэ Замбалай Гомбын бүлэдэ Дабаа хүбүүн түрөө хэн. 1927 оноор түрүүшын колхозууд нотаг бүхэндэ тогтожо, шэнэ байдалай охиндо абтан, нотагаархид урагшаа зүдхэн, хамтын ажалай арга боломжые бээдүүлэхэ ханаатайгаар шуумайн ажаллажа захалба. Гомботон баһал колхоздо оробо. Үхибүүдээ хүнэй зэргэдэ хүргэхэ, судар номдо хургаха арга олдобо гэхэн найдал зүрхэндэнь бэхижжэ, жаргалай одоо бадаруулан ябаа юм.

Хүнэй ажабайдалда али нэгэ бэрхэхээл ушардаг юм даа. Гомбо үбгэжөөл 1930 оноор Монгол сайхан ороной Хүбсэгэл далайн баруун эрвэдэ оршодог Хадхал тосхондо хониной ноһо угааха фабрикын барилгада командировкоор ошоод ажаллажа байтараа наһа бараһан байгаа. Энэ үедэ одхон хүбүүннине нэгээдхи классай шаби ябаа. Эжынгээ, аханарайнгаа хүсөөр хүдөөгэй хургуулин 10 класс 1942 ондо дүүргээд, Гомбо сентябрь нарада хуулин наһа хүсэжэ, 18-тай болоходоо, албанда мордобо.

Миний тэбии гансаараа ханжа зайдан томо гэр соогоо үлэжэ, хэды ханаанда оробонше, ажалла орхингүй, дайнай жэлүүдтэ аша үртэйгөөр хаалишанаар хүдэлөө юм. 1946 оной май нарада хүбүүннине бусажа эрэхэдэ, Дулма тэбии гал гуламтаа нарин нягтаар сахижа, гэр бүлнөө түшэг тулгуур болохуулан байна. Сэрэгэй лейтенант зиндаатай, фронтдо гурба дахин шархатаһанайнгаа хүлээр албанһаа табигдаһан миний эсэгын дайшалхы зам ута юм. 1942 оной хүлшын нарада Забайкальска тойрогой Срегнскын ябаган сэрэгэй училицида нэгэ жэл хуржа дүүргэһээр лэ, фронт эльгээгдэжэ, сэхэ байлдаанда оронон юм.

Өөр тухайгаа хөөрхэхэ дурагүй, оорынгоо үүргэ илангүй, сэрэгэй жагсаалда суг ябаһан нүхэдөө, гэдэнэй дайладалһаннине тобишолон хэлэдэг хэн: «Нам шэнги залуу сэрэгшэд олон хэн даа. Олонинь алуудла, яахад, дайнай хойшолоон нимэ юмэл даа», - гээд, үгээ түгэхэдэг заншалтай.

Эсэгынгээ хадгалан абажа ябаһан дансануудые иража харахадаа, «Үнэн» сониндоо бэшэхэ гэхэн эрмэлзэлин бүришье бэхижэбэ. Эдэ саарһануудай дунда Улаан Одоной ордендо зууршалан дайшалхы харакгер... соонь нигэжэ бэшээтэй байба: «1945 ондо апрелин 18-да Чехословакида Ошпава мүнэнэй эрьдэ хүрэн минометно ротын буудалгые залажа, эсэргүүсэгшэдэй гал дүлэтэ номонуудта дарагдан, манай ябаган сэрэгшэдэй хэбтэхье обороод, ушар байдалые түргэн сэгнээд, лейтенант Замбалов Д.Г. уһа руу түрүүн хүрээжэ, нүгөө эрьдэ гараад, дайсанай бууджа байһаг точконуудые элирүүлээд, минометно ротын «галые» дуудаба... Тийхэдэ эсэгэмни минометно взводой командир ябаһан байгаа. Ондоо олон ушарнуудые дурдаал яахамнайб. Дайшалхы шэн габьяаны Улаан Одоной, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай нэгээдхи шатын орденууд, «Шэн зоригтой түлоо», «Прагые сүдоолһэнэй түлоо» болон бусад олон медальнууд гэршэлэн.

Дайнай газарта ябаха үедоо партин гэшүүн болоо. Хөрюүлэ үедэ сагай халхинда үлээлгэн мэтэ, үзэл болодоо хубилгангүй, анханайнгаа тангарингаа

арсаагүй, 54 жэл соо КПСС-эй гэшүүн ябана.

1995 ондо «КПСС-тэ 50 жэл» гэхэн тэмдэг КПРФ-эй Буряадай реском барюулаа хэн.

Дайнай хүлээр хэлэ бэшгэй факультет дүүргээд, Түнхэнэй аймагта 30 гаран жэлдэ багшалаа. Тийхэдэ олон жэлдэ Жэмһэгэй, Толтойн дунда хургуулинуудые толгойлоо. Нүхэдөөр олон, тэдэндэ туһалха, тэднине дэмжэхэ гэжэ саг үргэлжэ оролодог хэн. Ажал хүдэлмэринь үндэрөөр сэгнэгдэн байха.

Наһанайнгаа хани нүхэр Нина Алексеевнатой 1950 онһоо эбтэй эетэй ажаһууна. Дүрбэн хүбүүндээ, нэгэ басагандаа булгандань мэргэжэл олгоһон юм. Арбан нэгэн аша, зээнэрэй жаргалтай шарай хаража, сэдхэхэ дүүрэн, арга шадалаараа туһалласан, амар мэндэ ажаһуунд.

Залуу наһанайнгаа бүхы хүсэлье дуратай багшынгаа ажалда эдэ хоёр сүм зориулаа юм. Юрэнхыдөө даруушаг зантай аад, зоримгой хүнүүд. Зоригтой хүнине зол дахадаг», - гэхэн үгэ эдэнэртэл хабаатай гээшэ.

Дабаа Гомбоевич буряад хэлэнэй баялыгые, арга боломжые хэзээнүүдтэ дүүрэн хэрэглэдэг байһан, хэшээлхээ гадуур хүмүүжүүлгын элдэб хүдэлмэри ба ниитын ажалые эдэхитэйгээр ябуулдаг байгаа. Партини журамые ёһото дүүрэн бэлүүлжэ ябаа. Шабинарын арадай ажалын олонхи халбаринуудта дээдэ тушаалта мэргэжэлтэд, ажаалаараа алдаршанан хүнүүд болоһон.

Мүнөө 75 наһа элэжэ хууча зуураа минн хуудатгүй, ходоодо ажалтай, «Үнэн» сонинтой нягта холбоотой, хонирхолтой, үнэн болоһон ушар зураглан харуулжа бэшэхээ оролодог юм.

Мүнөөнэй хэлээгүй хүндэ сагта бултадаа хүнүүд бэе бэе? дэмжэхэ үргэхэ, ойлгохо ёһотой! - гээд, таниха танилуудтаа, үхибүүдтэ хануулжал хуудат заншалтай.

Татьяна ЗАМБАЛОВА, педагогикын эрдэмэй кандидат.

«Аласай холбоон - 98» гэхэн конкурсно

НЮТАГАЙ ШОРОЙ АЛТАННАА ҮНЭТЭЙЛ

Арбан нэгэн эсэгэ хори буряад зон хэдн жэлэй саада тээ Сагаан хаание бараалхахаяа, хүнгэхэн бэшэ харгыда гараад, орд хаание золгоходоо, энэ холын хооло ородой газарта үри хүүгэднэй эрээдүйд аза жаргалтай ажаһууа гэжэ зүүдэн соогоошье үзөөгүй байжа болоо.

Харин мүнөө Москва хотодо хорёод жэлэй турнада ажаһуудаг Баяр Шагдаровай эхэн хүбүүгээ Баяр гэжэ нэрлэхэдэ, үримни бурханай буянгаар бүхы наһан соогоо зобон тулингүй, байртай жаргалтай ябаг даа, ходоодо хүн зондоо тухатай, баяр хүргүүлжэл, буян элэжэ ябаһай даа гэжэ шүтэһэн байжа болоо.

1998 оной зунай тэн. Буряад түр.

«Харин газар хүйтэхэн байдаг Хараашалагдажа ябаарай. Хүнэй хүбүүн хүшээтэйхэн байдаг юм, Хүндэлхэдэжэ ябаарай» - гэхэн уянгадэй, сэгэн хуримай дуунай үгэнүүдые сэхэ найханаар хүгшин абгайн дуулахадань, олохон лэ хүнэй сэдхэл уяржа, нулимсаханууд урдажа болоо бээ.

Энэ тусгаар найхан хоолойтой эхэнэрнай һамажал Абидуевна Нимбуева, Баярай эльгэ зүрхэндэ тон дүтөөр ханагдадаг, өөрын найхалһан эжын гээшэ. Шогууша зантай, хүндэ үбшэндэ нэрбэгдээшье наа, сэдхэлэйнгээ найханнине булангиртуулаагүй. Очир Гыбеневич Байрые, мүн үшөө хоёр басага хүлэнь шоройдуулжа, хүнэй зэргэ болгоһон хүн гээшэ. Очир Улаан-Туяа колхоздо жолоошоноор хүдэлхэн юм. һамажал Абидуевна абгай - «Хүндэлхэй Тэмдэг» ордентой, Монгол, Москва ВДНХ ошохо минитэ путевкоор хэды дахин шагнагдаһанше гээшэ.

Москвада хори буряад хүбүүд угай Баяр хүбүүннине татаар басаган Талиятай одо заяагаа

ниилүүлээ бэлэй. Баяр Талия хоёр түүрээсэ Яруунадаа хэлэн юм. Баяр элаууд аа золгоһон үеингөө нүхэртэйгөө эбтэй эетэй, бэе бээс ойлголсон, дүнгэлсэн, хорин жэлэй турнада ажана амагаа ажаһууна. Түрүүшын үри - Гульнара түрөө.

«Нагасаяа харахадаа, наран досоомни гарадаг» гэдэгтэл, татаар нэрэ басагандань үгтөө бэлэй.

«Амаргүй һайн бэритэй болообди» гэжэ Очир Гыбеневичтэн ходоодо магтан ябадаг юм. «Бээдэй обхонь бэлэхэн, бэри болохонь хүндэхэн» - гэдэгтэл Талия «бэри» гэхэн шалгалтын болобол, «эрхим» гэхэн сэгнэлтэ абахаараал абаха байха. Ямаршые хүнтэй харилсажа ядахагүй, хүнэй урма зориг бадаргаха, онсохон ульһатай, нимгэн сагаахан сэдхэлтэй, бэрхэ эхэнэр юм. Бууза хушуур түргэн гэдэг мушхаад хэжэрхидэг. Эхэнэр хүн тогоогоороо буян олодог гээшэмнай энэл даа.

Хоёрдохи үри Эржэниинь хүгшин эжыдээл ади найхан хоолойтой, англи хэлээр дуу дууладаг. Нёдондо Венгри, энэ зун хоортоёо Финлянди ошоод эрээ. Гуля басаганинь һайн һурадаг, каратегэй секцидэ ябадаг. Энэ секцинь тренер эсэгнэ хүтэлбэрилдэг юм. Түрэлэйнгөө баряша Гомбодол, угаа уһанда хаяхагүй гэдэгтэл, хүн зондо туһалжа ябаха гэхэн Баяр эрмэлзэлтэй. Буган малгайта, буряад зониймнай эгээл дэмбэрэлтэ үрээлнүүдэй нэгэн:

Хоройетнай хүлэг морид дэбхэжэ байг

Богоһыетнай хүнэй хүбүүд элээжэ байг лэ

- гэхэн болоно. Энэ үрээл хүндэмүүнэ сэдхэлтэй Шагдаровтанай гэр бүлэдэ тон тааруу. Манай нарһатынхид, догнынхид, мүн лэ Ярууна нотагай олохон лэ зон арбаад жэл соо Москва хото ошоходоо, Шагдаров Баяртанайдаа ошожо, гурбан талалгатай гэрэйн нэгэн соонь ямбалуулжа, хүндэлүүлжэ хонидог юм. Багаһаа эрбелхэн нагасанарайнь гуламта - Шулуун База, Догно нотагуудын шорой Баяртада алтанһаа үнэтэй бшуу.

Германида стажировко гарахин тула визэ хэхэ гэжэ яар долоон хонго соо Шагдаровтанай гэр бүлэдэ бишье айшалаа хэм.

Зай, нигээд лэ 11 эсэгэ хори буряад зоной хойто хизаар гэгдэхэн Ярууна нотагтай, хүбүүд хори угтай, ама сагаан хулгана жэлтэй, 4 ногоон мэнгэтэй Ошорой Баяр тухай хөөрөөгөө дүүргэн, үшөө эхэ амжалта, һайн найханнине хүсэе!

Сэсэгма ЦЫБИКОВА (ЖИГЖИТОВА), 1-дэхи дунда хургуулин немец хэлэнэй багша. Яруунын аймагай Нарһата.

ПРОГРАММА ТЕЛЕРАДИОПЕРЕДАЧ

с 2 ноября по 8 ноября 1998 года

2 НОЯБРЯ, ПОНЕДЕЛЬНИК

ОРТ

- 7.00 Доброе утро
10.00 Новости
10.20 «Жестокий ангел»
11.20 Взгляд
12.20 Смехопанорама
12.50 Домашняя библиотека
13.00 Новости
13.15 Вместе
14.05 Золотая серия. «Свадьба в Малиновке»
16.00 Новости
16.15 Новые приключения Синдбада
16.55 Звездный час
17.30 До 16 и старше...
19.00 Новости
19.15 Угадай мелодию
20.00 Время и мы
20.45 «На ножах»
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время
22.45 «Горец»
23.50 Взгляд
00.45 Премьера фильма «Железная Пята Олигархии»
02.05 Новости (до 02.40)

РОССИЯ

- 8.00 Доброе утро, Россия
10.15 - Дежурная часть
10.55 Товары почтой
11.00 «Санта-Барбара»
11.45 Музыка, музыка...
12.00 Вести
12.30 «Графиня де Монсоро» (Россия-Франция)
14.30 «Марьяна роцца»
15.00 Вести
15.35 «Династия-2: семья Колби»
16.20 «Богатые и знаменитые»
17.15 Мультфильмы
17.30 Первые поцелуи

Бурятское ТВ

- 18.00 Концерт с фейерверком из китайского города Наньтунь сезона ГРДТ
18.50 Рек-тайм
19.00 Байгал
19.15 Бурлад орон
20.00 Деловое время
20.25 Рек-тайм
20.30 Республиканские новости
20.50 Реклама
20.55 Мелодии родного края

Россия

- 21.00 Вести
21.30 История одного события
21.45 Аңшлал представляет...
22.10 Мультфильм для взрослых
22.30 Сетевые новости
16.15 Тв, кто... «Кунг-фу. Легенда продолжается»
16.30 Т/с «Кунг-фу. Легенда продолжается»
16.55 Любимый - смотри.

4 НОЯБРЯ, СРЕДА

ОРТ

- 7.00 Доброе утро
10.00 Новости
10.15 «Жестокий ангел»
11.20 Тема
12.15 В мире животных
12.50 Домашняя библиотека
13.00 Новости
13.15 Вместе
14.00 «Под знаком скорпиона» 2 сер.
15.05 Вокруг света
16.00 Новости
16.15 «Новые приключения Синдбада»
16.45 Зов джунглей
17.05 Детские анекдоты
17.30 До 16 и старше...
17.55 «Жестокий ангел»
19.00 Новости
19.15 Угадай мелодию
19.50 Час пик
20.05 Человек и закон
20.50 «На ножах» (Заключительная серия)
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время
22.45 Комедия «Отец невесты-2»
00.50 Документальный детектив «Убийство по частным объявлениям» (Дело 1997 года)
01.20 Новости (до 02.00)

РОССИЯ

- 8.00 Доброе утро, Россия
10.15 Дежурная часть
10.55 Товары почтой
11.00 «Санта-Барбара»
11.45 Музыка, музыка...
12.00 Вести
12.30 «Графиня де Монсоро» (Россия-Франция)
13.30 Детектив «Ключ» (Россия-Франция)
14.30 «Марьяна роцца»
15.00 Вести
15.35 «Династия-2. Семья Колби»
16.20 «Богатые и знаменитые»
17.15 Мультфильмы

Бурятское ТВ

- 17.30 Бамбахай
17.55 Новые ворота
18.15 Классики и современники. Максим Горький
18.30 Ута намарай уянга
18.40 «Бурятэнергонадзор» сообщает
18.50 Рек-тайм
19.00 Байгал
19.15 Худегай ажабайдал. Прямой эфир
19.55 «Сбербанк» намерен поддерживать стабильность
20.20 Рек-тайм
20.30 Республиканские новости
20.50 Реклама
20.55 Мелодии родного края

5 НОЯБРЯ, ЧЕТВЕРГ

ОРТ

- 7.00 Доброе утро
10.00 Новости
10.20 «Жестокий ангел»
11.20 Человек и закон
12.05 Клуб путешественников
12.50 Домашняя библиотека
13.00 Новости
13.15 Вместе
14.00 «Под знаком скорпиона». 3 сер.
15.30 «Альберт - пятый мушкетер»
16.00 Новости
16.15 «Новые приключения Синдбада»
16.45 Классная компания
17.05 Умники и умницы
17.30 До 16 и старше...
17.55 «Жестокий ангел»
19.00 Новости
19.20 Эти забавные животные
19.50 Час пик
20.10 В поисках утраченного. Татьяна Пельцер
20.50 Аркадий Райкин в комедии «Волшебная сила искусства»
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время
22.45 Фильм «Ты у меня одна»
00.40 КВН-ассорти
01.10 «В тихом доме «на ножах»
01.40 Новости (до 02.15)

РОССИЯ

- 8.00 Доброе утро, Россия
10.15 Дежурная часть
10.55 Товары почтой
11.00 «Санта-Барбара»
11.45 Музыка, музыка...
12.00 Вести
12.30 «Графиня де Монсоро» (Россия-Франция)
13.30 Фильм «Дитя пустыни» (Россия, Франция)
14.30 «Марьяна роцца»
15.00 Вести
15.35 «Династия-2. Семья Колби»
16.20 «Богатые и знаменитые»
17.15 Мультфильмы
17.30 Первые поцелуи

Бурятское ТВ

- 18.00 Программа передач
18.05 «Три, четыре...»
18.25 Сагай хурдэ. Встреча с сестрами комбрига Бадмы Намжилон
18.50 Рек-тайм
19.00 Байгал
19.15 Дорога. Водитель. Пешеход
19.25 Аңсент
19.40 История в лицах. П.А.Полов - полный кавалер Ордена Славы
20.00 Мир женщины
20.30 Рек-тайм
20.30 Республиканские новости
20.50 Реклама
20.55 Мелодии родного края

6 НОЯБРЯ, ПЯТНИЦА

ОРТ

- 7.00 Доброе утро.
10.00 Новости
10.15 «Жестокий ангел»
11.20 Человек в маске
12.00 В поисках утраченного
12.40 Смак
13.00 Новости
13.15 Программа «Вместе»
14.00 «Под знаком скорпиона» 4 сер.
Заключительная
15.05 Вокруг света
15.50 Домашняя библиотека
16.00 Новости
16.15 Фильм-сказка «Огонь, вода и ... медные трубы»
17.55 «Жестокий ангел»
19.00 Новости
19.15 Джентльмен-шоу
19.45 Играй гармонь, любимая
20.15 Здоровье
20.45 Поле чудес
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время
22.45 Детектив «Убийство в доме викария»
00.45 Новости
01.15 Приключенческий фильм «Гнев Богины»

РОССИЯ

- 8.00 Доброе утро, Россия
10.15 Дежурная часть
10.55 Товары почтой
11.00 «Санта-Барбара»
11.45 Музыка, музыка...
12.00 Вести
12.30 «Графиня де Монсоро» (Россия-Франция)
13.20 Фильм «На Иртыше» (Россия-Франция)
14.20 «Марьяна роцца»
14.45 Тысяча и один день
15.00 Вести
15.35 «Династия-2. Семья Колби»
16.20 «Богатые и знаменитые»
17.15 Мультфильмы
17.30 Первые поцелуи
18.00 Вести

Бурятское ТВ

- 18.30 Информационно-музыкальная программа
18.50 Рек-тайм
19.00 Байгал
19.15 Видеозарисовка
19.20 «Со звездами». А.Зубенко, Г.Мардаева
19.45 Актуальное интервью
19.55 Город У
20.20 Рек-тайм
20.30 Республиканские новости
20.50 Реклама
20.55 Анонсы

7 НОЯБРЯ, СУББОТА

ОРТ

- 8.00 Доброе утро
10.45 Слово пастыря
11.00 Новости
11.15 «Пакет»
12.30 Утренняя почта
13.05 Смак
13.25 Никита Михалков. Музыка русской живописи
13.55 Мультфильм
14.15 Приключенческий киносериял «Пропащая экспедиция» 1 сер.
15.25 Играй, гармонь любимая
16.00 Новости
16.15 Песни Игоря Крутого. Часть 1-ая
18.15 Как это было. От февраля до октября. Потомки революционеров.
19.00 Новости
19.25 Ералаш
19.40 Золотая серия. «Белое солнце пустыни». Знаменитый фильм и его история
22.00 Время
22.40 КВН-98. Полуфинал
00.25 Женские истории. Ирина Грибулина
00.45 Новости
01.05 Триллер «Плата за страх» (до 03.40)

РОССИЯ

- 9.00 Мультфильм
9.55 Фильм-сказка «Кашей Бессмертной»
11.00 Доброе утро, страна
11.45 Сто к одному. Телеигра
12.30 Фольклорный фестиваль «Казачий круг»
14.00 Неделя в Санта-Барбаре
15.00 Вести
15.35 Аңшлал представляет
17.30 Юбилей Мстислава Запашного в цирке «На Цветном бульваре»

Тел.: 21-66-72

предлагает посетить магазин «Оптика» по адресам: ул.Свердлова 12, ул.Ленина 24, администрация ж/г исполкома, Дом торговли, II этаж, поликлиника мясокомбината. БЫ МОЖЕТЕ ОФОРМИТЬ ЗАКАЗ ПО ДОСТУПНЫМ ЦЕНАМ НА КАЧЕСТВЕННУЮ ПРОДУКЦИЮ. По ул.Свердлова, 12 принимает врач оптометрист. Часы работы с 9 до 18.00, выходной воскресенье.

8 НОЯБРЯ, ВОСКРЕСЕНЬЕ

ОРТ

- 9.00 Приключенческий фильм «Кортис»
11.00 Новости
11.15 Нелугиевые заметки
11.30 Пока все дома
12.10 Утренняя звезда
13.00 Армейский магазин
13.30 Алла Пугачева в гостях у «Смехопанорамы»
14.20 «Пропащая экспедиция» 2 сер.
15.25 Служба спасения
16.00 Новости
16.15 Песни Игоря Крутого. Часть 2-ая
18.20 В мире животных
19.00 Новости
19.20 Фильм «Деревенский детектив»
20.55 Вечер Михаила Задорного «Вы чье, дурачье?»
21.55 Киноафиша
22.00 Время
22.35 Боевик «Захват»
00.35 футбольное обозрение
01.05 Новости
01.35 Исторический детектив «Повесть непогашенной луны» (до 02.55)

РОССИЯ

- 9.00 М/ф
9.25 Лирическая комедия «Все наоборот»
10.30 Почта РТР
11.00 Доброе утро, страна
11.30 Любовь с первого взгляда
12.00 Аңшлал
13.00 Русское лото
13.40 Мир книг с Леонидом Куралевым
14.00 Неделя в Санта-Барбаре
15.00 Вести
15.30 Федерация
16.10 Парламентский час
17.10 Закон и порядок
18.10 Аңшлал о жизни
19.00 Сетевые новости

Бурятское ТВ
18.30 Мелодии родного края
19.00 Вести
21.00 Вести
21.30 Евгений Патронов в эстрадном спектакле «Дураки мы все»
23.50 Фильм «Маня Жигали» (до 03.00 Мультфильм, 09.20 М/с «Серебряный конь».

«Ариг Ус»
16.00 М/с «Необычайные приключения в волшебном лесу»
21.00 Вести
21.30 Подорожники (до 01.45)

«Ариг Ус»
01.30 Подорожники (до 01.45)
01.55 Вести
02.00 Вести
02.30 Подорожники (до 01.45)

16.15 Тв, кто... «Кунг-фу. Легенда продолжается»
16.30 Т/с «Кунг-фу. Легенда продолжается»
16.55 Любимый - смотри.

16.10 Парламентский час
17.10 Закон и порядок
18.00 Диалог о животных
19.00 Стиль кварталы. Год 1978.

03.00 Мультфильм.
09.20 М/с «Серебряный конь».
09.50 Т/с «Флиппер-2».
10.40 М/с «Альф».
11.05 Нон-стоп лист.
11.10 Д/с «Путешествия с Национальным географическим обществом».
12.10 Пальчики оближешь.
12.40 Сделай шаг.
13.35 Нон-стоп лист.
13.40 Памяти Г. Милляра. «Кашей Бессмертной».
14.50 Т/с «Робин Гуд».
16.40 Благая весть.
17.10 Шоу Бенни Хилла.
17.40 Т/с «Ермак», 3 с.
18.40 Муз. подарок.
19.00 Золотая пчелка.
19.20 Нон-стоп лист.
19.25 Звезды о звездах: гр. «А-Студио».
20.00 Т/с «Ермак», 4 и 5 с.
22.00 Нон-стоп лист.
22.05 В. Голдберг в х/ф «Парни побок».
00.20 Вечеринка из центра.

ОТБ

13.00 Программа передач
13.04 Детский канал
13.05 «Босоножка и ее друзья» м/ф.
13.25 «Дашуткины минутки»
13.30 Сразись с чемпионом
13.45 На караул
14.00 «Петровка-38»
14.15 «Ну, погоди!» м/ф.
14.45 Прогноз погоды
14.50 «Хорошие книжки для девочек и мальчишек»
14.55 «Мастер класс»
15.10 «Щас спою»
15.30 «Не моргай»
15.35 «Элвин и Бурндучки»
16.00 «Лесси» сериал для детей
16.25 «За садовым кольцом»
16.55 Новости
17.10 Погода на неделю
17.15 Х/ф «Возврата нет»
18.55 Песни для вас
19.50 «Бал» танцевальная программа
20.15 Кинозвезда. С.Маковецкий
21.00 «Московский шлягер»
21.20 «Джиге лебеди» м/ф.
22.20 Георгий Боос в программе «Новый свет ТРЕТЬЕГО РИМА»
22.55 Прогноз погоды
23.00 «Ах, анекдот, анекдот...»
23.30 Оставьтесь с нами
23.40 Боевик по-советски
«Свидетельство о бедности»

РАДИО

7.12-8.00 - Программа «Мэндэ амар, минии Буряад орон» - «Утро Бурятии»
8.10- 9.00 - Литературно-художественная программа «Алтаргана»: «Бурятскому книжному-75 лет»; «Точка опоры» - 2-ая передача
9.10-10.00 - Школьный канал. «Старшеклассник» - Информационно-музыкальная программа; «Эдиршуул».

ОТБ

09.00 Мультфильм.
09.20 М/с «Серебряный конь».
09.50 Т/с «Флиппер-2».
10.40 М/с «Альф».
11.10 Д/с «Путешествия с Национальным географическим обществом».
12.10 Маленькое утреннее шоу «З.К.».
12.30 Мое кино.
14.10 Нон-стоп лист.
14.15 Наше кино: «Тринадцатого унитожить».
16.45 Нон-стоп лист.
16.50 Слово жизни.
17.20 Наше кино: «Стежки-дорожки».
18.35 Нон-стоп лист.
18.40 Муз. подарок.
19.00 СВ-шоу.
19.25 Нон-стоп лист.
19.30 Вы очевидец.
20.00 Т/с «Ермак», 1 с.
21.00 Нон-стоп лист.
21.05 Т/с «Ермак», 2 с.
22.05 Территория ТВ-6.
22.35 М. Мэдсон в х/ф «Игуана».
00.30 Плейбой.

ОТБ

13.00 Программа передач
13.05 Детский канал. Мультфильм «Али-баба и 40 разбойников»
13.25 «Дашуткины минутки»
13.40 «Ням-ням»
13.50 Мир вашему дому
14.00 На самом деле
14.15 «Ну, погоди!» Мультфильм
14.40 Прогноз погоды
14.45 Детский канал «С модным Утром»
15.00 Экстремальная зона
15.20 «Не моргай»
15.30 Боевик по-советски «Неуполимые мстители»
16.55 Новости
17.10 Погода на неделю
17.15 Боевик по-советски «Новые приключения неуполимых»
18.40 Песни для вас
19.35 Футбол в диалогах
20.00 «Бал» танцевальная программа
20.25 Боевик по-советски «Корона Российской империи, или Снова неуполимые» 1 и 2 серии.
22.45 Новости
23.00 Киноанонс.
23.05 «Возвращение блудного петуха» М.Ф.
23.25 Прогноз погоды
23.30 «Музей кино»
24.00 Х.ф «Дни грома» (США)

РАДИО

7.12-8.00 - Программа «Мэндэ амар, минии Буряад орон» - «Утро Бурятии»
8.10-9.00 - «Вчера, сегодня, завтра». Информационная программа 19.01-19.59 - «Степные мелодии». Радиожурнал.

20.50 Рекламы
20.55 Мелодии родного края

16.00 М/с «Необычайные приключения в волшебном лесу».
16.15 Те, кто...
16.30 Т/с «Кунг-фу. Легенда продолжается».
16.55 Любимый - смотри.
17.00 Т/с «Эдера».
18.00 Победоносный голос верующего.
18.30 ТСН-6.
18.40 Муз. подарок.
19.00 Дорожный патруль.
19.10 Байки из кухни.
19.15 Мой город.
19.40 Восточный экспресс.
20.00 О.С.П.-студия.
20.35 Мой город.
20.55 Нон-стоп лист.
21.00 Восточный экспресс.
21.20 Т/с «Лехх».
22.15 Нон-стоп лист.
22.50 В мире людей.
22.55 Обоз.
23.25 Те, кто...
23.40 Диск-канал.
00.10 Ночной сеанс: «Полет черного дьявола».

ОТБ

7.30 Новости
7.40 Мультфильм
8.00 В мире авто и мотоспорта
8.25 Ералаш
8.40 В объективе животные
9.10 «После дождика в четверг»
10.40 ОТБ представляет «Тин-клуб (повтор)»
11.00 Мультфильм
11.30 Новости
11.40 «Петровка-38» (до 12.00)
16.00 Мультфильм
16.15 Х.ф «Русалочка»
17.35 Виртуальный мир
18.00 Новости ОТБ
18.10 Ералаш
18.30 ОТБ представляет «Клип-презент»
19.00 Новости ОТБ
18.10 Иван Ярыгин. Телефильм
18.40 Мультфильм
19.00 ОТБ представляет «Клип-презент»
19.30 В объективе животные
20.00 «20.00»
20.30 ОТБ представляет «Тин-клуб» муз.-молод. программа
20.50 ОТБ представляет «Музыменка»
21.00 Сказки бабушки Арфы
21.30 Мильная опера-3 «Навсегда»
22.20 Коммерческий калейдоскоп
22.30 Новости
22.40 «Клубничка»
23.10 Деловая Москва
23.25 Доходное место
23.30 Регионы: прямая речь
23.11 Новости (до 24.00)

РАДИО

6.12 - 7.00 - Программа «Утро Бурятии»
7.15 - Программа «Встрече», «Свое дело». Предприниматели, бизнесмены, коммерсанты о состоянии бизнеса в республике
7.37-8.00 - «Юность Республики» (на бур. яз.)
12.00 - Дневной выпуск новостей «Короткой строкой»
12.10-13.00 - «Час вашего письма». Музыкальная программа по заявкам радиослушателей
19.12 - Информационная программа «Вчера, сегодня, завтра»

ОТБ

7.30 Новости ОТБ
7.40 Флоту - быть
8.05 Мультфильм
8.25 Лицом к городу
9.15 Х.ф. «Последние шоу» (США)
Мультифильм «Маугли»
11.15 Московская ярмарка
11.30 Новости ОТБ
11.40 «Петровка-38» (до 12.00)
16.00 Мультфильм
16.15 Х.ф «Русалочка»
17.35 Виртуальный мир
18.00 Новости ОТБ
18.10 Ералаш
18.30 ОТБ представляет «Клип-презент»
19.00 Осторожно дети
19.20 В объективе животные
19.35 Мультфильмы
20.00 «20.00»
20.30 ОТБ представляет «Наше право»
20.40 ОТБ представляет «Тин-клуб»
21.00 Клуб авторской песни
21.30 Мильная опера-3 «Навсегда»
22.30 Новости
22.40 «Клубничка»
23.10 Деловая Москва
23.25 Доходное место
23.30 Регионы: прямая речь
23.11 Новости (до 24.00)

РАДИО

6.12-7.00 - Программа «Утро Бурятии»
7.15 - Утренний концерт
7.40-8.00 - «Разговор на актуальную тему». Беседа с ректором ВСГАКИ, Р.И.Пшеничкиной
12.00 - Дневной выпуск новостей «Короткой строкой»
12.10-13.00 - Музыкальная передача «Очарованы музыкой». Ансамбль камерной музыки «Франц-Лефорт»
19.12 - Республиканские известия (на бур. яз.)
19.27 - Актуальные интервью (на бур. яз.)
19.40 - Республиканские известия (на рус. яз.)

21.45 Ашлар представляет...
22.20 Мультфильм для взрослых
23.55 ПСА Фактор
23.55 Мелодии родного края

16.15 Те, кто...
16.30 Т/с «Кунг-фу. Легенда продолжается».
16.55 Любимый - смотри.
17.00 Т/с «Эдера».
18.00 Победоносный голос верующего.
18.30 ТСН-6.
18.40 Муз. подарок.
19.00 Дорожный патруль.
19.10 Байки из кухни.
19.15 Провинциальные анекдоты.
19.35 Нон-стоп лист.
19.40 Восточный экспресс.
20.00 Мужской клуб: «Я женился на своей учительнице».
20.55 Нон-стоп лист.
21.00 Восточный экспресс.
21.20 Т/с «Хроника молодого Индианы Джонса».
22.15 Нон-стоп лист.
22.20 Назло рекордам.
22.50 В мире людей.
23.25 Те, кто...
23.40 Диск-канал.
00.10 Ночной сеанс: «Орландо».

ОТБ

7.30 Новости ОТБ
7.40 Флоту - быть
8.05 Мультфильм
8.25 Лицом к городу
9.15 Х.ф. «Последние шоу» (США)
Мультифильм «Маугли»
11.15 Московская ярмарка
11.30 Новости ОТБ
11.40 «Петровка-38» (до 12.00)
16.00 Мультфильм
16.15 Х.ф «Русалочка»
17.35 Виртуальный мир
18.00 Новости ОТБ
18.10 Ералаш
18.30 ОТБ представляет «Клип-презент»
19.00 Осторожно дети
19.20 В объективе животные
19.35 Мультфильмы
20.00 «20.00»
20.30 ОТБ представляет «Наше право»
20.40 ОТБ представляет «Тин-клуб»
21.00 Клуб авторской песни
21.30 Мильная опера-3 «Навсегда»
22.30 Новости
22.40 «Клубничка»
23.10 Деловая Москва
23.25 Доходное место
23.30 Регионы: прямая речь
23.11 Новости (до 24.00)

РАДИО

6.12-7.00 - Программа «Утро Бурятии»
7.15 - «Шанс»-музыкальный выпуск программы. В программе «Романс высокое слово» принимает участие лауреат Всероссийских эстрадных конкурсов В.Борисов.
7.37-8.00 - «Тоонто нютат» (на бур. яз.)
12.00 - Дневной выпуск новостей «Короткой строкой»
12.10-13.00 - «Алтан зула». Передача для детей
19.40 - Республиканские известия (на рус. яз.)

ОТБ

7.30 Новости ОТБ
7.31 Мир вашему дому
7.50 На самом деле
8.05 В объективе животные
8.25 Детский канал. Мультфильм «Хорошие книжки для девочек и мальчишки»
8.45 «С модным утром»
9.10 «Не моргай»
9.20 Сергей Юрский в фильме «Республика Шкид».
11.05 Футбол в диалогах
11.30 Новости ОТБ
11.40 Премьера худ. публицистического фильма «Екатерина Великая» (до 12.00)
16.00 Мультфильмы
16.30 Играй, музыкант!
18.00 Новости ОТБ
18.10 Музей кино
18.40 Телеигра «Слободка»
18.50 ОТБ представляет: «Клип-презент»
19.20 Подумаем вместе
20.00 «20.00»
20.30 ОТБ представляет «Я с тобой «Молодежная программа»
21.50 ОТБ представляет «Наше здоровье»
21.00 Вечер детектива «Сосед сверху»
23.00 Новости
23.10 Деловая Москва
23.25 Доходное место
23.30 Регионы: прямая речь
23.55 Новости (до 24.00)

РАДИО

6.12 - 7.00 - Программа «Утро Бурятии»
7.15 - «Гуламта» (на бур. яз.)
7.37-8.00 - «Как живешь, ветеран?» По следам Пленума Совета ветеранов республики - «Круглый стол». Тема: «Закон о ветеранах».
12.00 - Дневной выпуск новостей «Короткой строкой»
12.10-13.00 - «Встреча для вас». Музыкальная передача с участием композитора Наранбаатора.
19.12 - Республиканские известия (выпуск на бур. яз.)
19.27 - «Радиобиблиотека». Новые стихи М.Чойбонова (на бур. яз.)
19.40 - Республиканские известия (выпуск на рус. яз.)

21.45 Ашлар представляет...
22.20 Мультфильм для взрослых
23.55 ПСА Фактор
23.55 Мелодии родного края

16.15 Те, кто...
16.30 Т/с «Кунг-фу. Легенда продолжается».
16.55 Любимый - смотри.
17.00 Т/с «Эдера».
18.00 Победоносный голос верующего.
18.30 ТСН-6.
18.40 Муз. подарок.
19.00 Дорожный патруль.
19.10 Байки из кухни.
19.15 Провинциальные анекдоты.
19.35 Нон-стоп лист.
19.40 Восточный экспресс.
20.00 Обозревател.
21.00 Восточный экспресс.
21.20 Нон-стоп лист.
21.25 Т/с «Голод».
21.55 Нон-стоп лист.
22.00 Скандалы недели.
22.30 Х/ф «Миссия освобождения».
00.10 Радиохит.

ОТБ

7.30 Новости ОТБ
7.40 Флоту - быть
8.05 Мультфильм
8.25 Лицом к городу
9.15 Х.ф. «Последние шоу» (США)
Мультифильм «Маугли»
11.15 Московская ярмарка
11.30 Новости ОТБ
11.40 «Петровка-38» (до 12.00)
16.00 Мультфильм
16.15 Х.ф «Русалочка»
17.35 Виртуальный мир
18.00 Новости ОТБ
18.10 Ералаш
18.30 ОТБ представляет «Клип-презент»
19.00 Осторожно дети
19.20 В объективе животные
19.35 Мультфильмы
20.00 «20.00»
20.30 ОТБ представляет «Наше право»
20.40 ОТБ представляет «Тин-клуб»
21.00 Клуб авторской песни
21.30 Мильная опера-3 «Навсегда»
22.30 Новости
22.40 «Клубничка»
23.10 Деловая Москва
23.25 Доходное место
23.30 Регионы: прямая речь
23.55 Новости (до 24.00)

РАДИО

6.12 - 7.00 - Программа «Утро Бурятии»
7.15 - «Шанс»-музыкальный выпуск программы. В программе «Романс высокое слово» принимает участие лауреат Всероссийских эстрадных конкурсов В.Борисов.
7.37-8.00 - «Тоонто нютат» (на бур. яз.)
12.00 - Дневной выпуск новостей «Короткой строкой»
12.10-13.00 - «Алтан зула». Передача для детей
19.40 - Республиканские известия (на рус. яз.)

ОТБ

7.30 Новости ОТБ
7.40 Флоту - быть
8.05 Мультфильм
8.25 Лицом к городу
9.15 Х.ф. «Последние шоу» (США)
Мультифильм «Маугли»
11.15 Московская ярмарка
11.30 Новости ОТБ
11.40 «Петровка-38» (до 12.00)
16.00 Мультфильм
16.15 Х.ф «Русалочка»
17.35 Виртуальный мир
18.00 Новости ОТБ
18.10 Ералаш
18.30 ОТБ представляет «Клип-презент»
19.00 Осторожно дети
19.20 В объективе животные
19.35 Мультфильмы
20.00 «20.00»
20.30 ОТБ представляет «Наше право»
20.40 ОТБ представляет «Тин-клуб»
21.00 Клуб авторской песни
21.30 Мильная опера-3 «Навсегда»
22.30 Новости
22.40 «Клубничка»
23.10 Деловая Москва
23.25 Доходное место
23.30 Регионы: прямая речь
23.55 Новости (до 24.00)

РАДИО

6.12 - 7.00 - Программа «Утро Бурятии»
7.15 - «Шанс»-музыкальный выпуск программы. В программе «Романс высокое слово» принимает участие лауреат Всероссийских эстрадных конкурсов В.Борисов.
7.37-8.00 - «Тоонто нютат» (на бур. яз.)
12.00 - Дневной выпуск новостей «Короткой строкой»
12.10-13.00 - «Алтан зула». Передача для детей
19.40 - Республиканские известия (на рус. яз.)

амгалан байдалтай түлөө даллага абаха, эд бүтээх, эд бараа худалдаа, худалдажа абаха мэтын үйлэнүүдтэ хайн. Зүгөөр бэри буулгаха, нүүхэ, сангарил хураха, маани сахиха, суглаа зарлаха, наһа барагшыне хүдөөлхэ, шорой шулуу хүдэлгэхэ, гүлгэ абажа тэжээхэ,

сахюуса, тэнгэри, лусууд тахиха, хэшэг буян уриха, лүн абаха, сан тахиха, угаал хэхэ, балин үргэхэ, үбшэ аргалха, нүүхэ, дасан (дуган) мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бүтээхэ, наһа утадхалгын хэрэг бүтээхэ мэтын үйлэнүүдтэ хайн. Гэбшье нүүхэ, үрэнэ тариха, хадаг тахиха, бэри буулгаха, хурим түрэ хэхэ, тараг бэрихэ,

ЭЭД ГОЛОЙ ЛҮНДЭНШЭ, МЭДЭЛШЭД

«Тетрадиинтнай нэгэ хууданан хэды шэнээн зузаан бэ, тэдыхэн лэ хэмжүүрээр газар дэлхэймнай ноуса - шэди мүнөө дээрээ хүн зондо таагданхай юм, - гэжэ минии нургуулин шэби ябахаданин, нэгтэ багшамнай хэлээ агша лэн. Тиихэдэ 1970-аад он байгаа. Тэрэнһээшье нааша, энэ 30-аад жэлэй хугасаа соо эрдэмтэнай хэр зэргэ газарайнгаа, галактикынгаа гайхамшагта ноусануудые таажа, нээжэ шадаад байна гэшэ хаб? Сохом нэгэ миллиметр болохогүй тетрадин хуудананай хэмжүүрһээ холо үлүү ошоһон лэ байха, тиигэбшье хүн зоние гайхуулаха, танигдаагүй олон-олон тоото юмэнүүд үзэгдэжэ, дуудажал байдаг гэшэ. Энээн тухай юундэ бэшэнэбиб гэхэдэ, хүүлэй үедэ гүрэн соомнай шэнэдхэн хубилгалгын сагай эршээхэдэ, олон тоото, урдань мэдэгдээ-дуудлаагүй байһан, эди-шэдитэй хүнүүд олошороо... Кашпировский, Чумак, удаган, бөөнөр, эди-шэдитэй байһан ехэ ламанар, мэдэлшэд... Тоолохо болоо наа, олон даа.

«Тетрадиинтнай нэгэ хууданан хэды шэнээн зузаан бэ, тэдыхэн лэ хэмжүүрээр газар дэлхэймнай ноуса - шэди мүнөө дээрээ хүн зондо таагданхай юм, - гэжэ минии нургуулин шэби ябахаданин, нэгтэ багшамнай хэлээ агша лэн. Тиихэдэ 1970-аад он байгаа. Тэрэнһээшье нааша, энэ 30-аад жэлэй хугасаа соо эрдэмтэнай хэр зэргэ газарайнгаа, галактикынгаа гайхамшагта ноусануудые таажа, нээжэ шадаад байна гэшэ хаб? Сохом нэгэ миллиметр болохогүй тетрадин хуудананай хэмжүүрһээ холо үлүү ошоһон лэ байха, тиигэбшье хүн зоние гайхуулаха, танигдаагүй олон-олон тоото юмэнүүд үзэгдэжэ, дуудажал байдаг гэшэ. Энээн тухай юундэ бэшэнэбиб гэхэдэ, хүүлэй үедэ гүрэн соомнай шэнэдхэн хубилгалгын сагай эршээхэдэ, олон тоото, урдань мэдэгдээ-дуудлаагүй байһан, эди-шэдитэй хүнүүд олошороо... Кашпировский, Чумак, удаган, бөөнөр, эди-шэдитэй байһан ехэ ламанар, мэдэлшэд... Тоолохо болоо наа, олон даа.

«Тетрадиинтнай нэгэ хууданан хэды шэнээн зузаан бэ, тэдыхэн лэ хэмжүүрээр газар дэлхэймнай ноуса - шэди мүнөө дээрээ хүн зондо таагданхай юм, - гэжэ минии нургуулин шэби ябахаданин, нэгтэ багшамнай хэлээ агша лэн. Тиихэдэ 1970-аад он байгаа. Тэрэнһээшье нааша, энэ 30-аад жэлэй хугасаа соо эрдэмтэнай хэр зэргэ газарайнгаа, галактикынгаа гайхамшагта ноусануудые таажа, нээжэ шадаад байна гэшэ хаб? Сохом нэгэ миллиметр болохогүй тетрадин хуудананай хэмжүүрһээ холо үлүү ошоһон лэ байха, тиигэбшье хүн зоние гайхуулаха, танигдаагүй олон-олон тоото юмэнүүд үзэгдэжэ, дуудажал байдаг гэшэ. Энээн тухай юундэ бэшэнэбиб гэхэдэ, хүүлэй үедэ гүрэн соомнай шэнэдхэн хубилгалгын сагай эршээхэдэ, олон тоото, урдань мэдэгдээ-дуудлаагүй байһан, эди-шэдитэй хүнүүд олошороо... Кашпировский, Чумак, удаган, бөөнөр, эди-шэдитэй байһан ехэ ламанар, мэдэлшэд... Тоолохо болоо наа, олон даа.

Ямархануудын зүб, ямархануудын худалшыне юм ааб даа, бү мэдэ. Гэбшье аяар 500 жэлэй саана ажаһууһан Нострадамусай эрээдүйн сагта газар дэлхэй дээрэ болохо гайхамшагта ехэ-ехэ хэрэгүүдые сүм хаража, хэлэжэ шадаһандань, би, юундэб даа, этигэдэгби. Буряадтамнайшье урда сагуудта Молон багша, Соодой лама хүн зоние гайхуулжа байгаа бэшэ аал.

Уни холодо Ээд голоор ехэ мэдэлшэн, үгытэй Пүүсэ лама гэшэ морин тэргэдэ хуунхай нотаг голнуудаар бадар хэжэ ябадаг байгаа юм гэжэ нэгтэ бэшэ би эжыһээ дуулаһан байнаб. «Зоноос цуглуулсан эд зөөри, алта мүнгөөр дуган барюулжа буян хэхэ сапаатай хүм дөө, хожомой хожом тэрэмни хэндэш хэрэггүй боложо, адуунай тонтуулай хамта тобог болохо юм дөө», - гэжэ Пүүсэ лама хэлэдэг байгаа. Энэ лама тухай эжыһээн бага ябаһан би үшөө юу хадужа абаабиб гэхэдэ, тэрэ «түмэр хушуутай шубуун бии болохо, түмэр могой түбине тойрохо» гэхэһээн эхилээд, наашаа болоходо, 1941-45 онуудай дайн тухай хэлээдэг: «...хоёр хада хамтаржа, «хаб-хаб» гэжэ ниилэхэ шэнги болохо, гал түмэр газар дэлхэйе эзлэхэ, яажа хүн зон тэрэниие дабахаб», - гээд уйлаха, «... тэрэ аюулые гарасан зон 60 жэлы жаргал гэчыне үзэхэ, хоёр жабжаарынь (шалшараа байһан хаш, тиимһээ «забжа» гэхын орондо «жабжа» гэжэ хэлэдэг, мүн өөрөөшье шүлһээ сайруулжа байжа дуугардаг байгаа) тос гоожож», - гээд энэжэрхидэг байгаа. Нээрээшье, бидэ дайнай хүүлээр 60 жэлэй жаргал гэчынь үзэжэ, дура зоргондоо ажаһуугаа бэшэ аалди? «Пүүсэ лама «дотоодын хөморолто болохо» гэхэдэ, юугээ хэлээ гэшэб?» гэжэ үшөө 60-аад оноор аба эжыһэрнай гайхалдажа, таажа ядажа байлсадаг лэн. Тэрэ гэшэнь тэд мүнөө боложо байна бэшэ аал, али үшөө аймшагтай «гражденска дайн» гэшэнь гүрэн доторнай бү болоһоной даа гэжэ булта бурхандаа залбаржа хууябди. Энэ ехэ мэдэлшэн ламын хэлээшээр, «...хожомой хожом, туулайн шэнэн соохи хара үһэнэй баран унахада, шамбалын дайн болохо, газар дээрэ гапсанье хүн үлэхэгүй... тэрэһээ сааша, бүри хожомой хожом, тохойн шэнээн бөртэй, туулайн шэнээн советой хүнүүд»

Очир ахайн наһа барашахада, «Бүрин хаанай хөрмөйдө хээдэһине ехэ эди шэдитэй хүн байха ёһотой юм, бии болохол байха гэжэ» Ээдэ голоорхин хэлсэжэ байгша лэн. Мгад тэрэнииснь мүнөө М.Р.Чойбонов гэршэлжэ байһалтай?..

Харин мүнөө би түрэл Цагаатай нотагайнгаа гайхамшагта нэгэ мэдэлшэн тухай таанадтаа дуулаһуу. Сэхынь хэлэхэдэ, энэ хүн тухай бэшэхэ гэлэн юумэнэймни эхин шалтагаанинь байһан аад, энэ мүнөө эгээ хүүдэ бэшэгдэхэнь гэшэ.

Манай нотагта ажалша бэрхээрэ айхабтар суутай, ухаагаар дутуушаг Дэмбээ Балданов гэжэ хүн 1980-яад оноор үндэр наһатай боложо наһа бараһан юм. Абари зан ехэ хайн, үлгын нялха үхибүүдтэ дуратай, тэдэниие харахадаа, «сайхан даа, сайхан» гэжэ байжа шээһитэй хуурииснь шэлшэжэ байдагаар мүнөөшье энэ хүн нодонэймни урда элихээр үзэгдэнэ. Нээрэ юм гү, али худал гү, Дэмбэйн өөрийн нялха үхибүүн байхада, бадарлажа ябаһан монгол лама харамсаараа, ехэтэ хайхашаажа, гэртэхинһээнь хубүүнээр эрээд халаагүй юм ха. Үгэжэ үгэхэгүйдэнь, жадхадаа. Ехээр үбшээлэн хубүүн хүүдэнь толгой муутайшаг болоһоо гэхэ.

Зарим зон Дэмбэе бүри эжыһээ хэлэйдэ байханаан, умайн, доторой бузартай түрөө юм гэсэгшэ. Алиншыне байг, тэдэ Дэмбээ абгаймнай наһа бараһан хойноо, мүнөө болоһон хойно, һонин эди-шэдитэй, зүшээ-лүндэһнээ байһаараа нотагаархинаа гайхуулаа. Бааргание, ухаа муугайшаг хадаань, хүн хэлэһи юумыне нэгэнье тоохогүй, шадалаад лэ «ханартай даа, Дэмбээ, хүрөө боло» гээд лэ саашан ябуулжархиха. Зүгөөр мүнөө ехэ багагүй бултаарай «Дэмбээ абгаймнай хубилгаан байһан» - гэлээдэ, энэ хүнэй нэрые дулаанаар дурсадаг болонхойнууд. Олон үхибүүдтэй, тулюуршаг байдалтай айлаада байдаг Дэмбээ тосхон соогуураа зайжа, энэ тэрэ хүнэйдэ сайлаха, эдэлэхэ дуратай байха (гэбшье, хаа-хамаагүй хүн бүхэнэйдэ орохогүй, өөрийн орохо дуратай айлхайда байдаг байһан), тиихэдэнь заримашуул тиигэд-нигэд гээд эдэлүүлээд, үгышыне наа, хооһоор ябуулжархихада. «Тиихэдэ мэдэлшэн байгаа наа, Дэмбээ абгаймаа эгээ хүндэтэй газар, бурханай доро хуулгажа, эгээ хайхан по-гоон сайгаараа хүндэлжэ байгаабди», - гэжэ нотагайнгаа наһажаал һамгадай нэгтэ бэшэ хөөрлэжэ байдагынь дуулаһан байнаб.

А.АЛЫДЕНОВ.

XVII ЖАРАНАЙ ШОРОЙ ШАРА БАР ЖЭЛ (1998-1999 ОНУУД)

НАМАРАЙ ҺҮҮЛ ХАРА НОХОЙ ҺАРА

Буряад литэ	13	14	15	16	18	19	20
Европын литэ	2	3	4	5	6	7	8
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабба Лара понед.	Мягмар Марс вторник	Лагба Меркури среда	Лүрбэ Юпитер четверг	Баасан Солдон пятница	Бимба Сатурн суббота	Нима Наран воскр.
Үнгэ Үдэр	харышкн үхэр	хүхэ бар	хүхэшэн туулай	улаан луу	улааншан могой	шара морин	шарашан хонин
Мэнгэ	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан	7 улаан	6 сагаан
Һуудал	шорой	түмэр	огторгой	уһан	уула	модон	хии

Гарагай 2-то шэнын 13 (ноябрийн 2).

Харагшан үхэр, 3 хүхэ мэнгын, шоройдо хуудалтай үдэр. Аюушын нахил хүртэхэ, наһанай хүсэ арьбажуулаха, номой үгэлгэ үгэхэ, эд хуряаха, эм, аршаан найруулаха, лусууд тахиха, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бариха, гэр бариха, шибар зуураха, замда гараха, эд бараа худалдаа, худалдажа абаха, тараг бэрихэ, айраг халааха, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, гоёлой хубсаһа оёхо, шэмэг зүүдхэл бүтээхэ, модоной бөлон түмэрэй дарха хэхэ, ада шүдхэр дараха, һаад тодхор зайлуулха, тангаригаа болмоулаха, эм залаха, дошхон газар номгодохоо мэтын үйлэнүүдтэ хайн. Харин үдэг малтаха, һубаг татаха, модо отолхо, модо болон сээг тариха, тэнгэри тахиха, шорой шулуу хүдэлгэхэ, бурханда мүргэхэ, хээрэ нүхэ малтаха, хадаг тахиха, бэри буулгаха, хурим түрэ хэхэ, шөрдэг бүрихэ, мал худалдаха, номнол шагнаха, шэнэ хубсаһа үмдэхэ мэтын үйлэнүүд хорюултай.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, зол ушарха.

Гарагай 3-да шэнын 14 (ноябрийн 3).

Хүхэ бар, 2 хара мэнгын, түмэртэ хуудалтай үдэр. Нүүл һарада бар үдэр тудахадаа, модон, хохин, маша муу гэгдэдэг. Тиимһээ иимэ үдэр алибаа байн үйлэ хэрэг үйлэдэлтэгүй, муу хоншололтой байха гэдэг.

Иимэ үдэр үһэшье абананай хэрэггүй.

Гарагай 4-дэ шэнын 15 (ноябрийн 4).

Хүхэгшэн туулай, 1 сагаан мэнгын, огторгойдо хуудалтай үдэр - Бурханда мүргэхэ, лусууд тэнгэри тахиха, буян үйлэдэхэ, гүрэм уншуулжа, эльбэ гаргуулаха, үзэгтэ хураха, зурхай шудалха, дайсание дараха, ехэ хүниие бараалхаха, ном номнохо, хубсаһа эсхэхэ, эм найруулаха, дасан (дуган), субарга, бурхан, ном бүтээхэ, тэдэниие арамнайлаха, бүлынгөө

нохой үгэхэ, гэр бүрихэ, аралжаа наймаа хэхэ, үбшэнтэниие эмшэлэхэ, үхибүү хүддэ оруулха, бага хүүгэдые гэрһээ ондоо тээшэнь эльгээхэ, хюмна абаха мэтын үйлэнүүдые сээрлэхээр.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, амгалан тэнюун байдалда хайн.

Гарагай 5-да хуушанай 16 (ноябрийн 5).

Улаан луу, 9 улаан мэнгын, уһанда хуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, тэнгэри, лусууд, сахюуса, бурхан тахиха, хии бараа сараха, бисалгал хэхэ, даллага абаха, хэшэг дуудаха, эд зөөри, абасаяа суглуулха, үлзы буянай үйлэ үйлэдэхэ, ада шүдхэр номгоруулха, хүниие аргаламжада оруулха, ажалшаниие хүлһэлэхэ, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, эд бараа худалдаа, худалдажа абаха, андалдаа хэхэ, нүхэ малтаха, үзэгтэ хураха, бурханай ном уншаха, номнол хэхэ, тэрэниие шагнаха, эм найруулаха, бурханай ёһо, тарни бүтээхэ, амраг нүхэдөө суглуулха, түрэлхидэй дунда холбоо барисаа бэхижүүлэхэ, хани нүхэдэй аша туһада түшгэлэхэ, гэрэй һуури тахиха, аршаанаар бээ арюудхаха, зураг зураха, алта мүнгөөр уранай зүйл бүтээхэ, сэргэ бурхан шудхаха мэтын үйлэнүүдтэ хайн.

Гэбшье наһа барагшыне хүдөөлхэ, хадаг тахиха, засаг буялдан хэрэлдэхэ, тэмсэхэ, онгосо, һала дархалха, хүүргэ, тээрмэ бариха, шуһа ханаха, төөнэхэ, хүрьһэ зөөлэрүүлэхэ, газар малтаха, ехэ уһа гагалха, дошхон газар номгодохоо, агнуури хэхэ, заһаһа бариха, амитанай ами таһалха, һубаг малтаха, үри зээлиие түдэхэ мэтын үйлэнүүд хорюултай.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үбшэн хүрэхэ.

Гарагай 6-да, хуушанай 18 (ноябрийн 6). Энэ һарада 17-ной үдэр үгы, забһарлаба. Улааншан могой, 8 сагаан мэнгын, хада уулада хуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, бурхан,

айраг халааха, модо отолхо, хэрэглэл газашань гаргаха, гүрэм уншуулха, ноёной ордондо заргалдаха, тушаал хүлээн абаха, аралжаа наймаа хэхэ, ехэ үйлэ хэрэг үүсэхэ, бэлэг үгэхэ, бэлбэһэн хүнэй бузарта ойртохо, хүншүү хёрбоһо гаргаха мэтын үйлэнүүд хорюултай. Бэри тухай, наһа барагша тухай асуудалаар дасанда хандаха.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эд зөөриш, агуу малай-гарза болохо.

Гарагай 7-до хуушанай 19 (ноябрийн 7).

Шара морин, 7 улаан мэнгын, модондо хуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, залбарха, мүн Наранда, һарада, бусад юртэмсэнүүдтэ мүргэхэ, бурхан, тэнгэри тахиха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, гэрэй һуури тахиха, модо хуулгаха, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые шэнээр бодхоохо, наһа утадхалгын ном уншуулха, даллага абаха, эм найруулха, эд бараа худалдажа абаха, замда ябаха мэтын үйлэнүүдтэ хайн. Зүгөөр бэри буулгаха, хурим түрэ хэхэ, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, өөһдэ хоорондоо хэрэлдэхэ, дайсад болохо, шөрдэг бүрихэ, мори худалдаха, худалдажа абаха, тангариг үргэхэ, модо отолхо, улай гаргаха, шуһа ханаха, төөнэхэ, мал эмнихэ, хүншүү хёрбоһо гаргаха мэтын үйлэнүүд сэертэй.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, хайн нүхэртэй ушарха.

Гарагай 1-дэ хуушанай 20 (ноябрийн 8).

Шарагшан хонин, 6 сагаан мэнгын, хиндэ хуудалтай үдэр. Нохой һарада хонин үдэр тудахадаа, харша, тэрсүүд удхатай гэдэг. Тиигээдше түгэс буянга зурхайн ёһоор, энэ үдэр хадаа ехэ хара үдэр байна. Тиимһээ бишыханыше хайн үйлэ мүнөөдэр үйлэдэжэ болохогүй, муу хоншололтой байха гэдэг.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үлэхэлэн байдал үзэгдэхэ.

ёод онуудай байдалтай сугларашадыг танилсуулаа. «Түхэрээн шэрээдэ» олон ондоо номирхолтой тэмцүүдээр дээдэ хэмжээнэй элидхэлнүүд уншагдаа. Мүн хүндэтэ айшад Хэрэнэй «Гандандоржолин» дасанда, гэгээн Иннокентийн хүмэдэ ошожо зальбархан, бэээ ариухахан байна. Хэрэнэй «Гандандоржолин» дасан аймаг соогоо эгээл томо дасан болоно бшуу. Гэгээн

байна.

ЭРЫН ГУРБАН НААДАН

Хүлэг адуунай хурданиие, хурса шолонэй мэргэниие, абарга бүхын шадалые, мүхэшгүй зоригые туршаха гээшэ буряад угсаатанай найр нааданай, байр найндэрэй шэмэг мүн. Мори урилдаанда Харбяангуудай хүлэгүүд шалгараа. Энэл нууриной Жап

Иркутскому Государственному университету - 80 лет!

Верен своим традициям

Лучшие люди Сибири с давних пор мечтали об открытии своего университета. Страстными борниками этой идеи были просветитель Н.А.Словцов (сподвижник русского реформатора М.М.Сперанского), организатор сибирской прессы, ученый Н.М.Ядринцев, первый профессор-сибиряк А.П.Шанов.

университета: В.Г.Распутин, А.В.Вамнилова, А.Г.Румянцева и Е.А.Суворова, Б.С.Дугарова и Л.С.Черепанова, А.С.Гурзуева и А.М.Шастина, К.М.Балкова и М.Д.Сергеева.

27 октября 1918 г. Иркутский университет был торжественно открыт в составе историко-филологического и юридического факультетов. Он стал главным образовательным, научным и культурным центром на гигантских просторах Восточной Сибири. У его истоков ученье с мировой известностью Б.Э.Петри, В.А.Сварчевский, В.Ч.Даль, Д.С.Стайский, А.М.Алексеев, М.К.Азодовский, А.М.Селищев, А.А.Никитковский, М.В.Однцов, В.Н.Доманжко, Ц.К.Жамцарано, П.Ц.Цыбиков, Т.Н.Кранец, П.Ф.Молодых, братья Франк-Каменецкие.

Исследования, производимые сегодня сотрудниками университета, позволяют нашим ученым успешно сотрудничать с коллегами из других стран, участвовать в международных научных конференциях, публиковать свои статьи в иностранных изданиях.

Особо следует сказать о Научной библиотеке ИГУ. Она размещается в Белом доме - бывшем особняке генерал-губернатора Восточной Сибири. Именно здесь состоялись самые первые лекции в университете после его основания. Сейчас научная библиотека - одно из крупнейших и богатейших хранилищ Сибири и Дальнего Востока с фондом более трех миллионов экземпляров, охватывающих все области знания на русском и иностранных языках.

На базе Иркутского государственного университета возникли в городе медицинский, педагогический, финансово-экономический институты. С помощью ИГУ происходило открытие и становление высших учебных заведений в Улан-Удэ, Якутске, Чите, Кызыле, Екатеринбурге, Новосибирске, Омске, Красноярске и других городах страны. Ученые ИГУ сыграл решающую роль в создании Сибирского филиала МГУ.

Международной Ассоциацией университетов, имеет связи со многими университетами как в России, так и за рубежом. Так, по размаху российско-американских научных связей ИГУ занимает одно из первых мест в России, а по сотрудничеству с китайскими вузами - первое. Благодаря таким контактам стало возможным открытие Байкальского учебного комплекса, Сибирского Корейского и Сибирско-Турецкого Центров. На всех факультетах обучаются и проходят стажировку свыше 300 граждан из 27 государств. Разработана Международная программа, предоставляющая российским студентам возможность обучаться в Китае, Корее, Германии, Франции и Турции. Особенно тесные связи ИГУ поддерживает с университетами ФРГ, Испании, Бельгии, Франции, Англии, Турции, Монголии, Японии, Южной Кореи, США и Канады.

Сегодня, в канун своего 80-летия, первый вуз Восточной Сибири остается верен своим традициям, сохранив неизменно высокий уровень преподавания и научных исследований. Он входит в десятку лучших классических университетов России. Сейчас в его составе 14 факультетов. Девять из них - традиционные: физический, математический, химический, биологический, географический, исторический, филологический, юридический. В университете появилось также пять новых факультетов: сибирско-американский, международный, психологический, социальный, факультет сервиса и рекламы. Выпускники первого из них уже получили дипломы Иркутского и Мерилендского университетов (США) и успешно включились в производственную деятельность.

Для абитуриентов постоянно работают очные и заочные подготовительные курсы, занятия на которых проводятся как в течение года, так и перед самой вступительных экзаменов. Университет полностью обеспечивает нужды своих питомцев в общежитиях. ИГУ располагает хорошими возможностями для занятий различными видами спорта: легкой атлетикой, гимнастикой, зимними видами.

Обучением 7615 студентов университета занимается 620 преподавателей, среди которых 82 профессора. В ИГУ каждый имеет возможность реализовать свои способности, занимаясь исследовательской работой. В распоряжении студентов компьютерные классы и лаборатория, оборудованные современной техникой. Но главное в том, что здесь сформировались замечательные научные школы. Широкую известность в нашей стране и за рубежом приобрели заслуженные деятели науки РФ, профессора Н.А.Нарфианович, В.М.Нольков, А.С.Черняк, А.В.Калабина, М.М.Кожов, О.М.Кожова, Ф.К.Шмидт, О.В.Васильев, Т.А.Черепанова и многие другие ученые, внесшие значительный вклад в развитие отечественной науки. Широко известна школа поэтов и писателей в иркутских

Высокий престиж специальностей, отличное качество подготовки и низкий уровень коммерциализации в ИГУ - вот что выделяет университет. Молодому поколению россиян, всем тем, кто хочет получить богатые знания и умения приобрести высокую престижную, значимую профессию, кто хочет быстро и эффективно сделать нашу страну процветающей, Иркутский государственный университет широко открывает свои двери!

Леонид ЛЮБИМОВ, заведующий кафедрой журналистики Иркутского госуниверситета.

«БАЯРААР ЖЭТГНЭЭЛ СЭДЬХЭЛЫЕМНАЙ...»

Үзэсхэлэн найхан байгаалитай, «хоёрдохи Швейцари» гэжэ суурхалан, үндэр Саян хадын хормойдо байдаг Түнхэнэй аймагай байгуулагдаһаар 75 жэл гүйсэбэ.

АЙЛШАД

найх хүн олон нүхэдтэй гэжэ хэлсэдэг. Түнхэнэй аймагыг хүнтэй жэшээлээд харабалнай, ехэ найх хүн гэхэдэ, адуу болохогүй. Түнхэн үбгэнэй ойн баярта олон тоото нүхэдэнь суглаара. Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.И.Семенов, Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо

Е.К.Ханхаласев, республикын министрствинүүдэй болон албан зургаануудай, Буряад ороной Ахын, Загаранин, Баргажанай, Хоринин, Прибайкалинин, Кабанскын, Зэдын, Хяагтын, Мухар-Шэбээрэй аймагуудай, Улаан-Үдэ хотын бүхы районуудай, Эрхүү можын Шелехов, Слюдянка хотонуудай, Усть-Ордын буряад автономито тойрогой бүхы аймагуудай, мүн Монгол ороной Хубсэглэ аймагай түлөөлэгшэд түнхэнэйхидэй байр зугааснь хубаадахаая ерээ.

Иннокентийн хүмэ үшөө өорын байшангүй юм.

УРАН УРЛАЛ МАРТАГДААГҮЙ

Хэрэнэй хизаар ороноо шэнжэлгын музей хэдэн жэл соо хүдэлөөгүй байһанаа, харагшадай урда үүдээс элибэ. Модоор уран гоё бүтээл хэдэг нилүүршэд, мүнгөөр дархалдаг уран гартан, хибэс нэхэгшэд, хубсаһа хүнар оёгшод аймаг соо үсөөрөөгүй гэжэ тус музей соохн бүтээлүүд гэршэлнэ. Матамал буряад аяганууд, үйһөөр бүтээгдэн түйснүүд, нилээгэн гоё угалзтай эдэб ханза амхарга элдэ табигданхай. Бүтээлүүд сооһоо Аршаан нууриной нилүүршэн В.А.Кармадоковой, Түнхэн нууриной нилүүршэн Г.Г.Тюменцевэй, Таһархай нууриной модошо дархан Д.Д.Малзуровой, Хужар нууриной буряад хубсаһа оёгшо Н.В.Туревагай, Д.Д.Шагууровагай зүйлнүүд анхарал татана. Музейн экспонадуудыг айлсад хужарлан хараа, үндэрөөр сэгнээ.

«ТООНТОЁ МАГТАН ДУУЛАНАБ»

Үргэн стадион дээрэ табигданхай эшэгы сагаан гэрнүүд соо айшадыг хүндэтэйгөөр угтан абажа, буряад эдэглэй дээжыг, тогооной архин хатуу амталуулан байна. Эдэ һэсэ гэрнүүдыг аймагай нууринуудай өөһэдэн захиргаанууд нэгэ-нэгээр тодохон байна.

Энэ концертад арадай «Хэнгэргэ», «Жэмһэг», «Калинушка», «Саянь», «Наран дуран» ансамбльнууд хабаадажа, гоё хатарна, аялга дуугаа сугларашагда бэлгээ. Түнхэн найхан нотатһаа уг гарбалтай мэдээжэ дуушад, хатаршад олон ааб даа. Мүн тэдэнэр концертад хабаадажа, нотатаархинаа баярлуулан

«ТҮНХЭМНИ, ЖАРГАЛ ШАМДАА ХҮСЭНЭБ»

Хэрэн нууриной стадион дээрэ һэсэ гэрнүүд табягатай, мүн модон гэрнүүд харагдана. Түнхэн тухай шүлэгүүд эзэлжэ, Түнхэнэй аймагай өөһэдэн хүтэлбэрин захиргаанай долгойлогшо Баяр Шоенович Усеев 33 баатарнуудад дахуулан ерээд, сугларашадай урда зогсоо һэн. Эгээл энэ үедэ арадай нэгэ Шандар Дашевич байминов уран найхан шүлэгөөрөө нотагаархинаа амаршалаа. Энэһэй удаа Түнхэнэй бөхөр эдэлжэ, баатарнууд мориһоо буугаад, булта сохорлон хатарна һэн. Гэсэрэй 33 баатарыг һануулан шамбай хубүүдэй мори унаад ерэхыг харахада, хүрөөтэй зохид байгаа.

«Түнхэн үнгэрһэн үедэ, мүнөө ба ерээдүй сагта» гэнэн асуудалаар «түхэрээн шэрээ» амхидхэгдээ. Эндэ аглаг найхан Түнхэнһөө уг гарбалтай мэдээжэ эрдэмтэдһээ гадна, Америкын эрхтэн Дэн Пламан хабаадаа һэн. Энэ хоорлодоо Буряадай гүрэнэй университетэй түүхын факультэдэй декан, түүхын эрдэмэй кандидат Юрий Петрович Шагууров хүтэлбэрлэн байна. Түрүүшын элидхэл аймагай өөһэдэн хүтэлбэрин захиргаанай толгойлогшын орлогшо Валерий Доржиевич Степанов хэжэ, аймагай 1920-

Борис БАЛДАНОВ. ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: найр нааданай үедэ. Гомбо САМБЯЛОВАЙ фото-зурагууд.

АРЖА-БУРЖА ХААН

(Үргэлжлэл. Эхинийн октябрийн 8-най дугаарта).
Хоёрдохи бүлэг
БИГАРМА ЗАДИ БОГДО ХААНАЙ ТҮРЭНЭЙ ТУХАЙ
(нэгдэхэи сэрэгшын хоороон)

«Эртэн эртэ сагта Гандирва хаан ажаһуудаг бэлэй. Тэрэнэй хатаниинь хүгшэржэ, үхибүү түрэхэ заяагүй байһан тула, Гандирва хаанай үрэгүй үлшэхэгүйинь тула залуу намга абахыень дурадхадаг болобо. Хаан үзэмжэ найхан залуухан хатангай болоходоо, хүгшэцдөө хүйтэржэ, тэрэндэ ямаршы анхарал хандуулхаяа болишобо. Хүгшэн хатан үхибүү түрэхгүй заяатайдаа, үбгэнэйнгөө иигэжэ тэрэндэ хүйтэршэндэ ехэтэ голхорбо. Уйдхарта дарагдаһан хүгшэн хатан үүлэ зураһан агуулын агы нүхэн соо нууһан даяаншанда ошожо, үхибүү түрэхэ үршөөл эрибэ. Гэгээн заяанша хүгшэниие эхэтэ хайрлажа, нэгэ адха шорой удхажа абаад, хэлэжэ үгэбэ.

Хүгшэн хатан даяаншын үгэлэн шорой сай соо худхаад эдихэдэ, аягынгаа оёрто багахан шабхаруу үлэбэ. Тэрэ аягынь оёорые хатанай хүлэншэ эхэнэр долбожо эдибэ. Уданшьегүй хүгшэн хатан хээлитэй боложо, сагайнгаа ерэхэдэ хүбүү түрэбэ.

Хүгшэн хатанайнгаа нарайлһые хаан мэдэхэдэ, айхабтар сухалдажа, балихай ябадал гаргажа үхибүүтэй болобош гэжэ галхааба. Тийхэдэнь хатаниинь гэгээн даяаншада ошонон ушараа дууһыень хаанда хэлэжэ үгэбэ.

Хүгшэн хатанай гансашые үгэдэ хаан этигэнгүй, үнэнтэ дээрэ нимэ юумэнэй болоһыень элирүүлжэ ерэхыень түшэмэлнүүдэ тэрэ даяаншада эльгэбэ.

Хатанай үгын хуу зүб байһаниинь элирхэдэ, хаанай үгэлэн зарлиг бэслүүдэжэ, гэгээн даяаншаһаа иигэжэ асууба:

- Ай, гэгээн даяанша! Түрэнэй тэрэ хүбүүнэй хуби заяан ямар болохоб? Энээн тухайда айлаахыт, хүүгэндэ нэрэ үгэжэ, найжань болыт.

Гэгээн даяанша олон юумэ дурдангүйгөөр Бигарма Зади гэжэ нэрэ хүбүүндэ үгэбэ. Нэгэ үдэр тэдэндэ зуун табин тэмээндэ ашагдаһан дабан эдэндэнь хэрэгтэй болохо гэжэ хэлэбэ. Даяаншын хэлэһэн үгын удхые ойлгожо ядаһан түшэмэлнүүд хаанда бусажа, хамагаа хөөрбэ.

Гандирва хаан хэлэбэ:

- Зуун табин тэмээндэ ашагдаһан дабан хэды ехэ эдэндэ хэрэглэгдэхэ болоно гэшэб?

Энэ бодолдоо батаар этигэһэн Гандирва хаан тэрэ хүбүүе сүл губида абааншаад, ори гансаарынь орхижорхихыень зарасанартаа зарлиг үгэбэ.

Хаанай зарлиг дүүргэһэн зарасанарай бусаха замдаа гарахаяа байтарнь, нарай хүбүүн ехэ хүн мэтээр, иигэжэ гэнгэ дуугарба:

- Минии эсэгэ Гандирва хаанда намһаа доро дохёоройт. Тийгээд иигэжэ хэлээрэйт: «Тугас шубуун үзэмжэгүй борохон дальбарта түрэдэгшье һаа, һүүдэрнй үнгэ найхан үдсэ хүсэхэдэ, хаашуулай шэмэг

болодог. Тоти шубуун нийсгалдай мэтэ абятай түрэдэгшье һаа, дэгдэхэдэ хүн шэнгээр үгэлжэ шададаг. Үндэр түрэлтэ эрэ ахирхан нялха хүүгэн түрэдэгшье һаа, боргожожо ехэ болоходоо, эрэлхэг зоритной адар сууда хүртэдэг. Гандирва хаан нялха намайе сүл губида хаягты гэхэдэ, гэгээн даяаншын хэлэһэн зуун табин тэмээндэ ашагдаһан дабан гэлэн үгын удха ойлгожо шадаагүй. Нэгэ үдэрэй эдэ дабһалха гэжэ тэрэ буруу ойлгоо. Тэрэ дабһан минии гэрлэһэн баярай түрэ найрай эдэндэ хэрэгтэй болохо юм».

Зарасанар хаанда бусажа, шэди ехэтэ гайхамшаг энэ хүбүүн тухай хэлэбэ.

Гандирва хаан халаг хухай боложо, муу үйлэ хэлэндэ өөртөө ехэтэ голхорбо, бушуу түргэн түхээрээд, түшэмэлнүүдэ, зарасанараа дахуулаад, Бигарма Задниие бэдэржэ ордонһоо гаража ябаба. Тээд, зарасанарайнь нарай хүбүүе орхиһон газартань хэншые байбагүй. Оршон тойрон гүйдэжэ, үни удаан бэдэрүүл хэжэ ябатараа нэгэ томо хүнөө шулуун дороһоо хүнэй абян сонсобо. Тэдээр шагнаархан зогсоходоо бэлгүүн ухаанай сударые хүнэй уншахыень сонсобо. Бултадаа хамнажа хүнөө шулуу хажуу тээшэнь табихадаа, үбгэн наһагай нэгэ хүнэй тэрэ дарыда нарай үхибүүн болошохыень хаража ехэтэ сонсобо. Тийгээд тэрэ үхибүүе Бигарма Зади гэжэ танибад.

Гандирва хаан хүүгэндэ хүгэдэн гартаа үргэн абажа, толгой дээрэ табича, тэнгэрн угсаатан байһыень бултада мэдүүлэбэ.

Харуулай модон сэрэгшэ үльгэрөө хөөрөжэ дүүргээд, иигэжэ хэлэбэ:

- Аржа Буржа хаан! Ши тэрэ хүбүүн шэнги тэнгэри изагууртан, Бигарма Зади богдо мэтэ агуу шадалтан гүш? Тиймэл һаа, ши энэ шэрээдэ нууха эрхэтэйш. Үгы болшини энэ шэрээдэ дүтэлхэгүйбди.

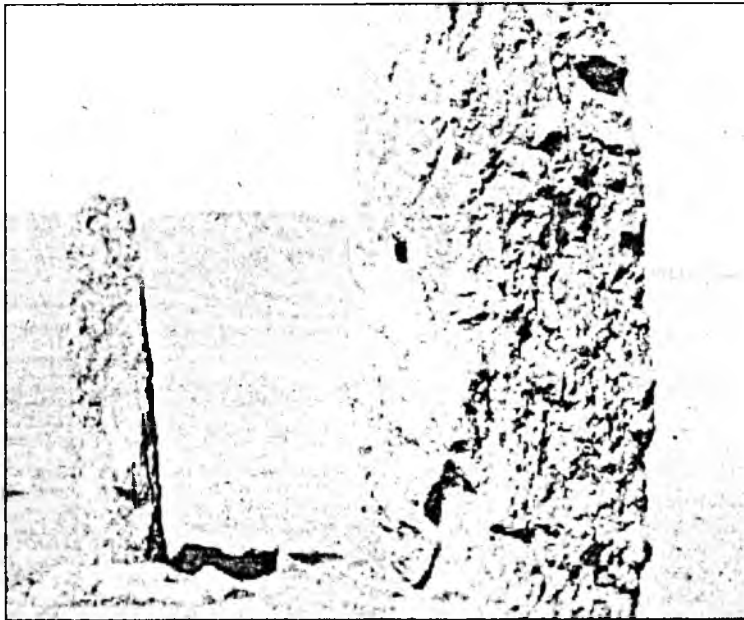
Иигэжэ хэлээд, модон сэрэгшэ хаанай үбсүүндэ жадааа тулгаба, хажуудань зогсогшо нүгөөдэ сэрэгшэнь хормойһоонь бажуубад.

Гурбадахы бүлэг ШОЛМОСТОЙ ТЭМСЭЛ (хоёрдохи сэрэгшын хоороон)

Гэнхүүрэй түрүүшын табсанда ураншаггүйдэһэн Аржа Буржа хаан Бигарма Заднин шэрээ тээшэ дахин тэгүүлэхэдэ, хоёрдохи табсан дээрэ гэнгэ амидырһан модон сэрэгшэдэ зогсоогдобо. Тэдэ жадаараа харгынь хааһааа гадна, гар, хүлһөөнь бажуубад.

- Аржа Буржа хаан, Гандирва хаан, тэрэнэй хүбүүн Бигарма Зади тухай үльгэр намһаа шагна! - гэжэ хоёрдохи табсангай модон харуулан хэлэбэ.

- Эртэ урда сагта хаан шэрээдэ һуугшад бултадаа сэдхэхэй гайхамшаг хүсэтэй, бэе тамирай айхабтар ехэ шадалтайнууд байһан юм. Тэдээр түрэл нэгэжэ шададаг һэн; һайн заяата хүнэй д болоод байха, муу эрөннь шүдхэрнүүдны шэнгээр

харагдаха, заримдаа элдэб янзын адагуусаные болон хубилха. Тийхэ сагта тэдэ хаашуул шолмосуудай аймагтай эбсэхэгүй тэмсэл хэдэг һэн. Гандирва хаан сэдхэхэйнгээ бэе тамирайнгаа бүхы хүсэ шадалаар гай ехэтэ Шолмостой тэмсэдэг бэлэй.

Тэрэ Шолмостой тэмсэхэе нэгтэ мордоходоо өөрынгөө бэе ордон соогоо орхёод, хүнэһэниинь сэбэр найхан залуу сэрэгшэнэй боложо хубилба. Ордон соонь үдэһэн залуу хатандаа бэе махабадаа орхиходоо, паринаар харуулахыень захйба. Нөөртөө бусахадаа орхиһон бэедэ орожо, хуушан түхэлдөө бусаха байгаа бшуу. Гандирва хаанай залуухан сэрэгшэн боложо хубилхые эдир хатаниинь хаража байһан юм. Гандирва хаанай дайнда мордомсоорнь, тэрэ хатаниинь Бигарма Заднин эхэдэ ошожо, хаан үбгэнэйнгөө залуу сэрэгшэн болоод ябаһан тухай хөөрбэ.

Орхиһон бэеынь галдажархибалнай, залуу сэрэгшэн мэтэ түхэлтэе үлэхэл, гэжэ тэрэ хатаниинь дурадхаба.

- Үгы бэд даа! Тийгэжэ одоо болохогүйл, - гэжэ Бигарма Заднин эхэ ехэтэ хориглобо. - Гандирва хаанай хүнэһэниинь хуушан бэедэ бусаха. Тиймэл ушар орхиһон бэеыни парин сахижа бай гэжэ захйһан гэлшэ.

Тээд залуу хатаниинь тэрэнэй хориглоодо оронгүй хаанай бэе галда шатааба.

Энэһинээ урид үшөө нэгэ айхабтар шухала юумэн энэ орондо тохёолдоһон байгаа. Бигарма Заднин түрөөд, хэдыхэн хоногой үнгэрөөд байхада, аягын оёор долёогшо мүнөөхи хүлэһэншэ эхэнэр нарайлан юм. Тийгэжэ гэгээн даяаншын эди шэдээр түрэнэй хүлэһэншэ эхэнэрэй хүбүүн Бигарма Заднин түрэнэй дүүнь болоһон түүхэтэй.

Үдэр хоногууд үнгэржэл байба. Муу ёртоо шүдхэрнүүд ахалагша Шолмосые Гандирва хаан дилэжэ ядаад гэртэ бусаха ушартай болоо һэн. Ордон эрхи орхиһон бэе олохогүйгөө Гандирва хаан жөгүүртэе боложо хубилаад, хүнэһэниинь гэр дээрэ һуугаад, хүнэй үгөөр иигэжэ хэлэбэ:

- Хүбүүмни абаад, эрхим сэрэгшэдэ суглуулаад, үгтэй

сэнтэй зөөритсэе, хажуудахи зарасанартаа эсэгынгээ хаан түрэдэ яба. Эсэгынгээ шотатта ши байха ёһотойш. Ушарынь хадаа долоон хүнэһэн үнгэрөөд байхада, муу ёртоо шүдхэрнүүд ахалагша Шолмос манай хаан түрые дайлан абажа эзэмдэхэ. Ухаагаар дутуу залуу хатанаймни минии бэеые үгы хэлэн дээрэһэнь, би хүн бэедэ орожо, сэрэгшэ ударидаха аргагүй болобоб. Тийгэжэ гүрэн түрэмги наһандан халахан. Тэнгэр залуу хатанни бусаад албатантаймни дайсадай һабарһаа хосоруужаг. Бишые хэтэдэ амидархагүйгөөр үхэбэ гэшэб.

Ехэ хатан яаралтай түхээрээд, нуусаар замда гаража, эсэгэдэ ошобо.

Зарса эхэнэрэйн мүнөөхи нарай хүбүүнэй харгыдань тэдэндэ ехэл хаалта болоходонь, ехэ хатан энэ хүүгэниие шонын нүхэн соо орхихыень баадхаба. Харгыда ябагша зорихон газартаа хүрэхэ түбхинэжэ һуубад.

Бигарма хүбүүн үдэрэй ошохо бүри үндэбэ, хоногой үнгэрэхэ бүри бордойбо. Үндэр заяата түрэлтэй һэн тула тэрэ эдирхэн наһанһаа ухаан түгэлдэр, сэгжэ һонор, хамаг юумые ухамайлан ойлгодог эрхим бэлгэй шэнжэтэй байба. Маха бэень хүгжэнги, хүсэ шадалаар мүн лэ түгэлдэр ургаба. Тээд эхэнь тэрэнэй хүмүүжүүлгэдэ: ухаан бэлгэйн хүгжэлтэдэ, маха бэеынь бэхижэлгэдэ, сэдхэхэйнь арюун сэбэрээр дэбэрэлгэдэ, анхаралал огто хандуудаггүй байба. Эсэггүй Бигармын хүмүүжүүлгэ нуладажа, буруу шэглэлээр ябаба. Тэрэ хулгай худалай мэхэ гохые гүйсэд мэдэбэ, мориной гүйдэл дунда дээрэн хэдые болон бусадыше муу юумэндэ шунал нураба.

Энэ орон соогуур баян наймаашадай хамбын гараха байһые Бигарма дуулаба. Тэрэ хамбы арбан томо тэргэ тус бүридоо ашатай табин эзэдһэе, хажуудан ябалсаһан хүлэһэншэ, харуулаһаа бүридэһэн байгаа.

Бигарма энэ хамбые тонохо һэдэлгэтэй угтан ошобо. Тэрэ дүтэлжэ ошоходоо, наймаашадай хонолгодоо, оролдожо, хамбыгаа тойруулаад харууладые табинхай байхые хараба. Эдэ харууладай эсэжэ, үргэ поиртоо дийлдэхэ сагые

хүлэсжэ, Бигарма наймаашадай хөөрөөе шагнан, хулгай хэжэ түсэбөө тодорхолон һууба.

ШАЛУУ (Гурбадахы сэрэгшын хоороон)

Гурбадахы сэрэгшэ, доодохи табсагай нүхэрэйнгөө хөөрөө үргэлжэлүүлэбэ.

- Шонын нүхэн соо хаягдаһан тэрэ хүүгэн Бурханай үршөөлөөр арьяатанай аманда оробогүй, харин эмэ шонодо унхидуулан долёолгобо. Эмэ шонын гүлгэд үшөөл нарайнууд дээрэһэе хүхэнэйнһу дууһыень эдижэ шадаагүй байжа, Шалуу хүхэлсэдэг болобо. Тийгэжэ шононуудай хүрэг соо нилээд үни байха сагтань, хажуугаарнь гаража ябаһан хамбышад Шалууе оёорбо. Наймаашад шонын гүлгэдые бафиха гэхэдэнь, тэдэнь тэрлээд арилшаба. Шалуу шонын гүлгэд мэтэ хурдаар гүйжэ шадангүй, тэдэ наймаашадай гарта орожо хамбытай ябалсаба. Хүбүүн энэ хүнүүдтэ түргэн дадажа, хэлэндэ орожо, ойлгосо һайнтайгаа харуулба. Наймаашад хүбүүндэ Шалуу гэжэ (тэрэнь тэдэнэй хэлэндээрэ Шонын гүлгэн гэлэн үгэ) Шонодо хүмүүжүүлгэһэн тулань нэрэ үгэбэ. Шалуу хэлэндэ ороходоо эхэһэе орхигдоһоноо, шононуудай дунда яагаад байһанаа наймаашадта хоорэбэ. Энэ бүгэдые тэрэниие тэжээһэн шоно хэлэжэ үгэлэн юм.

Эгээл энэ хамбые Бигарма Зади тонохо гэжэ таагай сэг хүлэсжэ һуугаа.

Наймаашадай хонолгодо ороһон газарта хүнэһэн тэнгэрэ Шалууе үргэлэн шононууд сугларжа, тэрэндэ һүүлшынгээ амаршалга, захяануудые улидаба. Хоноуша наймаашад Шалууһаа нурабад:

- Шононууд уншаргайгаар иигэжэ улалдихадаа юун гэнгэб? Хүнэй үгэлөө шонын улаае һайн ойлгодог Шалуу иигэжэ оршуулан хэлэбэ:

- «Шоные хэдышые эдэлүүдэ - ой тээшээл тэгүүдхэ» гэжэ хүнүүд дэмые хэлсэдэг. Эдэ үгэнүүд бидэ, хүнүүдтэл сэгжэ хэбаатай гэшэб. Бидэ шамайе, Шалуу, түрэнэй гүлгэн мэтээр тэжээгээбди. Ехэ хатанайнгаа шанга зарлигаар эхэһэн шамайе гүбин дунда хосорхыешни хаяа һэн. Ши ехэ хатанай хүбүүн Бигарма Зади гэдэгэй дүүнь гэшэш. Ши маанадаа орхижо, хүнүүдэй дунда орожо, тэдэндэ дадабаш. Тийгэбэшые һаа, бидэ шамда һайнниие хүсэжэ, аймшагтай аюулаһаа һэргылэбди. Мүнөө хүн шанга һалхи шуурган болохонь, энэһинээ булта һэргылэгтэ. Хулгайшан тонуул хэжээ хүлэсжэ байна, наймаашаа һэргэлэн байгаа бол, дээрэмһээ зайсаха. Энэһинээ хойшодоо хүнүүдэй дунда байха болоһон тула аша туһатай байхые оролдожо, тэдэндэ хүндэтэй яба. Шигэгээн даяаншын адисай хүсөөр түрэнэй удхатай хадаа үндэр изагууртатнай заяанда хүртэхэ дүүрэн эрхэтэйш. Гандирва хаанай ехэ хатанһаа түрэнэниини аха Бигарма Зади мэтэ үндэр заяатай байха зэргэтэйш. Үшөө шагна: үгөөдэр хүн шанга һалхи үлэжэ, ехэ үер болохо. Эдэ наймаашадаа абархые

Гургал үгсэ

Эрлоодорой. Хонолго түхээрхэн олоой уһан дээрэмшэндэ мууһан хүнэй бэс урдахуулан асарха. Тэрэ хүүрэй ташаан соо энэ түбин хамга баялигтай гэнтэй эрдэни оёотой. Урасхалда абтаһан хүүрне барижа падабал, тэрэ эрдэни абаарайт. Хоргодожо һууһан Бигарма Зади Шалуутай шонын улаанһаа эршуулжа хэлэһэн эдэ үгэнүүдые пагнахадаа, наймаашадаһаа солодожо гэртээ ерээд, Шалуутай түрэнэн ушар, шаанхи хуби заяан тухайш исууба. Эхэн зарса эхэнэртээ донын хөөрөөнэй үнэн байһые элэбэ.

- Битэрэни оложо, таанадта өөргөн бусаахам, - гэжэ Бигарма Задин хэлэхэдэ, эртэхиини үгэдэнь илгэбэй.

- Губини шонодо эдигдэхээр аягдаһан нарай хүүгэн амиды арасалдаагүй байха, - гэлдэбэ эдэ.

Бигарма гэртэхииндэ элэһыггүй, үсрөө аюулгүй азарта хойто үдэһынь хамбын долоогоо холо бэшэ ержэ бээ шюуба. Мүрэнэй үерлэжэ хилхэ сагаар наймаашад бээдэ эрдэни шулуутай үхэнэн хүнэй бэе барижа абахаар уһанай эрбэ бултадаа ошобо. Бигарма эртэһэ гүрэн түрэнгөө тамга абажа ерэнэн байгаа. Хонолгын газарта хүнүүдэй үгые һамбаашалан, абажа ябаһан ашаануудынь, тэргэнүүдынь тамгалжархёод, хамбышадһаа аламүрэнни үгсэн ошобо. Уһан соо урдажа ябаһан хүниие барижа, бээһэн эрдэни шулуу абаад, орондоһ юрын шулуу кэбэ. Тэрэ шулуунини наймаашадай гарта ороо һэн.

Бигарма гэртээ бусажа, үбгэ эсгэ хаандаа тэрэндэ ержэ ябаһан хамбы аад, дээрэмшэдтэ булагдаба гэжэ хэлэбэ.

- Тэдэндэ бүлэг сэрэгшэдые элгэжэ, манай тамгатай эд бараа булажа абыт, - гэбэ тэрэ.

Үбгэн хаан Бигармын үгэдэ сүм этигээһыгүм һаа, хэдэн сэрэгшэдые түшэмэлнүүдтээ элгэбэ. Хуу дууһандаа Бигармын хэлээшээр тэдэнэй тамгатай байжа, сэрэгшэд эд бараа хуряан абаад, наймаашадые түшэмэлнүүдэй зарлигаар саазалха гэхэдэнь, тэдэнэй эндэ ерэлсэһэн Бигарма хориглобо. Наймаашадые амиды орхилооо байтагай, эд барааны бусааха дуратай байба. Гансалһо наймаашад дүүргэжэ, тэдэнэй гарта Шалуу гэжэ нэртэй хүбүүе үгэхэ эрэгтэйе Бигарма мэдүүлэбэ. Наймаашад олон үгэгүйгөөр эриһэн хүбүүе үгөө һааб даа.

Тийгэжэ зарса эхэнэрэй хүбүүн эхэдэ бусаагдажа, бээдэхи мэнгээрн хэн байһанинь бултада танигдаба.

Дүрбэдэхи бүлэг БИГАРМЫН ШОЛМОСТОЙ ХЭНЭН ДАЙН (Дүрбэдэхи сэрэгшын хоороон)

Хэдэн жэл үнгэрэбэ. Бигарма Зади Шалуу хоёр эдирхэг ваһандаа хүржэ хүдэржэбэ. Бигарма Шолмостой дайлагдаха тухай хүсэлдэ абтадаг болоходоо, энээн тухайдаа эхэдэ хэлэбэ. Тэдэ эхэнэ энээн тухайда дуулахаһые дурагүй байжа, уйлан иигэжэ хэлэбэ:

- Хайрата хүбүүни, шамһаа байтагай омог дорюун һүнэһэ бүлэдтэй, тэнхээ тамираар түгэлдэр Гандирва хаан эсэгшын Шолмосые дилэжэ шадангүй гүрэн түрээс һамна бута сохиуһан гэшэл.

Тэдэ Бигарма эхынгээ үгэ сэдхэлдэ дүтэ абангүй, өөрынгөө хүсэнһөө асархагүй байба. Тэрэ Шалуутай үгээ нэгдэхэжэ, эхынгээ уудаг сай соо хүнэй ухаа балартуудат ногоо эдешүүлжэ үгэбэ. Гэртэхи эхэнэрнүүд үдэртөө оло дахин сай уудаг байһан тула ухаагаа хүсэдтэлэрхэе болибо. Тэдэнэр ухаагаа балартаһан тула хүбүүдэй Шолмостой дайлагдаха ошоһы мэдэбгүй. Бигарма Шалуу хоёр хажуудаа хэниешье абабагүй. Шолмостой тэмсэхэдэ хүсэн бэшэ, парин арга мэхэ хэрэгтэй байгаа бшуу.

Бигарма эсэгшынгээ хаан түрын доромжологдоһондо үһөөгөө абаха ехэ эрмэлзэдэ эзэлгдэхэй ябаба. Шолмос, тэрэнэй сэрэгшэд дайлагдахадаа хормогоондо абагшадаа эдидэг шуһата муухай абаритай һэн. Гандирва хаанайһы дилдэһэн сэрэгшэд энэ жэгшүүритэ үйлэһөнэй зайсаагүй. Дилэһэн оронуудта тэдэнэй хоол боложо шадахагүй үтэли хүгшэд, үбгэд үлэдэг һэн. Бигарма Зади Шалуутай өөрынгөө түрэнэн шотаг Гандирва хаанай орондо хүрэхэдөө, үхэхэ дүтэлһэн алдартаа хүрэнэн үбгэд, хүгшэдые олобо. Тэдэ үбгэдэй нэгэн уйдхар зоболонто байдалаа, ганса хүбүүгээ Шолмосто алдаһанаа уйлан хайлан хөөрбэ. Бигармын сэдхэл үбгэниие ехэтэ хайрлажа, эдэ зониие үргэжэ, хаража байһынь Шалууда захяад, саашаа ябана, удаһыггүй Шолмосой гүрэн хүржэ, хилынь нэбтэрэн оробо. Шолмосой ажаһуудаг айхабтар гоё ордонуудта тэрэ хүрбэ. Ордонгой үндэр хашаа соо Шолмосто эдигдэхэ хүнүүд хаагдааг байба. Нэгэ бүлэг залуу хүнүүдэй, багахан хүүгэдэй хашаа руу туугдажа ябахадань, Бигарма һамбаа оложо тэдэнгэй ниилэбэ. Бигарма Зади гэнтэ халба хүржэ, харуушанай хоолойһоо нэгэ гараараа бажуугаад, нүгөөдөөрөө хүл, гарнуудынь пугалан бахим бариба. Тэрэнээ моринойн ганзагаһаа уяад, Шолмосто иигэжэ хэлэхынь захиба:

- Гандирва хаанай хүбүүн Бигарма Зади тэмсэдэ бшуу ерхыешни захирба гэжэ Шолмосто дуула.

Шолмос дүрбэн зарсанараа Бигарма Задин хүлэд асархынь элгэбэ. Бигарма Зади гурбынь алаад, дүрбэдэхиини урдынхи мэтээр эмээлэһын ганзагада уяад бусаба. Уур сукһаар орьёһон Шолмос ержэ, шанга туладаан эхилбэ. Шолмос Бигармые бүлхүүндэнь хүрэтэр сабшаад, һэлмээс һугаламсаарн ехэ хорьбо үлэбэһы, шархан тэрэ дары эдэгшэбэ. Богдо Бигарма Зади Шолмосой хоолой таһара сабшаад, һэлмээс абахадань, хорьбоһы үлөөнгүй, бүрин бүтэн эдэгшэбэ. Тийхэдэнь Бигарма Зади шолмосуудай хүнэһини бээдэнь бэшэ, ондоо тээ, ямар нэгэн шуһаша амитада байдагынь ойңдоо оруулаад, оршон тойронгые хараашалһанинь шара шубуунай уурхай соо үндэгэниин болоһхой үзэгдэбэ. Нюдэ сабшаха зуура Бигарма Зади номоо дэлээд, үндэгы харбаба.

Годлинь үндэгы бэһэлэн шаагдашадаһан, Шолмосой бээ амигүй унажа, ойро тойронһини үмхэй үнэрөөр дүүргэбэ.

Шолмосой сэрэгшэд ахалагшын алуулхые харахадаа, Бигарма Задин урда хүгэдэн унажа, богоолынь болохоор тангариглаба.

Бигарма Зади тэндэ хоморгоондо байгшэдые сүлөөлбэ, баян зөөри хуряжа абаба. Шолмосой шорон түрмэ соо баряанда байһан далайн хаанай гоё хайхан залуухан басагы сүлөөлбэ. Шолмосой албатаниие Бигарма Зади хоморгоондо абажа, орон шотагынь галаар шатаагаад, далайн хаанай басагы хүүдэ ямбатайгаар гэртээ абаад бусаба. Гандирва хаан эсэгшынгээ шотагта тэрэ ержэ, Шолмосоо дайлан абаһан баялигаараа, хормогоондо абтаһан хүнүүдэй хүсэ хэрэглэн һандарһан ордонуудые, бүхы байшангуудые һэргэн бодхообо, амиды үлэһэн албатанаа тэдхэбэ. һүүлээрн өөртөө гоё хайхан ордон барюулжа, хаан шэрээ тодхобо.

Эдэ бүхы хүдэлмэрийн түгэхэдэ Бурханда баян үргэл хэхэ үдэһы, хаан шэрээ дээрн дээдэ тэнгэришүүлэй үршөөһэн хара улаан үнгэтэй луунууд, бүргэдүүд, арсалан болон барасуудаар шэмэглэһэн зурагтай хибсүүд би болоод, дээрн алтаар шэмэглэгдэһэн татуурга орой харагдаба. Тийгэһээр байтар энэ түбидэ үзэгдөөгүй хуяг үмдэһэн 32 сэрэгшэ би боложо, хаанай шэрээ тэдэ хибсүүдээр нэмэрэд, доошоо бууһан үргэн гшхүүрэй табсан бүхэн дээр хоёр хоёроороо харуул болон жагсабад. Хэрбээ хаан шэрээдэ аюулай тохёолдохо болболнь, амиды хүнүүд болон хубидаг байба. Хаан шэрээ эзлэхэ заяатай хүнэй дүтэлбэлнь, тэдэ харуушад һаадгүй табиха уялгатай байгаа. Бигарма Зади богдо эдэ табсангууд дээгүүр гшхэлэн ябажа, хаан шэрээ эзлэн һуугаад, гүрэн түрээс ударидаха сагни ербэ гэжэ албан зондоо мэдүүлбэ.

Хаан шэрээдэ һуһанайнгаа, лусууд хаанай басангай гэрлэһэнэйнгээ баярта, түрын найр соносхожо, хамаг албан зондо, хүршэ ороһуудайнгаа түлөөлгшэдые урижа, дүшэн юһэн үдэрэй үнгэрхэ сагай улаан паранаар болзор гаргаба.

Түрын найрта бэлдэгдэжэ, эдэндэ 1500 тэмээндэ ашааар даһан тийхэдэ хэрэгтэй болобо. Энэ даһаниин найрта бэлдэгдэһэн элбэг ехэ эдэндэ арайхан хүрбэ.

Гэгээн даяаншын абарал буулгаһа ёһоор орон бүхэнһөө айлашад буужа, хамаг албан зонини сугларжа, гэрлэгшэдтэ бэлэг барюулаба, хэдэн үдэр сэнгэбэ.

Бигарма Зади богдо түрэнэн эхэдэ, Шалуутай эхэдэ эм домтой сай уулгажа, балартаһан ухаань һэргэбэ. Ухаагаа һэргэжэ тэнхэнэн эхэнүүд хүбүүдэйнгээ аша габыае дуулажа, гүрэн түрэнгөө һалбаран хүгжэһэниие үзэжэ, Бигарма Задин залуухан хатаниие хаража баясабад.

Дүрбэдэхи табсангай сэрэгшэ энээгээр үлгэрөө дүүргэбэ:

- Аржа Буржа хаан, ши имэ шэдитэй, түгэлдэр хүсэтэй бол энэ шэрээдэ һуухаш. Угы бол, яба эндэһэ, - гэжэ, тэрэниие гэдэргэнь түлхибэ.

Михаил БАТОИН оршуулба. (Үргэлжэлэһын хожом гараха).

Слово о писателе

ВОЗРАСТ - НЕ ПОМЕХА

Мастер слова из Закамны Багма Шойдокович Шойдоков - автор более 50 художественных произведений. Его литературное творчество началось в 50-х годах с перевода книг русских писателей на бурятский язык для учащихся.

50-60-е годы стали началом его собственной литературной деятельности. В эти годы выходят в свет первые книги писателя: сборник рассказов под названием «После уроков», повести «Верный помощник отца» и «Ветерок из долины Джиды». В них рассказывалось о жизни, труде и учебе школьников и рядовых тружеников села Санага в нелегкие предвоенные и послевоенные годы.

Более зрелые и крупные произведения Бадмы Шойдокова посвящены теме Великой Отечественной войны. К героическим подвигам сыновей Бурятии, в том числе Закамны, относятся его три романа, объединенные в одну трилогию. Они изданы в разное время в Бурятском книжном издательстве. Первая книга называется «Дайнай ара талада» («В тылу врага») вышла в 1995 году, вторая - «Угэ ба амидарал» («Жизнь и смерть») - в 1994 году и третья - «Тоонто шотаг» («Родной край») - в 1998 году.

Главными действующими лицами всех трех книг являются Дугар Цыбиков - председатель колхоза и Содном Баторов - геолог, которые прибывают вместе на фронт. Их батальон не смог вырваться из окружения и они оба остаются в тылу врага, в составе партизанского отряда воюют с оккупантами до конца войны.

После окончания войны Цыбиков снова возглавляет колхоз, а Баторов становится ответственным работником районного уровня и оба активно включаются в восстановление ослабленного войной хозяйства района. При этом геолог Баторов является прототипом Нимы Ванчикова, кавалера орденов Славы двух степеней - земляка писателя. В целом, все три романа трилогии достаточно крупные произведения автора.

Кроме них, в 70-80-х годах Бадмой Шойдоковым написано

Его литературное творчество разносторонне

несколько повестей, изданных Бурятским книжным издательством. В первой из них «Дархан соло» («Солдатская слава»), 1971 г. показаны боевые подвиги полного кавалера орденов Славы - санагинца Бато Дамчиева. В республиканском конкурсе эта книга заняла второе место и автору была присуждена денежная премия комсомола Бурятии и Союза писателей республики.

Во второй повести «Дайнай дүүрэмсээр» («По окончании войны») показаны отвага на фронте и самоотверженный труд после войны Лубсана Чимитова - кавалера высоких воинских наград Родины, заслуженного учителя Бурятии, уроженца из Закамны.

В 1981 году вышел в свет его сборник повестей и рассказов под общим названием «Пограничник». В 4-х повестях сборника идет повествование о боевых подвигах защитников рубежей Родины.

Из сказанного видно, что лейтмотивом основных жанров произведений писателя-фронтовика Бадмы Шойдокова является тема войны и тяжелых послевоенных лет. При этом своеобразие произведений военной тематики состоит в том, что прообразами его литературных героев становятся прославленные земляки из родной Закамны.

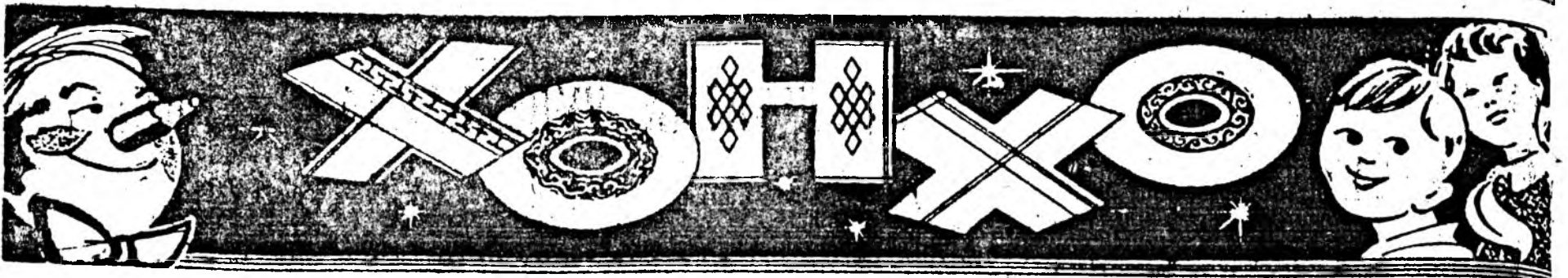
Многожанровый характер произведений показывает разносторонность литературного творчества писателя. Об этом говорит тот факт, что, кроме романов и повестей на темы войны и труда, у него имеется немало работ по бурятскому фольклору и лирических произведений. В этом плане Бадмой Шойдоковым издан ряд книг. Например, в 1992 году вышел сборник улигеров и сказок «Гургал мэргэн и его сын». Им написан и ряд сборников стихов на бурятском языке, в том числе «Санага - тоонто шотаг», опубликованный в 1993 году. Много его стихов стали текстом песен бурятских композиторов.

Бадма Шойдоков является писателем-педагогом и вносит большой вклад в подготовку молодой смены писателей своего района. В Санагинской средней школе, где он много лет преподавал бурятский язык и литературу, очень успешно работал литературный кружок. Многие члены этого кружка стали известными писателями. Сам писатель является одним из основателей и активных членов районного, литературного объединения «Уран-Дүшэ» им. М. Самбуева, созданного в 1969 году. Это объединение проводит самые разнообразные массовые мероприятия, которые способствуют развитию литературного дарования закаменской молодежи.

Бадма Шойдоков - участник Великой Отечественной войны, он награжден орденами Славы 3-й степени и Отечественной войны I и II степеней и многими медалями, член Союза писателей Российской Федерации, заслуженный учитель Бурятии.

Несмотря на преклонный возраст, он активно работает над созданием новых произведений.

Б.ДОРЖИЕВ,
кандидат исторических наук, заслуженный деятель науки Республики Бурятия.

САГ ЖЭЛНҮҮДЭЙ САХАРИГ СООГУУР

Би газетын гэвэл партияна таагагта ажаллажа байханаа 1968 оной намар соёлой болон хургуулийн таагагта оруулагдахан хүм. 30 жэл соо тоогүй олон «Хонхо» бэлдэж гаргахан байхаб. Түрүүшээр хуудахан бүридөө дугаарыень табидаг байхан аад, хожомынь болишоо нэмди. Мүнөө бодоходом, дэмы тиигэгдэһэн байгаа агша.

Үсөөхэн лэ ушарта, тон лэ хүндэтэ шалтагаанаар «Хонхо» гарангүй үлэдэг байгаа юм. Тиигээд 30 жэлье нара нарада хубаагаад, хэды «Хонхо» барлагдааб гэжэ юрэнхыдэнь тооложо гаргахаар ааб даа.

Доржо Банзаровай нэрэмжэтэ БГПИ-гэй буряад кафедрые даагша байхан, мүнөө хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор, профессор Д.Н.Д.Доржиевай халуун үүсхэлээр, Буряадай Уран зохёолшодой холбооний ирвлениин, республикийн Гэгээрэлэй министрствын «Буряад үнэн» газетын дэмжэлгээр эдир б э ш э г ш э д э й республиканска слёт-олимпиаданууд далаад онуудай эхээр зарлагдажа эхилээ нэн. Тэдэ слёдуудта хабаадахан хурагшаддай бүхы зохёолнууд «Хонхо» барлагдахан түүхэтэй.

Надя Шагдунова (Захааминай Мэлэ-Бортын хургуули), Лена Цыбикжапова (Мухар-Шэбэрэй Зангинай хургуули), Сара Потхоева (Баргажанай Баян-Голой хургуули), Рахмет Шоймарданов (Зэдын Инзагатын хургуули), Туяана Самбялова (Түнхэнэй аймагай Толтын хургуули), Бавасан Гомбоев (Доодо-Ивалгын хургуули), Дарима Райцанова (Хяагтын Энхэ-Талын хургуули), Володя Дашинимаев (Яруунын Эгэтын-Адагай хургуули) болон бусад олон хурагшад эдир бэшэгшэдэй слёдой хүмүүжэл абажа, түрүүшын гэвэл мүнүүдые «Хонхо» барлуулхан байха юм. Тэдэнэй дундаһаа Надежда Шагдунова-Гармаева, Дарима Райцанова гэгшэд Москвада Литературна институт дүүргээ. Надежда Шагдунова-Гармаева Россин Уран зохёолшодой холбооний гэшүүн болонхой, хэдэн олон зохёолой, номой автор. Харин Дарима Райцанова институтдаа дүүргээд, тэндээ үлэжэ, аспирантурада хуража гараад, шүлэгүүдэйнгээ түрүүшын согсолбориине хэблэдэ бэлдэнхэй. Елена Цыбикжапова соёл-гэгээрэлэй училищи дүүргээд, Түнхэнэй,

Загарайн аймагуудта соёлшон ябаа, Зүүн Сибириин гүрэнэй соёлой институт (мүнөө соёлой болон искусствын академи), БГПИ дүүргэжэ үрдинхэй, багшаддаг болонхой. Рахмет Шоймарданов БГПИ дүүргээд, «Хараасгай» журналай редакцияда ажаллаа, номой автор,

Х.Намсараевай нэрэмжэтэ гүрэнэй буряад драмын академическэ театрта хүдэлнэ, Буряад Республикын габыята артистка. Гэхэ мэтээр хургаа даража тоолобол, эдир бэшэгшэдэй слёдо хабаадахан гү, али «Хонхо» шүлэг, үгүүлэл, арадай аман зохёолой зүйлнүүдые,

мэдэнэбди. Орон дотор тохёолдоһон экономика ороо хүндэ байдалһаа дэмтэржэ, иимэ юумэн болоо ха юм даа. «Урагшагүй зондо - ухаагүй ноёд» гэжэ зон хэлсэдэг. Зоной хүзүүн дээрэ хандайлжа хуугаад, одоо тэһэртэрээ, бисартараа баяжажа байхан үсөөхэн этгээдүүдэй дунда буян

манай сониной ашаар «нара хараа» гэшээ. Хэсүү бэрхэтэй энэ сагта Г.Ж.Раднаева ехэл буянтай хэрэг үйлэдэжэ байна гэжэ онсо тэмдэглэхэ дуран хүрэнэ даа.

«Хонхын» үшөө нэгэ үүргые тэмдэглэлтэй байна. Тэрэ юун бэ гэхэдэ, хүүгэдэй зурахан зурагуудые барлаага. «Буряад үнэнэй» нюурта бии болоһон сагһаа хойшо энэ асуудалда «Хонхо» онсо анхарал хандууддаг байхан юм.

«Хонхын» түрүүшын дугаарнуудые нэхэжэ хараа хаа, Захааминай аймагай Санагын хургуулийн хурагша ябахан Таяа Бадмаевай зурагуудые анхархат. Тэрэнэй эльгээһэн зурагуудые харахадаа, энээхэн басаган аргагүй нугархай гартай, ерээдүйн сагта ехэхэн уран зурааша болохол аабза гэжэ ханагдадаг юм агша нэн. Тэрэ ханагшынгаа хүсэлдэһэндэ хүхигшэб: Татьяна Бадмаева мүнөө уран мүнгөшэ-алташа дархан болонхой, Россин Уран зураашадай холбооний гэшүүн, Буряад Республикын габыята уран зурааша.

Сэхыень хэлэбэл, хурагшаддай зохёолнуудаар хэдэһэн нэгэһые «Хонхо» үхибүүдэй зураггүйгөөр барлагдаагүй юм. Үхибүүдэй зурагуудай темэ олон янзын: уншанан номонингоо гү, али онтохоной удахар, өөһэдэ өөһэдынгоо харахан үзэһэниие зураг болгон зурадаг байна.

Х.Н.Намсараевай түрһөөр 100 жэлэй ойдо бэлдэхэлэй боложо байхада, республикийн бүхы шахуу хургуулинуудта тусхай конкурсууд соносхогдоһон юм. Х.Намсараевай «Үүрэй толон», «Цыремшил», «Илаалтын туяа» гэхэн зохёолнуудай, расказуудайнь удахар үхибүүд ехэ олон зураг зураа. Илангаяа «Үншэдэй үхэл», «Тахуунай», «Бодинсы үбгэн», «Үбгэн банди», «Үри нэхэбэри» гэхэн расказуудайнь удахы үхибүүд угаа дуратайгаар зураглаһан байгаа нэн. Илангаяа Хэжэнгын аймагай хургуулинуудһаа оооо хүбөө зурагууд ерээ агша бэлэй. Олонинь «Хонхо» барлагдахан юм. Зохисотойнуудыень «Толидоо» гаргахан байхабди...

Тэбхэр 30 жэлэй саана — 1968 оной октябрь соо хүүгэдэй «Хонхо» хуудаһанай түрүүшын дугаар гаража, хурагшаддай, түрэлхидэй, буряад хэлэнэй болон эхин классуудай багшанарай дунда холисогүй сэбэр һонирхол үүсхэхэн юм. Энэ хуудаһые дэмжэхэн багшанар, түрэлхид, хүүгэдэһые «Хонхо» бэшэдэг, шүлэгүүдые, арадай аман зохёолой зүйлнүүдые эльгээдэг, хургуулингаа һонинуудые бэшэдэг болоо нэн. Мүн уран зохёолшоод энэ хуудаһые малгайгаа абажа амаршалаа нэн гэбэл, дэгэд гүүлэжэ хэлэхэн нэгэһые зүйл байхагүй. Онсолбол, Буряадай элитэ ехэ поэт Дондок Улзытуевай «Шуушы» гэжэ хүүгэдтэ зорюулхан номой олохон шүлэг анха түрүүн «Хонхын» түрүүшын дугаарнуудта барлагдахан гэжэ омогорхон мэдүүлхэ эрхэтэйб.

«Гушан жэл» гэхэдэ, тон бэлэн, юушьегүй богони болзор гэхээр аабза? Зүгөөр энэ хуудаһанай түрүүшын дугаарнуудай барлагдажа байха үсэр түрэхэн гарахан үхибүүд мүнөө 30 наһатай, өөһэдөө эхэ эсэгэнэр үни болошонхой, хархагар зон ябадаг байха.

Россин Уран зохёолшодой холбооний гэшүүн болонгой. Туяана Самбялова Эрхүүгэй гүрэнэй универистет дүүргэһэн, мүнөө Буряадай соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ, «Буряад үнэн» сониной редакциин таагагы даагша. Бавасан Гомбоев БГПУ дүүргэһэн, мүнөө Буряадай гүрэнэй телерадиокомпанида хүдэлнэ. Владимир Дашинимаев Буряадай гүрэнэй универистет улаан дипломтойгоор дүүргээд, «Буряад үнэн» сониной харюусалгата секретариин орлогшоор ажаллана. Республиканска 1-дэхи интернат хургуулийн нилээн олон шабинар эдир бэшэгшэдэй слёдой «хөөргын» хатуужал соогуур гарахан байха. Энэ хургуулида наһаараа шахуу ажаллаһан буряад хэлэнэй багша, Россин Федерациин габыята багша Хандама Дугаровна Дамдинова нэгэ слёдой түгэсхэлэй зүблөөн дээрэ үгэ хэлэхэдээ: «Бидэ хургуулида уран зохёолшодые, артистнарые бэлдэхэ уялгатай бэшэбди!» - гэхэн юм. Гэбэһые энэл хургуулийн шабинар ябаһан, эдир бэшэгшэдэй слёдой хүдэлмэридэ хабаадаһан Амар-Сана Улзытуев (юун бэлигтэ поэт Дондок Улзытуевай хүбүүн) хэдэн номой автор, Россин Уран зохёолшодой холбооний гэшүүн. Мүн лэ энэ хургуули дүүргэһэн, баһал слёдой хүдэлмэридэ хабаадаһан Дабацу Юндунова Алас-Дурнын искусствын институт дүүргээд,

репортаж, мэдээсэлнүүдые толилуулхан авторнуудай дундаһаа эрдэм хуралсалай, соёлой, арадай ажахын мэдээжэ ажалшад, нэрэ солотон болотороо урганхай гээшэ. Тэрэндын би үнэн зүрхэнһөө баярладагби, омогорхогдогби.

Илангаяа тематическа гэхэ гү, али тус-тус хургуулийн уран зохёолой, арадай аман үгэ с у г л у л а г ш а д а й , ш э н ж э л э г ш э д э й кружогуудта, нэгэдэлүүдтэ «Хонхын» хуудаһанай тусхайтаар дэлгэгдэдэг болохолоор, эдэрхитэй эдир бэшэгшэдэй тоо хараа байса олоһороо нэн.

Тиигэжэ Хорин 1-дэхи, Яруунын аймагай Эгэтын-Адагай, Исэнгын, Баргажанай аймагай Баян-Голой, Хурамхаанай аймагай Барханай, Захааминай аймагай Санагын, Шара-Азаргын, Бэшүүрэй аймагай Шэбэртын, Ивалгын аймагай Доодо-Ивалгын, Түнхэнэй аймагай Толтын, Хэжэнгын 1-дэхи дунда, Улаан-Үдын 1-дэхи интернат хургуулинуудта хоёр-хоёр, заримандань 3-3 «Хонхо» зорюулагдахан түүхэтэй. Тиихэдэ Хурамхаанай аймагай Дэрэнэй, Яруунын аймагай Гоондын (Улхасагай), Эгэтын, Хэжэнгын аймагай интернат, Хөөрхын, Агын округо Зүдхэлийн хургуулинууд нэгэ-нэгэ «Хонхо» баруулжа үрдэ.

Һүүлэй үдэ уран зохёолшодой ном хэблүүлхэ гээшэ далай харайһантай адирхуу болонхой гэжэ

үйлэдэхэ хүсэлтэйшүүл үсөөн. Савва Морозов шэнги, «үгэһэн хүн үгырхэгүй» гэхэн ёһо гурим баримталадагуудай олон хаа, хүүгэдэй ном хэблэгдэжэл, үхибүүдэй уншаха сэтгүүл-журналнууд гаражал байха нэн. Теэд...

Иимэ оршон байдалые хараадаа абаад, «ангаһан хүндэ аягашы уһан амгатай» гэхэншүү, Буряад оронойнгоо олон мянган эдир уншаншаддай сэдхэлые бишыханааршые хангаха хүсэлтэйгөөр «Хонхынгоо» зарим дугаарнуудые хүүгэдэй уран зохёолшодто «дэлгэдэг» болоо нэмди. Тиигэжэ Ширав Нимбуевай, Данри Хилтухинай, Жан Зиминэй, Цырен-Дулма Дондоковай, Чимит-Рэгээ Намжиловай, Цэрэн-Базар Бадмаевай, Эрдэни Дугаровай, Булат Жанчишовай, Гунга Чимитовэй, эдэ мүнүүдэй авторай болон бусад нүхэдэй зохёохы замда зорюулагдаһан «Хонхонууд» гараа.

Һүүлэй жэлнүүдтэ Буряадай арадай поэт Галина Раднаева өөрынгоо тоонтодо - Зэдын аймагай Бага-Нарин хууринда ажаһуудаг болонхой. Түрэл аймагайнгаа эдир бэлигтэйшүүлдэ туһалха хүсэлтэй байханаа мэдүүлжэ, Галина Жигмытовна зохёолшо хүүгэдэй нэгэдэл аймагаа байгуулжа, тэдэнэй бэшэһэн зүйлнүүдые заһажа, согсолжо, хоёр «Хонхо», «Үүрэй Солон» хуудаһануудые бэлдэжэ асархан байна. Тэдэнь

Мүнөө ханахада, хонин байдаг даа. «Хонхо», «хургуули-шабинартурэлхид» гэж тусхай хуудануудай «Буряад үнэнэй» нюурта бии болоходо, хуушанай журналистнууд балайше дуратайгаар угтаагүй нэн. Имагтал Д.Ж.Жугдурова мание дэмжээн юм. Нэгэтэ редакционно лотучкын боложо байхада, өөрынгөө таһагай материалнуудай шүүмжэлэлдэ орохолоор, нэгэ аха нүхэр бодожо харюу хэлэхэдээ, эндэ нэрлэгдээн хуудануудые шүүмжэлэхэ нэдэлгэ гаргаа блэй. Анханда партиин райкомой нэгэдэхи секретарь ябаһан хүн аад лэ, тон хуибуун гуримаар иигэжэ мэдүүлээ бэлэй: «Эдэ юундээ хэрэгтэй хууданууд бэ: «Хонхо», «хургуули-шабинартурэлхид»? «Буряад үнэн» гэшэмнай партийна хэблэл гэшээ бшуу даа. Энэ Дондогой ержэ, партийна газетемнай учительска газетэ болгожо байна...» Тиэхэдэнь: «хургуули гэшэмнай коммунист хүмүүжүүлгын тон харюусалгатай часток гэгдэдэг гэшээ ааб даа. Харюусалга ехэтэ энэ частогта партийна газетын анхаралаа хандуулхада, Та, хүндэтэ Хэн Хэнэйевич (наһа бараһан хадань бодото нэрэнэ дурдагдабай), буруушаажа байна гэшээтэ?...» Тэрээнһээ хойшо манай хууданууд тушаа халгашье хазагай үгэ хэлэхээ болиһониинь хонин агша!

Иигэжэ тэмсэл соогуур бии болоһон «Хонхо» саг жэлэй ошохо бүри «хул дээрээ гараһан, борьбо дээрээ бордойһон» түүхэтэй. Тиггээд мүнөө 30 жэлэйнгээ ой тэмдэглэжэ байна гэшээбди.

Тэбхэр 30 жэлэй саана бии болгодоһон «Хонхо» хуудан саг жэлнүүдэй сахаригууд соогуур гулгиран, мүнөөдэр хүрэтэр ерэбэ гэшээ. Ямар нэгэ буруу ханалтанай «Буряад үнэниие» шоо үзэн, шобто харан, үлүү үзэжэ, саарһан дээрэ гараа «хагиилаад» лэ хаажархёогүй наа, «Хонхо» мэндэ байха, эдир бэлигтэнэй эхин замай залууршан зандаал байха гэжэ этигэгдэнэ!

Жэнгирэн дууданан «Хонхоннай!» Жэл сагай үнгэрхэ тума Үндэр томё боложо, Үльгэр соо хэлгдээшэдэл, Үдэр бүри ягдайжа, Үнэн түүхэдэ орожол бай! Үдүшэн, табин, жаран-дүлэтэ хайндэрнүүдтэшни, «Хонхо», шамдаа айлшаар Хормойдош буудаг байхамни болтогой! Танижа ядаһандал хюрынгүй, Татажа гарһаам абаарай! Дондог дүүтэнэй хэлээшэдэл, Долонгир шамдаа... «мамашниб».

Цырендулма ДОНДОГОЙ.

Баир ТЫХЕЕВ,
Доого-Бургалтайн дунда хургуулин 7-гохи классай хурагша.

Зулын тоһондол Шаргал нарамнай бадарна, бадарна. Үндэр үргөөндэл Үүлэгүй тэнгэримнай сэлмэнэ, сэлмэнэ.

Наташа БАДМАЕВА,
Дээдэ-Бургалтайн дунда хургуулин 7-гохи классай хурагша.

Саһан гэшээ орохысо ороод, Сагаан хүнжээдөө үбэлнай бухаа. Хүйтэн үбэлнай хүрээжэ ербэ, - гэжэ, Хүгшэн эжым намдаа хоороо.

Гэнтэ нээрээшээ үбэл ершоод, Гэрнүүд малтайгаа сайлан үмдэнхэй. Шара үнэгэнэй дэгэл алтараад, Шандаган баһа дахаяа хэдэрэнхэй.

Надя ЦЫБЕНОВА,
Доого-Ушоотэйн дунда хургуулин 11-дэхи классай хурагша.

НАРАН

Нойрһоо эртэ нэрээд, Газаа яаража гаранаб. Дулаахан улаан наран дэлхэй дүүрэн жаргана. Наһатай эхын гараар Нютагым жэгин тэбээрээ, Шэнэ үдрөөр амаршала, Шэнэ дуугаа дуулана.

Жаргалма АЮРОВА,
Дээдэ-Ушоотэйн дунда хургуулин 7-гохи классай хурагша.

МИНИИ ҮРЭЭЛ

Түрэл хэлээ мэдэжэ, Түрэл нютагаа мартангүй, Эжы, абадаа туһалжа, Мэхэшэ, хулгайшад болонгүй, Магтаалай хайханда хүртэжэ, Мүнгэнэй түлөө нүхэдөө хаянгүй, Мэндэтэй, зугаатай ябаял даа.

Саяан ОЧИРОВ, Доого-Бургалтайн дунда хургуулин 7-гохи классай хурагша.

ХУЛГАЙ

Нэгэтэ хоёр үбгэд хони хулууа гэжэ хэлсэбэ ха. Хүгшэн хони бү баръярай гэжэ мэхэтэйн тэнэгтээ захиба.

- Тезд хүгшэн бшмыень хайшан гэжэ мэдэхэбиб, - гэжэ, тэнэгын асууба.

- Хүгшэн хонин наа, «баһааг-баһааг» гэжэ хашхарха байха, - гэжэ мэхэтэйн.

Удаигүй тэнэгынгээ ошожо, хонидой дунда орожо, шагнаархажа хууа хамбаандань, мэхэтэйн:

- Хулгайшан! - гэжэ хашхарба ха.

Айһан тэнэгын үтэр хашаа харайжа гараад, ара тээшээ гүйжэ мэдэб.

Холошые ошонгүй, шулуунһаа торжо унашаһан тэнэгээ мэхэтэйн задалжа унаба. Айхын ехээр айһан тэнэгын:

- Хулгай хэхээ болёоб, - гэжэ бии хүсөөрөө хашхарһан гэхэ.

Удангүй тэнэгын мэхэтэйгээ танижа, сүхалдахын ехээр сүхалдажа, тэдэ хоёр үүр сайтар наһалдажа эсээ, нүхэд боложо тараһан байгаа.

Соблама ЦЫРЕНОВА,
Дээдэ-Ториин дунда хургуулин 6-дэхи классай хурагша.

ЭРБЭЭХЭЙ МИИСТЭЙ ХОЁР

Газаагуур эрбээхэй эрьелдэбэ, эрьелдэбэ, гэнтэ толгойнь эрьешэбэ. Нэгэ мэдэхэдээ, газарта харанхалан унажа, мэдээ орожо байха үедөө минсгэйн марьяа ябахые харажархиба.

- Ши хэн гэшээбиш? - гэжэ минсгэй асууба.

- Би эрбээхэй гэшээб. Нүхэд боложо, хоюулан наада, - гэжэ эрбээхэй дурадхаба.

- Наадаа тезд, Ямар наада ханахамнайби? - гэжэ, минсгэй мэхэтэйгээр асууба.

- Хулгана минсгэй хоёр боложо наада. Би хулгана болохоб, харин ши минсгэй залдаа үлэхэй. Минин тэрбеджэ эхилэхэд, ши намайе хүсэжэ барихые оролдохош, - гэжэ, эрбээхэй ниидэшэб.

Эрбээхэйе минсгэй намнаба, намнаба, хүсэжэ ядаба. Нунажа унатарга эсшээшэ минсгэй:

- Ши, эрбээхэй, газар дээгүүр тэрбедш. Ниидэжэ байһан шамайе би хайшан гэжэ бариха болонобиш? - гэжэ, минсгэй уйлаганаба.

- Би газар дээгүүр ябажа шадахагүйби. Ши өөрөө нам шэнгээр ниидыш, - гэжэ эрбээхэй.

- Намайе юундэ наада баринабиш? Би ниидэжэ шадахагүйби! Ши намайе баһанаш, - гэжэ хая танилсаһан нүхэртөө минсгэй ехээр янгаалд, гэртээ харижа, харин эрбээхэйн нуга руугаа ниидэн арилба.

Туяна ДОРЖИЕВА,
Хэжэнгын дунда хургуулин 9-дэхи классай хурагша.

ХАРААСГАЙ

Хараасгай шуран шубуун Холын оронһоо ерээд, Хада, талаар ниидэжэ, Хорхой шабхай баридаг. Хомхой жаахан дальбараань Хотоёо дүүргэхээ мэдэдэг. Холо ниидэһэн эхээ Хашхаран байжа дуудадаг. Хайран хараасгай эхэй Хоолуулахаяа оролдодог.

МИНИИ ДҮҮХЭЙ

Үбэлэй харын нэгэ үдэшэ Үнигэй хүлэгдэһэн басаган түрбэ. Найман наһатай Аюна дүүмни Нааршаан байжа, Дарима гэжэ нэрлэбэ.

Минни жаахан дальбараа гээд эжымни Монсон харахан толгойнь үндэбэ. Манай жаахан Даримахан гээд абамни Мансытай дүүем үлгын дуугаар боомылба.

Таанад баһал инмэхэн байгаат гэн,

Таалан байжа, эжымнай хануулба. Түби дээрэ мундэлһэн дүүхэймин Тургэн томо больш даа, хүлээнб.

Жаргал АХАСАРАНОВ,
Хэжэнгын 2-гохи дунда хургуули дүүргэгшэ.

ЁНО ЗАНШАЛ

Ууган буряад араднй Өөрын ёно заншалтайл. Урда саһаа ерэнэн Өөрын нангин хургаалтайл. Буряад хайхан араднй Баян сагаан хэшэгтэйл. Уужам нютагаа дурсаха Урин сагаан гэдэхэлтэйл.

Эдин хайхан Буряадгаа, Уужам нангин нютагтаа Элинсгэйнгээ ёно журамые Эб хамта сахиял!

ХЭЖЭНГЭ

Эдин хайхан дэлхэй дээрэ Эгээл дүтөөр ханагдагша Эдир наһанайм тоонто Эхэ нютаг Хэжэнгэм.

Уужам тала дайдыем Үнгын сэгсгээр бадараагша Улгын наһанайм тоонто Үндэр хизаар Хэжэнгэм.

Зүлгэ ногоохон дайдыем Зүлэ сэгсгээр бадараагша, Зүрхэниэм домог бологшо Замби түбим - Хэжэнгэ!

ЦЫМПИЛОВ,
Хэжэнгын аймагай Ушхайтын дунда хургуули.

ЗУНДАА

Эдинхэн зунай хаһада Эжэл нүхэдтээ хамта «Залаата» ажахын огородто Залхуурангүй хүдэлөөбди.

Нарата үдэрнүүдэй болоходо, Наадангаа капуста уһалаабди. Нибшаһа, намаань сээрлэн, Наншалдан байжа түүгээбди.

Хэһэн ажалымнай урмашуулан, Хэшэгтэйхэн «Залаатамнай» Хотын горд абаашажа, Харуулахбди гэжэ найдуулаа.

Батор ПРЕНГЛАЕВ,
Захаамнай аймагай Дабатайн дунда хургуули.

АЛТАН НАМАР

(Үянга)

Аяма халуун зунай саг үнгэржэ, алтан намарай һэрюун үдэрнүүд Буряад орондоннай айлһаан ербэ.

Үглоо бүхэндэ мүнгэн сагаан хюруу хада уудануудай, тала дайдын шэмэг болоно. Дулаан оронһоо аяншалжа ерэнэн уһанай шубууд сугларжа, уужам талаар, нуурнууд болон гол горход дээгүүр урда холын орон руу элэ татаад, ганганалдан ниидэнэ.

Намарай һэрюун халхин хүдэлжэ, модонуудай шарлаһан наһа намаанууд гэшүүһэдэнь мултаржа, ярангүйгоор доошоо унада.

Үдэр бүри наранай элшэ һуларжа, хүйтэн үдэрнүүд тогтоно, харуул һүнинүүд ута

болоно. Голнууд болон нуурнууд захаараа зайржа, уужам талын ургамалнууд хүйтэндэ шарлажа, алтаар дархалууһан юм шэнги зогсонод.

Аглаг сэнхир Буряад орондоннай арюун нэбшээтэ тала дайдарнай алтан намар тогтоб.

Аюр ДАМПИЛОВ,
Захаамнай аймагай Далахайн дунда хургуули.

МАНАЙ НЮТАГ

Дуратайб нютагтаа, Дуратайб хададаа, Дуратайб хабартаа, Дулаахан үдэрнүүдтэ. Хүйтэн үбэлше Хүбүүдээр нааданаб. Хадаһаа шаргаар Хииндэн ороноб.

БАДМА ТААБАЙДА

Багма Шойдоковичто зорюулагдана.

Урда сагта сагаалганаар Урда-голддо түрөөлта. Далахай нютагай Бадма таабан Далан долоотой болоолта.

Уран гоё шүлэгүүдыетнай Урмаһан байжа сээжээдэб. Ушоо олон номуудыетнай Уншаха гэһэн хүсэлтэйб.

БУРЯАДААР ХАНГЮУРДАА

Буряадай гүрэнэй университетдэй буряад хэлэ бэшэгэй факультетдэй 3-дэхи курсын оюутан, Банзаровой нэртэ стипендиатка Оюуна Шобоева балшар бага наһанһаа шүлэг зохёдог, мэдээжэ поэтуудэй шүлэгүүдые буряад хэлэн дээрэ оршуулдаг юм. Наташа Корольвагай гүйсэгдэхдэг «Маленькая страна» гэһэн дуу «Оюутагай хабар» фестивальда буряадаар хангюурдахадань, зал соо юун боложо байһы хэлэхэнь аргагүй. Энэ дуунай Оюунын оршуулаа хүндэтэ уншагшадтаа дурадхабалнай, хонирхолтой байха гэжэ ханагдана:

БАГАХАН ГҮРЭН

Хаана холын дайдаа Би юм нэгэ газар. Тэндэ хонин амитан, Тэндэ ходал хабар. Тэрэ нютаг гоёожол байдаг Хайхан далайн долгн Тогод шубуун ордон соо хуудаг Хүндэ баяр хүргэн. ДАБТААГА:

Багахан гүрэн, багахан гүрэн. Тэндэ сэдхэлдэмни Дулаахан, Тэндэ ходал хабар Багахан гүрэн, багахан гүрэн.

Хэн намда хэлэхэ юм ааб даа Хаанам даа, хаанам даа. Гансал зүүдэндэ харанаб Гайхамшагта нютаг. Харин сагайнгаа ерэхэдэ Айлшала ошоход. Одото тэрэ нютагта Ошохоор яаранам даа. Тэндэ намай хубүүхэн хайхан Хүлээжэл байнал даа. ДАБТААГА: Газаа бороо адхаржал байна Гэртээ нуунам хүлээн. Найдажал байнам би шамдаа Багахан дуран. ДАБТААГА:

аман зохиол суглуулаг (илангаяа дуунуудыг), барилдаа эрхилдэг, оршуулга хэдэг, журналистикаар хонирхдог. Эдэ бүхы

«Баатар мэргэн - 98» гэхэн конкурсно

ДАРХАН СОЛОШНИ ХОЛУУР СУУРЯАТАГ!

«Муу хүн өөрыгөө магтадаг, хайн хүн нүхэрөө магтадаг» гэжэ буряад зон хэлсэдэг гэшэ. Эгээл тэрэниие баримталжа, хайн хүн болохо ханаатай нүхэрөө магтажа эхилхэмни.

Миний магтаалшыггүйгөөр Валера нүхэрни үнэхөөрөө хайн хүн юм. Буряад оронойнай мэдээжэ журналистнар Цырендулма Дондогой, Галина Дашева, Максим Цыренов, Лариса Квактун, Андрей Капустин, Бэлигма Орбодоева, Ечигма Цыбенова, Шираб Бадарханов, Элбэг Манзаров болон бусад дэмбэрэлтэй хайхан үгэнүүдые республикын газетэнүүдэй хуудануудта тэрэн тухай зориулан бэшээн байха.

Эдэ журналистнар мин лэ гарайнгаа зохолодо, Валерий Дашиевиче магтаагүй ёһотой. Тэдэ эгээл ямар хадаг магтахан болоно гэшэб гэжэ бодолгото болобоб. Тинхэдэ хэрэуень олобо хэбэртэйб. Нэи түрүүн Валера хоонто үгөөрөө бэшэ, харин бодото хэрэгээрээ түрэл арадайнгаа урданай ёһо заншалнуудые хэргээдэг, урлал шэмэглэлнүүдые бүтээдэг хүн юм. Улаан-Удын 37-дохи хургуулида олон жэлэй саада тээ нээгдэн мастерской соогоо «Арадай дархан» гэхэн аржагар үнэмшэлгэтэй Валерий Дашиевич уран гарта нүхэдтээ хамта үйһэн гүйсэнүүдые, кухини мебель, шифоньер, үүдэ, сонхын можо, абдар, ханза, гунгарбаа, буряад амһартануудые, эмэй шкафуудые, сүгсэнүүдые, буряад шатар, үхибүүдэй нааданхайнуудые уралан бүтээдэг солотой болонхой. Тэрэ солонь аяар холын Америк, Хитад, Монгол орон хүртэр сууряатажа, тэндэһээ ерэн аяншад заатагүй Валерий Цыбиковэй мастерскойдо орожо гарадаг заншалтай.

Удаалуулан хэлэбэл, Валера гэшэ Даша Намсараевич эсэгынгээ өөртэн олгоһон бэлиг шадабарине залуу үетэндэ дам саашан дамжуулан байдаг юм. Тэрэн юунһээ үнэтэй. «Харуу хүндэ нүхэр холо, хашан мориндо харгы холо» гэлсэгшэ. Мүн «үгэһэн хүн, үгырэгүй, өөрөө сэдхэлээрээ баяжаха» гэхэн үгэ байдаг. Бурханай үгэһэн бэлигы тэрэ харамнажа байнгүй өөрынгөө хурагшадта дамжуулааг. Валерэдэ бурхан яһалашы ехэ бэлиг үгөөл даа. Тэрэ эрхим хайнаар дарха хэдэг, зураг зурадаг, шүлэг бэшэдэг, луу дууладаг байхаһаа гадна, арадай

бэлигээ хэрэглэн, тэрэ Москвагай Тимирязевай нэрэмжэтэ хүдөө ажыхын академи, Буряадай багшанарай институт дүүргэһэн байна. Эгээл тиймһээ «ухаатай хүн - олоной шэмэг, сээртэй нутагтын шэмэг» гэхэн онһон үгэ Валерэдэ сэхэ хабаатай хаш.

Мүнөө үедэ дээдэ зэргын багша, Валерий Дашиевич Цыбиковэй хурагшад республикын, зоналын, бүхэроссин уран гартанай харалгануудта хабаадажа, алтан медальнуудаар шагнагдадаг, лауреадуудай нэрэ зэргэнүүдтэ хүртэдэг болонхой. Тэдэниень нэрлэбэл, гансал 1994 ондо ВДНХ-гай алтан медаль, «Сибирин уран гартан» гэхэн зональна харалгын лауреадууд, «Үхибүүд болон арадай урлал хэргээдэг» гэхэн бүхэроссин харалгын лауреадууд, монгол туургата арадуудай «Их наадам» гэхэн фестивалин дипломантууд болонхой. Энэһээ ехэ баяр багша хүндэ байха аал?! Мүн өөрөөшье тэрэ олон тоото выставкэнүүдтэ лауреат болонхой габыятай. Тэрэнэй мастерской соо нүбэлгэн бэрхэ үхибүүдһээ гадна, Россия элдэб область, хизаарнуудай багшанар олоороо сугларжа, дүй дүршэлыень халан абадаг юм. Тинхэдэ Валерий Дашиевич багшанарай багша болоно гэшэ бшуу. Тэдэ багшанарай баяр баясхалангай үгэнүүд олон тоото дэбтэрнүүд соо бэшээтэй хадагаладан байдаг.

Үндэр Дулаанай хормойдо Уужам тоонтон оршодог юм, Уран Дарханай соло Угай холбоо залгадаг юм. Нурта - үдыг нотагны Найдал, жаргал асардаг лэ, гэжэ Валерий Цыбиков уянгатуулан бэшээ һэн. Тоонто нотагһаа эхитэй дархан солоёо алдангүй, Онон хатанай эрьһээ олоһон ори ганса хамгантаяа гурбан сээр басагада айл бүлэ болгожо, «Үнэн» сониндоо саг үргэлжэ үгүүлэлнүүдые бэшэжэ байгын даа. Бара, бара, бара даа, баатар мэргэн байнаш даа.

Дондок БАЛЬЖИНИМАЕВ.

«Гуа сэсэн хатан-98» гэхэн конкурсно СЭЭЖЭ ЗҮРХЭНЭЙНЬ СЭНТЭЙ ҮГЭНҮҮД ҮНЭТЭЙ

Яруунын аймагай 80 жэлэйнгээ хайндэрые байгша ондо угтажа байһан Эгэтын дунда хургуулин буряад хэлэ ба литературын багшын нэрэ «Буряад үнэн» «хонирхон уншадаг зондо танил болоһон байжа болохо.

Аяар холын Ахада болоһон хонгоодор угай «Уулын хүүгэдэй уулзалгада» эдир шэнжэлгээдээрээ суурхадаг Эгэтын дунда хургуулин делегаци уригдаһан байгаа. Хэжэнгэдэ марг һарада Хори угай хүүгэдэй республиканска конференци тухай «Буряад үнэн» сурбалжалагша Эльвира Дамбаева дэлгэрэнгээр мэдээсэ һэн. Яруунын аймагай бүлэг эндэ эрхилэжэ, Агада үнгэргэдэхэ регионууд хоорондын буряад үхибүүдэй конференцидэ хабаадаха эрхэдэ хүртэһэн габыятай. Республикынгаа эрхим үхибүүдые хүтэлбэрижэ ябахаар Бальжима Султумовна Цыбикова томилогдоо һэн. Майн хуушаар «Гурбан голы хүүгэдэй уулзалгын» хонинине уншан байхат, «Эрхим багша Бальжима Султумовнагай шабинар эрдэмтдэй шэнжэлгээ дутуугүй хүдэлмэринүүдые бэлдэхэй. Эгэтын дунда хургуулин Лодрева Эржена, Багзатов Баяр гэшэд жорин магтаал хайшаада хүртэһэн, 1-дэхи, 3-дахи хууринуудые ээлһэн байна.

Жэл бүхэндэ боложо байдаг республикын олимпиадануудта Б.С.Цыбиковагай хурагшад ехэ амжалтагайгаар хабаадааг. 1994 ондо Ц.Б.Торнуева шабин буряад хэлээр олимпиадада хабаадажа, 1-дэхи хуурида гараһан юм. Илаатын 50 жэлэй ойдо зориулагдаһан конференцидэ Д.Анханова Улаан-Удыдэ баһагшларжа, 1-дэхи хуури ээлээ бэлэй.

Ленинскэ комсомолой 70 жэлэй ойн хүндээлдэ эмхидхэгдэн республикын литературна хайндэртэ 7-дохи классан хурагша Зоригто Цыбиков баһал 1-дэхи хуури ээлээ бэлэй.

Саратов хотодо үнгэрһэн Бүхэроссин литературна хайндэртэ республикынгаа командатай хабаадаха эрхэдэ Зоригто шабин хүртэһэн юм. Намжил Нимбуевай үхибүүн наһан тухай, Эгэтэ, Яруунадаа зориулан

шүлэгүүд тухайнь хоорэжэ, алтамад бэлэгтэй, 1-дэхи шатын дипломтой тэрэ бусаа һэн.

Б.С.Цыбикова 33-дахи жэлээ Яруунадаманай амжалта түгэсөөр багшаһа. 16 жэл соо нотаг ороноо шэнжэлдэг «Тоонто» гэжэ нэрлэгдэһэн кружок ябуула. «Буряадай соёл болбосорол» гэхэн ехэ хонин программа өөрөө зохиожэ, б-дахи жэлээ хэшээлүүдые үнгэрэнэ. Эгэтынгээ Улаан гэрэй (хургуулин) түүхын музей эмхидхэнхэй, тэрэниингээ хүдэлмэриие хүтэлбэридэг.

Эгэтынгээ соёлой байшанда томо томо хайндэр, баярай үдэшнүүдые бэлитэй багша зохион эмхидхэжэ, үндэр хэмжээндэ үнгэргэдэг юм. Эгэтын хургуули дүүргэһэн Жаргал Лодоев энэ жэлдэ эрхим бэлдхэлтэй, бэлитэй байһан тула Санкт-Петербурган искусствын академидэ (СПАТИ) хурахаа ороо.

Оюутад болоһон олон тоото шабинарын жэл бүхэндэ таһалгаряагүйгөөр практиккаа Б.С.Цыбиковагай хүтэлбэри доро эгэтэдэ гарадаг юм. «РСФСР-эй арадай гэгээрэлэй отличник», «Баһагметодист», «Буряадай эрдэм хуралсалгай габыата хүдэлмэриилгэ» гэхэн үндэр нэрэ зэргэнүүд бэлитэй багша Б.С.Цыбиковада олгогдонхой.

Үе үеэрээ дэгжэн гаража байдаг Эгэтын үхибүүдтэ үдэ жэгүүр нэмэжэ байдаг эрхим багшанарай нэгэн Бальжима Султумовнагай эхэ нотаг Ивагын аймагай Гиальбарын хонхорой Баян-Гол болоно. «Үхин хүн харида заяатай», «харин ноталгы суурхуулаха бэри болоорой» гэжэ басага үхибүүнэй гүрэхэдэ, урданай зон үрэгдэг байһан бээ. Тэрэ ёһоор Бальжима бэри, олоной абгайхан, түрэл гүтэмдөө хүндтэй, туһан зариманда туһалжа, Баатар Цыренжанович нүхэртээ 5 үри

хүүгэдые үдхэжэ, эбтэй эстэй буя ажалуудаг.

Уран гартандашые гартадаггүй, эхэнгэр хүн тогоогоороо гэхэн буйнтай эжы болонхой. Хүндэмүүш аилай богонье хүн зон элээжэ байдаг.

«Эсэгэ - туг, эхэ - мандал» гэдэг гэшэ бээ. Ууган басаган Сэсэгма Улаан-Удын 7-дохи ППУ-да информатика, программировани заадаг. Хоёрдохи Эржэн ород хэлээр мэргэжэни, профессор В.И.Рассадиной аспирантка. Зоригто хүбүүниин Томскын медицинан университет дүүргэжэ, республиканска больницада хирург болохоор интернатура гарана. Гэсэгма басаганинь ВСГТУ-гай II курсан оюутан. Одохон өөрхэн Эржэни, эжы баабайн эрхим туһалаша, 5-дахи класста хурана. Хоёр хайхан эзэ хүбүүдэй хоншууханиие мэдэнхэй жаргалтай бүлэ юм.

Бальжима Султумовна түрэн үри бээдэ, хана хаджажа хууһан залуу хүршэнэртөө, шагайдаа бутарһан шабичартаа сээжэ зүрхэйнигөө сэнтэй үгээ хэлэжэ, оносотой заабарни олгуулжа үгэжэ, үржэлтэ ажалаа ибуулажа байдаг талаантай багша.

Хорло АУБСАНОВА Эгэтэ нотагай библиотекар. Зураг дээрэ: Бальжима Султумовна Цыбикова, Сэсэгма басагантаяа.

«Гуа сэсэн хатан-98» конкурсно АЛТАН ДЭЛХЭЙ ДЭЭРЭ АХА НАНАХА АБГАЙМНАЙ

Манай Будаханда Жигмитовна Цырендоржиева абгай Агын 1-дэхи дунда хургуулида буряад хэлэнэй багшаар хүдэлдэг. «Буряадай ёһо заншал» гэхэн программа зохиһон юм. Энэ программаарни округтой, бусад нотагай хургуулинуудта хэшээл гү, али факультатив заагдадаг.

Гадна Эрхүүгэй болон Буряадай гүрэнэй университетуудтэ, Зүүн Сибирини соёлой болон искусствын академиин, Агын багшанарай колледжын оюутад харюусалгатай хэшээлдэ бэлдэхэдэ, мүн курсан гү, али дипломомой хүдэлмэри бэшэхэдэ, ходоодо ержэ, бэлитэй багшада заагдадаг, туһаламжа эридэг, багша дүй дүршэлыень хубаададаг юм.

«Гэсэр», «Дангина» гэхэн мурьсоонүүдтэ хабаадаха залуу хүбүүд, басагад ходоодо абгайдманай хандажа, заалгажа байдаг. Гэхэтэй хамта округ доторхи олоһон лэ зон басаганай наадан-хуринда гү, али хүбүүнэй хамта ахака түрэдэ бэлдэхэдэ, али наһа дүүрэн хүнүүдые ходооные табиж ушарта хабаатай ёһолануудые хураха, мэдэжэе Будаханда Жигмитовнада ержэл байдаг.

Эгэтын хэди сүдөөгүйшые һаа, энэ олон хүдэлмэри бэлдэхэдэ шадаха мэдхэгдэһэн ойлгуулжа, заалжа байха. Харуу гэдэ дунда наһатанда энэ ёһоо хонинуудые ойлгуулаха талаар гүрэнхон ажал ябууладаг: «Үхибүүдэ, ахака хүн болгое», «Хүн болохо бөгөөд гэжэ гаршалагдаһан материалуудыг Агын округой «Тоон» хонинд аяар 2 жэл соо таһалгаряагүй хэлэгдэн гараа.

Нотагайнгаа соёлтодо хамһалсажа, элдэб мурьсоонүүдэй жорин түрүүлгэни болодог. Юудэб гэхэдэ, бага наһанһаа эхилээд, мүнөө хүртэр уран хайханай бүлэгтэй эдэбхитэй гэгшүүн

хэшээлэгшэ ном саарһан дээрэ хуудаг. Тэрэһээ гадна орой хамта дээрэ 60-70-аад хабтануудтай. Олоной хонирхол татадаг хабтан бүхэн соогоо буряад зоной соёлой, ажабайдалай, ёһо заншалай агуудануудта харюу болгожо зурагуудыг, сэгэтынуудыг, элдэб хэбүүдые, хэршэмэлнүүдые, гансал өөртэн ойлгосгой тэмдэглэлнүүдые хэжэл хэжэл байха.

Абгайннай Агын округой мэдээжэ багшанарай нэгэн «Жалэй эрхим багша» гэхэн мурьсоондэ хабаадаа, нэгдэх хуури ээлһэнгэнигээ тулоо Усть-Орда ошожо, Улэс хууринай хургуулида нээмэл хэшээл үнгэргэжэ, үндэр сэгэлэтэдэ хүртөө һэн.

Нотагайнгаа соёлтодо хамһалсажа, элдэб мурьсоонүүдэй жорин түрүүлгэни болодог. Юудэб гэхэдэ, бага наһанһаа эхилээд, мүнөө хүртэр уран хайханай бүлэгтэй эдэбхитэй гэгшүүн

ябадаг. Ирагуу гоёор урданай дуунуудые дуулаха, хатар бүжэгтэше шадабаритэй, концертшые хүтэлдэг, шүлэгыне уншадаг.

Арадай дуунай аялаар АУУ зохиоһонд хүржэмыншые тааруулааг өөрөө дууладаг. Тингээд «Энэ дуу би зохиобоб», гэжэ нэгэтэшые хэлэжэ. Ходоодо шүлэг дуунай үгэ зохиожэ хууха. «Юун эдэн шүлэг байха юм. Юрэдэ элэгтэй толгой холбуулаа, нээмэл хэшээлгэнигээ бухиндаа гаргадаг зантай хүм», гээд, дэбтэрээ саашан иноужархиха.

«Гэсэрэй» 1000 жэлэй найр наадагта хабаадаһан Сайна, Аюша, Цырен (эрхим дангинар болоһон) басагадтаа, Аюн, Арион эзэнэртээ тухал мангынь өөрөө ханаад, элдэб һонин хубсаһа оёхо гү, али арһа элдэхэ, эсэхээ уран гартай.

Сагаан эдэс буйлуулжа, айрһа хурһа, аарса, эзэгэй элбэгтэй, ходоодо гэрээр дүүрэн айлшадтай, наһаг зунгатай үгэнүүдые хэлэжэ, гоёор дуулажа, үгэһэн нүхэдөө хүхэжэ, энээлгэжэ байха.

Иймэл сэсэн, эгээл Арууһан, илдан зулгыхан, эсээс сусашагүй хүдэлдэг абгайгаа би эхнэр хүнэй дээжэ, «Гуа сэсэн хатан» гэжэ һананаб.

Алтан дэлхэй дээрэ Аха ханаха абгайннай Алыан дээрэ үрөөд, Анхаралаараа хэшээгээд, Абжаа ходо ябадаг Абгайннай «Гуа сэсэн хатан-98» болохо бээ гэжэ гэгшэ байдаг. Чинигэ СОКТОЕВ, Авторһаа: эжыгэе хамнажа бэшэб, Мүнөө би Агада, абгайндаа байгааг колледждо хурааг, Ага тохсон.

«БАЙГАЛ» - БУРЯАДАЙ ОМОГОРХОЛ

Хайхан Буряадай Гүрэнэй оперо болон баледэй соо холо ойгуур суурхайн «Байгал» ансамблин орөөлнэ эрьсэ» гэжэ шоу-программа баруулагдаба. Энэ программань Буряадай Гүрэнэй ансамблин 60 жэлэй, «Байгал» ансамблин 55 жэлэй ойго зориулагдана, мүн 56-даху оперын сезоной нээгэдэ дашарамдуулагдана байна. Түүн хүнүүг олоор сугларжа, концерт хаража, зүрхэ сэдхэлээ ханаагаа.

«Бигэ» үннэйшье шимэ хайхан концерт баруулай байханаа, мүнөөл хаража сэнгэбди», гэжэ хэлээн зон олон. Үнэхөөрөөшье, «Байгал» ансамблинхидэй талаан бэлиг уитаршагүй гэжэ өөрөө эгигээб, Буряадайнгаа шоу харуулха, эрьсэнь нэрлүүлхэ тус ансамбляар ехэтэ омогорхооб.

Бүжэг нааган харагшагда ехэл хайшаагдаа, артистуудые зал соохид нэрэмэ халуун алыга ташалгаар үгдэшдэг байгаа. Хэдэн часай туршада концертын үргэлжлөөшье наа, хүнүүг эсээ, залхуураагүй хэбэртэй нэн.

Идгэжэ «Байгал» ансамбль 56-даху концертнэ сезоной эхилбэ. Тэгшдэ амжалта хүсөөд, харагшагай зүрхөө айнише, баярые хүргэнэбди.

Дыжит МАРХАДАЕВА. Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ фото-зураг.

ОАО «НАРАН-СОЮЗ-СЕРВИС»

670000 г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 89
 тел. (301-2) 21-67-50, 21-90-42
 факс: (301-2) 21-23-36

- Валенки черные и серые;
- Войлок технический;
- Матрацы;
- Детский ассортимент из фланели.

МЕЛЕ ВИДЕО-РАДИО АППАРАТУРА!

ГАРАНТИЯ!!!

Срочный профессиональный ремонт, настройка импортных, отечественных телевизоров, видеомагнитофонов, автомагнитол, муз. центров, радиоприемников.

Расчет любой формы, возможен бартер на продукты!

С-2095.
 тел.: 37-47-09,
 33-29-25.

Совет Улан-Удэнской буддийской общины «Дхарма» извещает, что 30 октября сего года в 15 часов по местному времени в дугане общины в Культурно-спортивном комплексе будет проведен молебен - юрөөл памяти верующих и лам-священнослужителей, павших жертвами репрессий.

ПРЕСС-СЛУЖБА БУДДИЙСКОЙ ОБЩИНЫ «ДХАРМА».

Совет духовного Управления буддистов России призывает дацаны и буддийские общины провести молебен - юрөөл 30 октября - в день памяти жертв политических репрессий.

ПРЕСС-СЛУЖБА ДУХОВНОГО УПРАВЛЕНИЯ БУДДИСТОВ РОССИИ.

НОЯБРЬ НАРЫН РЕПЕРТУАР

ОПЕРО БОЛОН БАЛЕДЭЙ АКАДЕМИЧЕСКЭ ТЕАТР

Ноябриин 1. Ю.Тер-Осиповой «Малыш ба Карлсон» (балет). Үдэрэй 12 сагта.

Дж. Вердиин «Риголетто» (опера). Үдэрэй 18 сагта.

Ноябриин 4. Ж.Бизегэй «Кармен» (опера). 18 сагта.

Ноябриин 8. А.Спадавеккиагай «Золушка» (хүгжэмтэ үльгэр). Үдэрэй 12 сагта.

П.Чайковскийн «Хун шубуута нуур» (балет). 18 сагта.

Ноябриин 11. Дж. Вердиин «Травиата» (опера). 18 сагта.

Ноябриин 12. Хүгжэмтэ абонемент. Искусствын университет. 17 сагта.

Ноябриин 13. Буян Үйлэдэлгын концерт (Соёлой искусствын жасада) 18 сагта.

Ноябриин 14. Россин габыята артист, оркестрэй солист (труба) Анатолий Тинэй 50 наһанда зориулагдана бенефис. 18 сагта.

Ноябриин 18. Дж. Вердиин «Трубадуур» (опера).

Ноябриин 19. Хүгжэмтэ абонемент. Искусствын университет. 17 сагта.

Ноябриин 20. Россин соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ Николай Мадусвай 60 наһанда зориулагдана баяр ёһололой үлэш. 18 сагта.

Ноябриин 21. Дж. Пуччинини «Чио-чио-сан» (опера). 18 сагта.

Ноябриин 22. «Оперо болон баледэй академическэ театрай тайзан дээрэ республикын эдир балитэйшүүл» (симфоническа концерт). 12 сагта.

Буряад Республикын искусствын габыата ажал хуулагдаша Зилаида Тыебровогай 70 наһанда зориулагдана баяр ёһололой үлэш. 18 сагта.

Ноябриин 25. «Хүгжэмтэ угай баялагай жасаһаа» (симфоническа концерт). 18 сагта.

Ноябриин 26. Хүгжэмтэ абонемент. Искусствын университет. 17 сагта.

Ноябриин 28. Ж.Бизе-Р.Щедриной шэнэ зүжэг «Кармен-сюита» ба «Испан үзэгдэлүүд». 18 сагта.

Ноябриин 29. А.Кулешовой «Аляхан Аляхан» (опера). 12 сагта.

ХҮҮХЭЛДЭЙН «УЛЬГЭР» ТЕАТР

Намарай эдэ үдэрүүдтэ «Ульгэр» театрайхид хүүгэдые театргаа урижа, Октябрьска районой Хүүгэдэй уран бэлгэй байшангай выставкэ харуулха, мүн театрай бэлгитэй артист Виктор Дмитриевич Шульгинтай, хүүхэдэйнуудые бүтээдэг Нина Ивановна Дианова гэгшэдтэй уулзуулха хүсэлтэй.

Ноябриин 1. «Сказка о попе и работнике его Балде». 14 сагта.

Ноябриин 3. «Гуси-лебеди». 10.30 ба 14 сагта.

Ноябриин 4. А.Тимофеевскийн «Про Емелю-дурака». 14 сагта.

Ноябриин 5. «Собаки». 17.30 сагта.

Ноябриин 6. «Приключение Евласки». 12 сагта.

Ноябриин 7. «Про Емелю-дурака». 14 сагта.

Ноябриин 8. Г-Х.Андерсенэй «Дюймовочка» (шэнэ зүжэг). 14 сагта.

Ноябриин 13. «Шанс для попугая». 14 сагта.

Ноябриин 14. «Шанс для попугая». 14 сагта.

Ноябриин 15. Г-Х.Андерсенэй «Дюймовочка». 14 сагта.

Ноябриин 20. «Журавлиные перья». 10.30 ба 14 сагта.

Ноябриин 21. «Журавлиные перья». 14 сагта.

Ноябриин 22. «Про Емелю-дурака». 14 сагта.

Ноябриин 27. «Лисенок-плут». 14 сагта.

Ноябриин 28. «Дюймовочка». 14 сагта.

Ноябриин 29. «Гуси-лебеди». 14 сагта.

Х.НАМСАРАЕВАЙ НЭРЭМЖЭТЭ БУРЯАД ДРАМЫН АКАДЕМИЧЕСКЭ ТЕАТР

Ноябриин 3-да 15.00 сагта Буряадай үндэһэн цирк

Ноябриин 5-да 11.00 сагта Буряадай үндэһэн цирк

Ноябриин 6-да 11.00 сагта Буряадай үндэһэн цирк 18.00 сагта Буряадай үндэһэн цирк

Ноябриин 7-до 11.00 сагта Буряадай үндэһэн цирк

Ноябриин 8-да 14.00 сагта Буряадай үндэһэн цирк

Ноябриин 9-дэ 11.00 сагта Буряадай үндэһэн цирк

Ноябриин 4. Пантомимын «АзАрт» театр. «Коммуналка» үдэршн 19 саг.

Ноябриин 5, 21 К.Гольдониин «Слуга двух господ» 18 саг

Ноябриин 11. Пантомимын «АзАрт» театр «Зов молний» 19 саг

Ноябриин 13, 26 Р.Томой «Восемь любящих женщин» 18 саг.

Ноябриин 14, 28 Д-Р.Батожабайн «Төөригдэһэн хуби заяан» 18 саг.

Ноябриин 15. Ф.Буляковой «Выходили бабки замуж» 18 саг

Ноябриин 18. Пантомимын «АзАрт» театр «Мотыльки» 19 саг.

Ноябриин 20. С.Жаргалсайханай «Хаантүүхэ» 18 саг.

Ноябриин 22. Ц.Шагжинай «Будамшуу» 18 саг.

Ноябриин 25. Пантомимын «АзАрт» театр «Азартные игры для детей» 18 саг.

Ноябриин 29. Пантомимын «АзАрт» театр. Супер-шоу «Живи с Азартом» (5 жэлэйнь ойдо зориулагдана) 18 саг.

ПАНСИОНАТ «ВЕРХНЯЯ БЕРЕЗОВКА»

Это большое и приятное испытание - испытание комфорта, которое вы получите

- круглосуточная работа 100 общетерапевтических коек
- кафе, бар
- мед. услуги (массаж, Су-Джок, лазеро-терапия, дезинтоксикация, очищение организма методом энтеросорбции)
- макробиотическая диета
- минеральные воды (Аршан, Кука)

ПАНСИОНАТ «ВЕРХНЯЯ БЕРЕЗОВКА»

Это хорошо оснащенная поликлиника, где принимают врачи первой и высшей категории

- лечение органов дыхания вне обострения, бронхиальной астмы, не осложненных сердечно-сосудистых заболеваний, урологических, акушерско-гинекологических, астено-невротических состояний, энуреза, стоматологические услуги, зубопротезирование
- кабинеты массажа, лечебная физкультура, атлетическая гимнастика, галокамера, мануальная терапия, врач-тибетолог

ПАНСИОНАТ «ВЕРХНЯЯ БЕРЕЗОВКА»

Это 2-х этажные красивые коттеджи

- 1-2-х местные уютные комнаты со всеми удобствами
- чистота и порядок
- диетическое, сбалансированное 4-х разовое питание
- заказные блюда: позы, пельмени, кухня разных народов
- культурно-развлекательные и спортивно-оздоровительные программы
- прокат электро-бытовых приборов и спортивного инвентаря
- терренкурные маршруты по живописным окрестностям пансионата

ПАНСИОНАТ «ВЕРХНЯЯ БЕРЕЗОВКА»

Это возможность приятного отдыха

- организация деловых встреч, семинаров, встреч с друзьями
- свадебные и юбилейные торжества
- автостоянка, магазин, аптечный киоск, фитобар

ПАНСИОНАТ «ВЕРХНЯЯ БЕРЕЗОВКА»

Это ваше здоровье, душевное равновесие, все условия для отдыха

Проезд автобусом №8 до остановки «Дом отдыха».

Обращаться по тел. 34-43-44, 34-45-75

КУПОН БЕСПЛАТНОГО ОБЪЯВЛЕНИЯ

"Буряад үнэн" - "Дүхэриг", "Бизнес Олзо"

Наш адрес: 670000 г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23 каб. 48

Рубрика _____

Текст (не более 25 слов) _____

Ваш адрес (тел.) для ответа _____

КУПЛЮ
 Кузов ВАЗ-2121. Тел.: 37-66-81

ПРОДАЮ
 Частный дом в Нижней Иволге. Недорого. Звонить в вечернее время.
 Тел.: 37-66-58

3-комп. бл. квартиру в поселке Иволгинске.
 Тел.: в Улан-Удэ - 22-88-34.

Новый спальный гарнитур «Яшма».
 Тел.: 37-39-27.

Стиральную машину «Белка-10М» (новая), мягкую мебель (Румыния) в хорошем состоянии.
 Тел.: 37-88-55.

Небольшой металлический гараж.
 Тел.: 33-82-08 (после 18ч.)

Гараж на Стеклозаводе.
 Тел.: 21-94-72.

Торговый павильон с двумя местами. Цена 25 тыс. руб. Торг уместен.
 Тел.: 33-59-64.

МЕНЯЮ
 3-комп. бл. квартиру возле

горсада (2 этаж, балкон, дом кирпичный) на хороший частный дом с участком. Возможны варианты 1 комн. благ. квартиру + кап. гараж в центре города.
 Тел.: 22-32-65.

Ковьки 21,5 и 23 размеров на 25 и 26 размеры.
 Тел.: 26-62-98.

РАЗНОЕ
 В пос. Загорск утеряна сумка с документами на имя Шойдоровой М.Ю. Прошу вернуть за вознаграждение.
 Тел.: 33-59-50. Обращаться ул.Гастелло 10-42.

Выданное удостоверение «Ветеран труда» за №927299 от 26.03.97 считать действительным.

Утерянную зачетную книжку №97155 БГСХА, выданную на имя Лхасарановой Долгормы Ринчиновны считать действительной.

УСЛУГИ
 Ремонт холодильников и швейных машин на дому. С гарантией, св-во Ж№ 3492. Цены доступные.
 Тел.: 26-86-59.

БЛАЯР БАЯСХАЛНАЙ ҮГЭ

Буряад ороной мэдээжэ поэт Георгий Дашабыловой түрээһөр 60 жэлэй ойн баярай Хэжэнгын аймагта эмхидхэлэй үндэр хэмжээндэ үнгэргэгдэнгэнтэйнь дашарамдуулан позэдэй хани нүхэр Зинаида Лубсановна нигэжэ мэдүүлбэ:
- Наһанайм нүхэрэй ойн баярые үнгэргэгдээгээ ехэ туһа хүргэһэн аймагай өөһэдэн хүтэлбэрин захиргаанай толгойлогшо С.Ц.Цыреторовтэ, аймагай Соёлой таһагые даагша Г.Б.Д. Бадмаевта, таряашадай «Залаата» ажакые даагша С.Г.Гонсоруновта, Хэжэнгын, Ушхайтын дунда хургуулинуудай хүтэлбэрилэгшэдтэ, соёлшодто, акционернэ «Булат Сервис» бүлгэмэй директор В.Т.Тугдэмэдэ, туһаламжа үзүүлэһэн нютагайнь бүхы хүнүүдтэ, түрэл гаралуудтань, энэ хэмжээ ябуулгада хабаадаһан нүхэдэнь, артистнуудта гэр бүлынгөө зүгһөө халуун баяр хүргэнэб.

Далай ХУБИТУЕВ.

ВЛКСМ-эй 80 жэлэй ойдо

«ЭГЭЭЛ ЖАРГАЛТАЙ ХАНАМНАЙ»

- Жаргалтай, омогтой, согтой ябаабди. Мүнөөнэй шэнгм шорой худжака, эрхые бэдэржэ ябаагүйбди. Ааланай, Тохорюутын, Бэлшэрэй хүнэй фермэ-нууд дээрэ залуушуул хаалжашадаар, малшадаар хүдэлдэг хэмди. Үдэшинь хаалжа дүүргээд, Хурбын саада тээ Тохорюутгада ёохорто зорихобди. Сэдхэл гээшэ миил долгисожо байха. Үглөөнэй 4 саг болотор ёохорлоод, үнөөдээ хаахала гүйлгэжэ ерээш. Хаалжа дүүргээд, 7-8 хүн ханга тэргэдэ нуугаад, үбнэ сабшалгандаа гарахабди. Эндэшье нойрмогложо ябахабдаггүй. Цыдыпова Долгор хэн хаш, ямар бэрхэ хажууршан хэм, баһал комсомол, баһал сөөл залуухан, хүлым сабшахаһаа наагуур хойно-хоом далаганан мурлэхэ. Одоошье тэдбэдэг бэлэйб, наһан соогош мартахабдаггүйб. Комсомолой суглаанууды зарлахадань, түхээрээд лэ, ами дээрэ ошохош даа. Ажабайдал гээшэ шумууһан түргэн, үнгэтэ юртэмсэ үлэм-

жэ хайхан мэтээр ханагдаха, - гэжэ Хорин районной Тээгдэ нууринда тэнхэн үндийһэн ажалай ветеран Дарима Шулуновна Дамбаева хөөрэнэ. Дарима Шулуновна нэгэ дүрэ зураг харуулба. Комсомолой райкомой секретарь Агальдин эдир хаалжашады суглуулжа, хү хаали дээшлүүлэхэ тухай хөөрлөдөө үүсхээ хэн. «Хой-нотогшодой тоодо орошуужам» гэжэ аһан оролдохош даа. Суглаан суур дээрэ нэрээ хайнаар ээрлүүлхэдэ, хэды аятай бэлэй. Үгэшье хэлэхэдэ

бэрхэ, хэрэгшье бүтээхэдэ ядамаргүй хэмди», - гэжэ ветеран дурсана. Мүнөө Д.Ш.Дамбаева наһанайнгаа амаралтада, аэропорт шадар гэр бүлөөрөө ажаһууна. 7 эсэ-нэртэй, 2 аша басагатай. «Ехэ эзэмни дээдэ хургуулида ороо. Амин хайратануудни, аха захэ зонийнгоо, бидэнэрэйнгээ захэ заабари шагнажа ябыт даа гэдэгби. Бидэнтэй залуудаа комсомолой хатуужалтай, журамтай ябаһан зомди. Тэрээнхээл боложо, байдл-най бардам байгаа гээд хөөрэдэгби. Энээндээ гэршэ болгожо, дүрэ зурагуудаа альбомхоо хуулажа асарбаб. Гансашье өөрым үри сада-нарта бэшэ, олоной хүүгэдтэ жэшээ болго лэ», - гэжэ Дарима Шулуновна хөөрөөгөө түгэсхөө хэн.

Гална ДАШЕЕВА. 1956 ондо буулгагдаһан зураг дээрэ Д.Ш.Дамбаева хоёрдохон ээргэдэ зүүн гарһаа нэгэдэ-хнь зогсоно.

«Наран гоохон-98» гэхэн конкурсно

«ОДОТО ХАЙХАН НЮТАГТА ОШОХОО ЯАРАНАМ ДАА»

Октябрь харын нэгэ хайхан үдэр аймагай гэр бүлын фольклорно бүлэгүүдэй мүрысөөн болоо хэн. Эндэ хабаадаһан нэгэ бүлэгэй бүридлэдэ гурбан эгэшэ дүүнэр байгаа. Эдэ гурбан булта хонгёо хайхан хоолойтой, уян нугархай бээтэй, гитарын хүбшэрэйһээ уян аялга гаргаһан сээр гоё басагад байба. Мүн бага басаганиинь өөрынгөө зөхөһөн шүлэг шэхэ хужарлама уранаар уншажа үгөө бэлэй.

Энэмнай 1994 он болоно. Харин 1995 оной найр нааданай «Дангина-95» гэхэн конкурсдо хабаадагшад дунда урда жэлэй дуунай мүрысөөндэ түрүүлһэн бүлэгэй эгээл бага басаганиинь байгаа хэн. Хайндэрэй үедэ энэ басаганай Оюуна нэрэ-тэйе мэдэжэ абааб. Гитарын хүбшэрэйһүүдэй аялгын онһыне оложо, гоё дуунуудые дууладаг, шүлэгүүдые уншадаг, баярдуулама хайханаар хатар гүйсэхэдэ Оюуна басаган аймагай «Дангина-95» гэхэн нэрэ зэргэдэ хүртэһэн. Мүн нүгөөшье жэлдэ Оюунатай тэнсэхэ дангинанар аймаг соо байбагүй.

1979 ондо Түнхэнэй аймагай Зуун-Морин нууринда Мария Лопсоновна Александр Широпович Шобоевтоной гэр бүлэдэ одхон басаганиинь боложо, ерээдүй Дангина түрөө хэн. «Хүн болохо баһаһаа, хүлэж болохо унаганһаа» гэжэ хэлсэдэг. Эхэ, эсэгэнь одхон басагаһа хэды эрхэлүүлэшье һаа, бэрхээр хургаһан байна. Аймагай олон олимпиадануудта түрүүлжэ гараад, республикын хэмжээнэй туршалгануудта хабаадахадаа хүнүүдэй хойно байгаагүй.

1995 ондо Улаан-Үдэ хотодо Гэсэрэй 1000 жэлэй ойдо зориулагдаһан Дангинын мүрысөөндэ 3-дахи нуури эзлээ хэн. 1996 ондо Оюуна басаган дунда хургуулиа мүнгэн медальтайгаар дүүргэжэ, эжы, абынгаа шэлэһэн замые үргэлжэлүүлхэ зорилготойгоор Буряадай гүрэнэй университедэй буряад хэлэ, литературын факультедтэ оробо. Хонорхон, түбшэн даруухан, хүнтэй хөөрлөдөхөө, уужам дэлгэр, урин дулаахан харсатай, хүхюун дорюун зантай басаган суг хурадаг хүбүүд, басагадта гансата хайшаагдажа, олон нүхэдтэй болоо. 1-дэхи курсһаа аббад, ф а к у л ь т е д э й н г э э, университетэй ажаябуулгада эдбхитэйгээр, амжалтатайгаар

хабаадаг. Энээнһээ гадна университетэй эгээл бэрхэ оюутадай тоодо оролсожо, Д.Банзаровой нэрэтэ стипенди абадаг болонхой. Яагаад бүхэ юумэндэ хабаадажа, номоо үзэжэ үрдидэг басаган бэ гэжэ ханахаар. Мүн бээ спортоор хорихооо мартадаггүй. 1997 ондо Түнхэнэй аймагай Сурхарбаанай хайндэртэ хур харбалгаар мүрысөөндэ хабаадаа хэн.

-9-дэхи классай байхадаа, хурбалгаар хонирхожо эхилээ хэм. Тэрэ гэхээр энэ спортын зүйл намда хайшаагдана. Мүн столой теннис сүлөө сагтаа наададагби. Хонин ном уншаха хэрэгтэ саг үлөөдэг зантайб. Мэдээжэ поздүүдэй шүлэгүүдые буряад хэлэн дээрэ оршуулхаа ехэ хонирхолтой, - гэжэ Оюуна өөрынгөө сүлөө саг яагаад үнгэргэдэгөө хөөрэнэ. Наташа Королевагай дууладаг мэдээжэ «Маленькая страна» гэхэн дуу Оюунын буряадшалаа «Оюутадай хабар» гэхэн фестивальда гүйсэхэдэнь, зоо соо юун боложо байһы хэлэхын аргагүй байгаа бшуу. Хүнэй зүрхэ, сэдхэнь уярууламаар бэшэһэн шүлэгүүдынь «Мундарга», «Саяан», «Буряад үнэн» сонинуудта толилогдоо хэн.

Гансал зүүдэндэ харнаб Гайхамшагта нютаг. Харин сагайнгаа ерэхэдэ, Айлашаджа тишээ ошохооб. Одото гэрэ нютагта Ошохоор яаранам даа. Тэндэ намай хайхан хүбүүхэн

Хүлэжэл байнал даа, - гээд Оюуна дууладаг. Энэ дуун соохи герой шэнги хайхан юумэндэ дабшажал байгышдаа Оюуна!

Борис БАЛДАНОВ. БГУ-гай буряад хэлэ бэшгээй факультедэй IV курсын оюутан.

ЧТО В ИМЕНИ ТВОЁМ?

БУЖИДМА - то же, что Бутидма БУЛАД, БУЛАТ - (тюрк., бур.) - сталь. Встречается форма Болот БУЛАН (бур.) - соболь БУМА, БУМЭ (тиб.) - девочка, девушка Раньше это имя, возможно, давалось мальчикам в качестве имени-оберега от злых духов. Известно из истории, что первый бурятский романист Жамсо Тумунов в детстве носил имя Басагадай («девочка»), данное ему родителями, чтобы ввести в заблуждение нечистые силы, уносящие их сыновей. БУРГЭД (бур.) - орел, беркут БУПНД (тиб.) - ведущая сына. Имя дается в надежде, что следующим родится сын БУТИДМА - то же, что Бутид БУХА (бур.) - бык БУЯН (бур.) - добродетель БУЯНГО (бур.) - добродетельный БЭЛИГ (бур.) - ум, разум, талант БЭЛИГТЭ (бур.) - мудрый, даровитый Монгольская форма Билиг, или Билюгун ВАВИЛА (евр.) - мятежник, бунтовщик ВАДИМ (русск.) - смутьян, спорщик ВАЛЕНТИН (русск.) - здоровый, сильный ВАЛЕНТИНА - женск. ф. от Валентин

ВАЛЕРИАН - то же значение, что у предыдущего ВАЛЕРИЙ - то же ВАЛЕРИЯ - то же ВАМПИЛ (тиб.) - умножающий могущество Фамилия, производная от этого имени, довольно популярна. Ср. А.Вампилов (1937-1972) - известный советский писатель ВАҢДАН (тиб.) - обладающий властью; сильный ВАҢЖАЛ, ВАҢЖИЛ - то же, что Анжил ВАНЧИК (тиб.) - могучий, могущественный В буддийской мифологии служит эпитетом двух божеств: великого Ишвары (владыки мира, пребывающего на вершине священной для буддистов горы Кайласа) и малого Ишвары (владыки и хранителя Северо-Востока) ВАРВАРА (гр.) - дикарка, варварка; в смысле «чужая» - иноземка ВАРЛААМ (гр.) - сын народа ВАРФОЛОМЕЙ (арам.) - сын Толмая; сын вспашенной земли, сын полей ВАСИЛИЙ (гр.) - царский ВАСИЛИСА (гр.) - царица ВЕНЕДИКТ - то же, что Бенедикт ВЕНИАМИН (евр.) - сын правой руки, т.е. «сын любимойшей из жен»

АМАРШАЛГА Хөөрхэн манай АЛЕСА!

Хүдэржэжэ, хүн болобош, арбан гурба наһатай боложо, алхалнаш дорюунаар ажабайдалай ута замаар. Анха түрүүн хургуулин богоһо алхажа ороһон сагаа ханаарайш, «А» үзэг ойлгууһан багшанараа аятай зохидоор хүндэлжэ ябаарайш. Эрдэм номдоо шударгы, энхэ ерээдүй тээшээ эрмэлзэ! Эхэ, эсэгынгээ заабари Энхэрэн сахижа ябаарай, Элэшгүй зоригтой, эсэшгүй хүсэтэй даруу номгон, холые ходо харадаг зандаа ябаарай! Эхэ, эсэгини, Эржэна, Чингиснагаса, Цырсидүү, Цындэжаб абгай, Гая эжы, Москва хотоһоо Цырендондок абга, Вая абгай, Анна, Алла.

Хүндэтэ уншагшад айнаралда «Буряадай түрүү хүнүүд» гэхэн конкурс түгэсэбэ. Сониной редколлеги.

ЗААБАРИ: Соншоймнай октябриин 22-ой гугаарта «Түрэл ороһоо түлөөлхэ бэлгэтэй» гэхэн В.Токтохоевагай зураглал соо «...хүбүүдэйнгээ эсэгые эртэ алдажа» гэхын ороһоо «оложо» гэхэн үгэ буруугаар бэшгэгээ. Редакци хүлисэл гуйна.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство. Ахамад редактор А. Л. АНГАРХАЕВ. РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: Б.М. Ж. БАЛДАНОВ (ахамад редакторай орлогшо), Г. Х. ДАШЕЕВА (ахамад редакторай орлогшо), Б.В. ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ (харюусалгата секретарь), А.Г.ЛУБСАНОВ (Буряад Республикын Арадай Хурал), Д.А.СУНДАРОН, таһагуудые даагшад: Н.Д.НАМСАРАЕВ, Т.В.САМБЯЛОВА, Д.Ш. ХУБИТУЕВ, А.Д. ТАПХАЕВ; В.И.ПИНТАЕВ (хэлбэлэй директор).